

Traženje novih puteva u životu likovne umetnosti

U svim i monotonom nizu događaja, koji su poslednjih godina karakterisali prostore stvaranja i interesovanja za likovne umetnosti kod nas, nastupila je živost. Bez sumnje, ovoj živosti, i ne samo živosti nego i prelomnom trenutku umetnosti kod nas, najviše su doprinele reči druga Tita i ono što je sa značajnih mesta, tim povodom, rečeno o ulozi umetnosti socijalističkog perioda razvoja. U izvesnom smislu, i ne beznačajno, na savremenu klimu razgovora o likovnim umetnostima uticala su i zapažanja izrečena među samim umetnicima nekoliko meseci ranije, u prilikama vezanim za događaje na planu likovnih umetnosti (plenumi udruženja i saveza, skup na Paliću, partijski sastanci i sl.). Uz to, treba reći, i mnogo ranja i pojave vezane za nju. Čak ritativno i s pozicija koje nisu uvek garantovale potpunu objektivnost, bilo je kritičkih osvrta na ovu oblast stvaranja i pojave vezane za nju. Čak može se reći da je, kod onih koji su aktivno radili i bili svojim radom uključeni u sam razvoj naše zajednice, bilo prisutno, na jedan permanentan način, kritičko gledanje na pojave koje su počele polako da dobijaju razmere posledičnog dejstva.

Međutim, to što je bilo ranije rečeno ili na neki drugi način fiksirano ni izbliza ne odgovara svemu ovom čime je sadašnja živost uzrokovana. Sramežljivo i obazrivo istupanje usamljenih pojedinaca zamenio je bogat spektar raznih zapažanja brojnih diskutatora i još brojnijih mišljenja koja se neformalno saopštavaju i burno cirkulišu svim radionicama, i ne samo radionicama, u kojima rade i žive likovni umetnici.

Hroničaru koji bi želeo ovo da pribeli trebalo bi jako mnogo prostora i, naročito, mnogo truda da to sve, sada prisutno, na neki način sistematizuje i zaključi što stvaraoci iz ove oblasti, bar u najopštijim potezima, predlažu i smatraju nužnim za dalji pravilan razvoj. Jer, ako je politički aspekt onoga što je Tito rekao vrlo jasan i nema prigovora na formulacije kojima je to jednostavno i ozbiljno rečeno, ostaje da se to sve vidi u realnom svetlu detalj svakodnevnih prakse i onoga što sačinjava taj problem u dušama ljudi i konstelacijama grupacija koje objektivno egzistiraju i subjektivno misle. I, reklo bi se, da to, na tom nivou, iz bizarne jednostavnosti prelazi u komplikovane i nerazumljive dimenzije hipertrofija, jednostranosti, loše parafraze i proizvoljne interpretacije. Na javnim istupanjima, a još više u slobodnoj izmeni misli, mnogo je konfuznosti i dezinformacija, neshvatljive identifikacije s raznih pozicija, sumnjivih priželjkivanja i nerazumnog straha. Iako je vrlo jasno da se na staro ne može ići: s poverenjem da se to događa u zajednici koja ne može izneveriti svoje osnovne humane i demokratske principe, u prividu aktuelne situacije ima mnogo nagadanja i jalovih zaključivanja paralelnim upoređivanjem.

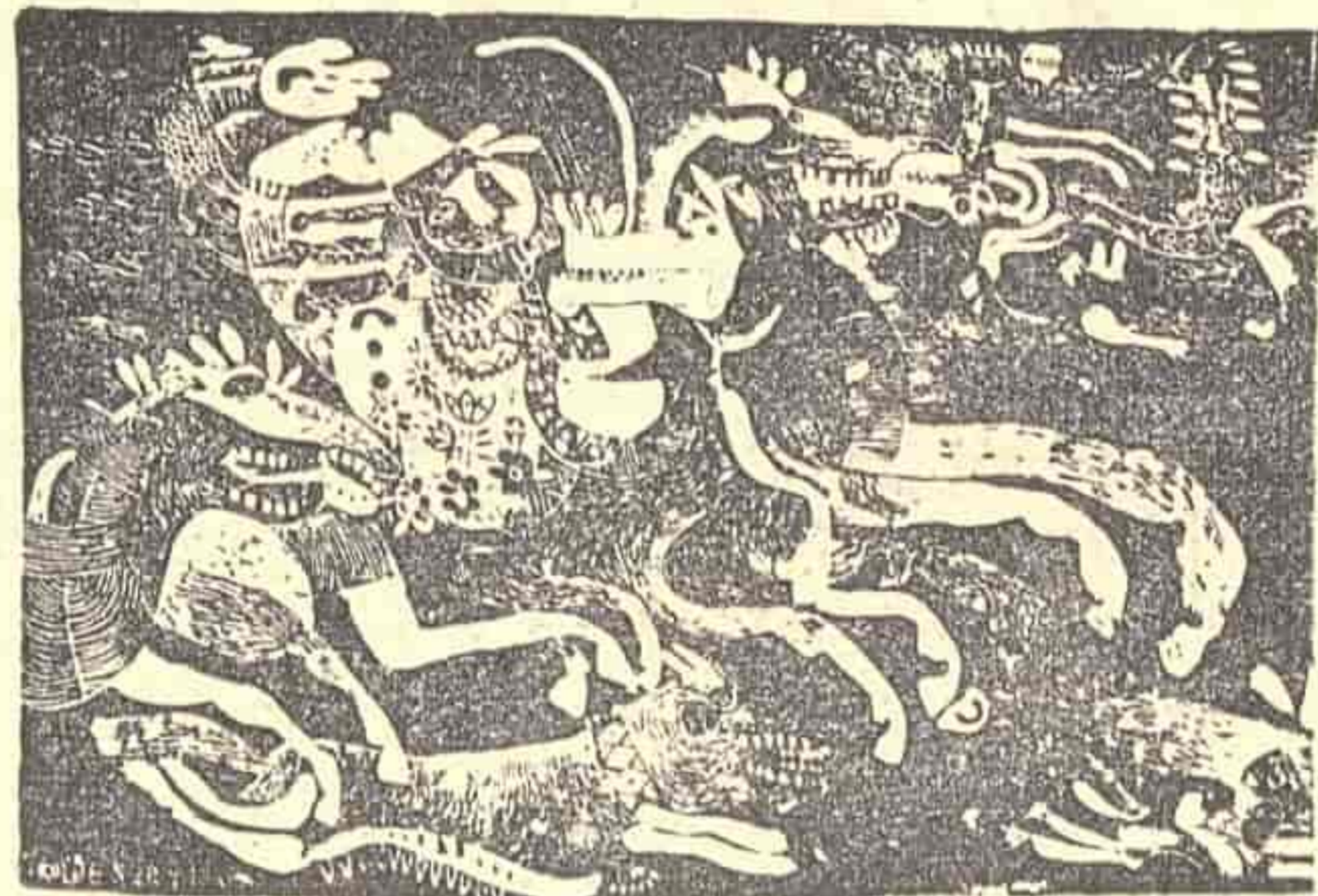
No, ako je to tačno i ako stvarno presek kroz sadašnju situaciju približno tako izgleda, to istovremeno nije i bitno. Zapravo, ovo ne bi ni bio prelomni trenutak ili dijalektička kulminacija jednog kvantiteta koji dovodi do promene u kvalitetu, kad u njemu ne bi na jedan buran način bilo prisutno to sve i tu, bolje sad nego posle, preživljavalo svoj kratki uzaludni život. A bitno se ipak razabire i biva sve vidljivije, pokazuje pravce kojim će se ubrzo poći. Ako u tom pogledu još nema pravog redosleda i što sada dominira jedan aspekt više od drugog, sporedno je. Među mnogim detaljima razabiru se bitni elementi. Logika razvoja postavice ih po redosledu.

Opšti je utisak da po važnosti u ovom trenutku dominiraju dva aspekta i to u privremenoj supremaciji jednog

nad drugim i da se, više usputno, dodiruju i neki drugi koji će tek u drugoj fazi tražiti preciznija razmatranja.

Jedan, kojem se u ovom trenutku, po opštem utisku, pridaje naročito značaj je moralni aspekt situacije i uslova stvaranja u oblasti likovne umetnosti, a drugi, kojem se za sada poklanja nešto manja ali zato strasnija pažnja, jeste ideološki, i to više ideološko-formalni, u odnosu na ispitivanje dosadašnjih rezultata i stavova, u odnosu na škole i pravce. Jednostavnije rečeno, u oceni opštih uslova lakše i brže su ustanovljene deformacije i odstupanja od onoga što se zove normalnim odnosima i socijalističkim normama, a malo teže i još se uvek nepotpuno primećuju i utvrđuju ideološke deformacije i daju solidne ideološke ocene u samom načinu stvaranja. I to je, u izvesnom smislu, sasvim normalno ako se uzme u obzir da su stanovita samih umetnika vrlo dugo izgrađivana i da je u njima, pa i uprkos zabludama, utkano najintimnije i najindividualnije od onog što je njihov talenat i stvaralačka sposobnost. Ako se izuzmu jetkosti inače oprečnih pozicija i nezdrava nabacivanja grupaških karaktera, ili zlorada iščekivanja neostvarenih ili nemoćnih pojedinaca, ideološki aspekt i formalno opredeljenje u stvaranju naših umetnika zaista se vrlo ozbiljno i s punim razumevanjem razmatra i, u pravom smislu, kritički ocenjuje. Jednodušnost u posmatranju i osudi moralnih uslova u kojima je došlo do nepriličnih pojava, do supremacije i pojava pravog snobizma ili odsustva svakog kontakta s realnim uslovima u kojima zajednica živi, u pogledu ideološkog stava i zauzimanja pozicija potpuniše ocene, intenzivno je obazriva, puna razumevanja i svesna da je po sredi duži proces, proces pažljivog preispitivanja i prave marksističke analize. To, istina, ne znači da već i sada nisu primećene najgrublje deformacije i da je obazrivost, o kojoj je reč, u samih umetnika bila veća i šira od one koje su u samom povodu rečene. Naprotiv, umetnici su još jednom i konkretno to potvrdili svojim

zapažanjima o začaurenosti, bezizlaznosti i defetizmu, pa i dekadenciji, kod nekih stvaralaca i ostvarenja i obazrivost treba više shvatiti u odnosu na moguće interpretacije uobičajenih naziva kojima se označavaju pravci u umetnosti. Pored toga mnogi su još jednom, oslonjeni na opšte i sopstveno iskustvo, istakli da pored nužnosti preispitivanja, i detaljne kritičke analize postojećih pravaca i škola, najvažnija treba i dalje da bude sama opredeljenost, angažovanost i pozicija onoga koji stvara. Jer, iako u mogućnostima i filozofiji neke od škola leže izvesne mogućnosti ili nemogućnosti, najbitnije je kako u tom kompleksu stoji onaj koji aktivno i svesno gradi pozicije svojih saopštenja i poruka. Živost i široku diskusiju među umet-

LIKOVNE PRILOGE U OVOM BROJU IZRADIO JULIJAN KOLJESAR

nicima karakteriše i dopunjuje, osim ovih pitanja, kao bitno i istraživanje i preispitivanje nekih opštih uslova, naročito na liniji umetnost-zajednica, i obrnuto, kao i izvesna organizaciona pitanja o kojima sada nešto više raspravljaju njihove organizacije.

Diskusije o stanju i pojavama u našoj likovnoj umetnosti, pored ovog, jednog retrospektivnog pređenog perioda takode su utvrdile da je, i pored svih okolnosti o kojima se sada ozbiljno razmišlja, taj period u stvaralačkom pogledu bio vrlo intenzivan i za sobom ostavio mnoge veoma visoke i nesumnjive rezultate trajne umetničke vrednosti.

D. S. SIP

film

Kratki metar duboko sondira Deseti festival jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma

U NASOJ nacionalnoj kulturi danas gotovo nemoguće je konsultovati kompetentniji i svestraniji indikator masovnih tematskih i artistskih umetničkih interesovanja no što je jednogodišnji festivalski buket jugoslovenskog kratkog filmskog metra. U poređenju s drugim umetničkim medijumima, literaturom, teatrom, slikarstvom, kojima je za tako bitan fakturalni presek nužan stvaralački raspon i od čitave decenije, umetnost kratkometražnog i dokumentarnog filma neuporedivo je pregledljivija disciplina, kadra da i u toku samo jedne proizvodne godine eksplicira, mimo ključnih stvaralačkih arterija, i bezbrojne periferne kapilare našeg socijalnog organizma. Zbog toga, i na prvom mestu zbog toga, uobičajena uloga filmskog recenzenta u ovom specifičnom slučaju, po zaključenoj projekciji *Desetog festivala jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma*, neminovno implicira oštrenje kritičkih čula kojima je doskora i inače osporavano učešće u umetničkoj kritici, čula uvek dragoceni pri komunističkom suočavanju sa stvarnošću i beskompromisni susret ovoga puta u brojnim slučajevima izostao na relaciji kratkometražni film — filmska kritika. Samo ret-

ki izuzeci ocenili su u potpunosti značaj i posledice ovogodišnjeg Festivala dokumentarnog i kratkog filmskog metra, prepustivši mnogim drugim da ga tretiraju kao spektakularnu skupinu zanimljivih individualnih nastupa.

Ta već tradicionalna smotra dvanaestomesečnih pregnuća i dostignuća, ta sve raznovrsnija i bogatija žetva, zatekla je ovoga marta brojne filmske kosioce raštrkane po parcelama koje se jedva mogu sporazumeti istim jezikom i raspoznati istim fokusom, koje pružaju gostoprimstvo svom bilju od pšenice do kukolja, od beskorisnih cvetova do voćki koje izdašno tove našu gladnu glad. Stičući sve veća priznanja i sve zapaženije uspehe na međunarodnim i inostranim filmskim ekspozicijama, jugoslovenski dokumentarni i kratkometražni film, s vizom svetskog putnika u prsluku, u brojnim slučajevima preuzeo je na sebe ulogu kapetana koji jedanaest meseci u godini brodi dalekim morima, ostavljajući za sobom sinove u svakoj luci, a samo jednom na godinu vraća se strpljivoj supruzi na domaćem ognjištu da popuši koju lulu i, kraj nje, da raskiseli tabane u domaćem laboru i da opet utekne u golemi svet na koji je svikao.

Nastavak na 7. strani

Vuk VUCO

15 DANA

Dužnosti komunista u oblasti kulture i umetnosti

U BEOGRADU je 7. marta održan Sedmi plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije na kome su razmatrani mnogi važni idejni problemi iz oblasti nauke i kulture. Preispitujući dosadašnju naučnu i kulturnu praksu, učesnici u diskusiji su osvetlili propuste i probleme na koje se nailazilo u raznim oblastima umetničkog stvaralaštva i nauke i perspektive koje se pružaju umetnicima i naučnim radnicima u procesu usklađivanja njihovog delovanja sa rečima druga Tita i sa zaključcima Organizaciono-političkog sekretarijata CK SKJ.

Uvodnu reč za diskusiju o idejnim problemima u oblasti nauke i kulture dao je sekretar Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije Jovan Veselinov. On je, između ostalog, kazao:

„Na osnovu dosadašnjih aktivnosti i razgovora koji su obavljani u Centralnom komitetu sa rukovodiocima i jednim brojem odgovornih komunista iz štampe, izdavačkih kuća, radija i televizije, filma i pozorišta, kao i na osnovu informacija o merama koje se već preduzimaju na mnogim mestima, može se zaključiti da je stvorena povoljna atmosfera za odlučnije otklanjanje negativnih pojava iz kulturnog života. Izdavačke kuće razmatrale su već svoje izdavačke planove upravo sa ovog stanovišta, ozbiljnije su orijentisane na zaoštavanje umetničkih i idejnih kriterijuma prilikom objavljivanja dela, javilo se nekoliko pozitivnih inicijativa za saradnju sa izdavačima iz drugih republika u cilju objavljivanja dela pisaca iz ostalih kulturnih centara zemlje. U mnogim redakcijskom kolegijumima i njihovim partijskim organizacijama vode se šire diskusije o aktuelnim pitanjima pokrenutim u govoru druga Tita.

Međutim, smatramo da treba naglasiti da, među komunistima koji rade u oblasti kulture, još uvek postoje izvesna nerazumevanja, različita mišljenja i gledanja, a u nekim slučajevima čak i konfuzije. Često su pojedini članovi Saveza komunista nosioci negativnih pojava o kojima je govorio drug Tito. Još uvek se nije pristupilo do kraja ozbiljnoj i kvalifikovanoj diskusiji o pojedinim užim, specifičnim pitanjima, pojedinih grana umetnosti i kulture. Zato sva ova pitanja moramo otvoreno raspravljati i raščišćavati do kraja.

Mi ne smemo zanemarivati činjenicu da jedan mali broj reakcionarno nastrojenih pojedinaca deluje i na kulturnom polju i uporno natura svoje stavove i antisocijalističke poglede na svet. Brojnija je grupa kulturnih radnika koji, bez obzira na svoju pozitivnu političku orijentaciju prema našem socijalističkom društvu, u idejnom pogledu lutaju i često i izražavaju razne tuđe, nesocijalističke, konzervativne stavove i shvatanja, padaju pod razne uticaje i pod vidom „novog“ i „modernog“ unose u naš kulturni i zabavni život negativna i dekadentna strujanja na Zapadu.

Naša umetnička i naučna kritika treba da kaže svoju kvalifikovanu reč o svim pitanjima stvaralaštva iz oblasti nauke i kulture. Kritika treba da se više bavi proučavanjem uzroka društvenih pojava, pojedinih negativnih pojava. Ako bi ova kritika bila uska i jednostrana ona ne bi mogla da uđe u suštinu stvari niti bi se mogli odrediti pravilni politički zadaci.

Naše društvo stvorilo je uslove za slobodna naučna i kulturna stvaranja. Komunisti su to umeli i u svoj program. Mi ćemo i dalje brižljivo negovati i potpomagati svako stvaralaštvo koje je na liniji progressa, koje obogaćuje našu naučnu i kulturnu riznicu,

jer je takva politika dala veoma velike rezultate. Ljudi, stvaraoci, cenice se po onome što stvarno daju društvu. Biće lutanja, traženja, težnji da se daju novi kvaliteti i nova ostvarenja. To je jedan od uslova da se ide dalje od onoga što imamo. Recepti za kulturna stvaranja nikada nisu dali dobre rezultate. Zato se Savez komunista i ne upušta u određivanje pravca i izraza u kulturnom stvaralaštvu. Ono za šta se komunisti moraju do kraja angažovati i boriti to je da se naš čovek oslobodi pritiska negativne reakcionarne prošlosti, da se u naš kulturni život ne unosi ono što je tuđe njegovom biću, njegovoj svesti, njegovim naporima za izgradnju novih socijalističkih društvenih odnosa u našoj mnogonacionalnoj socijalističkoj zajednici. Mi smo protiv kiča, šunda i dekadencije, protiv lakiranja i lažnog prikazivanja naše stvarnosti u svakom pogledu. Kao marksisti mi treba da se sa najvećom upornošću borimo protiv tuđih idejnih uticaja, za stvaralački razvitak i primenu marksizma-lenjinizma. Čini mi se da je to smisao reči druga Tita...

Pitanja koja je istakao i pokrenuo drug Tito od prvorazrednog su značaja za idejno-politički rad Saveza komunista. Borba za socijalizam i idejno-političko jedinstvo naše radničke klase i naroda Jugoslavije imperativno zahtevaju jedinstvo, jasnoću, principijelnost i doslednost komunista u borbi za pravilno i progresivno kretanje našeg društva napred. Zato drug Tito, pored naglašavanja potrebe da se dosledno borimo za čistotu marksizmalenjinizma, stalno ističe i pitanja koja proističu iz našeg života, iz današnjeg stepena našeg razvitka, iz činjenice da smo mnogonacionalna socijalistička zajednica itd. Svi protivurečni procesi našeg razvitka i nedavna prošlost imaju svog odraza i u našem kulturnom stvaranju i idejnim kretanjima uopšte...

I naš rad na ovom planu moramo kritički razmotriti. Ne smemo se zadovoljiti time što smo o ovim pitanjima govorili na našim kongresima, plenumima i drugim partijskim sastancima. Činjenice govore da mi u tom delu rada imamo propusta i grešaka. A iz onoga što je rečeno jasno proizlazi da i ova pitanja spadaju u nerazdvojni deo našeg idejno-političkog rada i vaspitanja našeg čoveka. To zahteva da se razmotri sve što je s time vezano, počev od bukvara u osnovnoj školi pa do predavanja na univerzitetima, izdavačka delatnost, šta se piše i govori o kulturi i istoriji ostalih naroda Jugoslavije, o njihovom životu danas itd., a i da ne govorimo o raznim svakodnevnim kulturnim manifestacijama. U našem životu, u životu srpskog naroda, stalno moraju da budu prisutni i ostali narodi i narodnosti naše zemlje. Posebno i zajedničko moraju biti do te mere isprepleteni da sve to čini jednu celinu svakog naroda u svakom pogledu.

★

Kriterijumi nacionalnih kultura

NA NEDAVNO ODRŽANOM Sedmom plenumu CK SK Makedonije Mito Hadži Vasilev je, između ostalog, kazao: »Mi stvarno imamo mladu kulturu, ali to nije razlog da njen razvitak bojimo nacionalizmom suprotstavljanja onim društvenim i idejnim osnovama, na kojima naše socijalističko društvo obezbeđuje slobodu stvaranja, podstičući i napore stvaralaca i širih društvenih i idejnih faktora na području same kulture i nauke u pravcu njihovog obogaćivanja stvarnim stvaralačkim rezultatima i vrednostima. Izvlačenje kulture sa tih opštih socijalističkih osnova tobože u ime interesa nacionalnog razvitka, odnosno jedne nacionalne kulture (jer je mlada!) u nekakav privilegovan materijalni i idejni tretman u odnosu na uslove razvitka čitave jugoslovenske kulture, nema nikakve veze sa interesima istinskog stvaralaštva i nacionalne kulture. Jer, njih mogu predstavljati samo stvarni naučni rezultati i kulturne vrednosti ne odričući pravo društva da se bori za čvrste idejno-estetske kriterije.

Nastavak na 2. strani

15 DANA

Nastavak sa 1. strane

A ti kriteriji nisu i ne mogu biti nacionalnog karaktera. To je vid nacionalizma iza koga nastupaju malograđani i mediokriteri, koji su upravo glavna opasnost za razvitak svake nacionalne, pogotovu mlade kulture. Ovaj vid nacionalizma pokušava da i pitanjima integriranja kultura jugoslovenskih naroda da svoju boju, polazeći opet sa pozicija mladosti makedonske kulture. On shvata integraciju više kao obavezu drugih republika prema afirmaciji makedonske kulture i postavlja pitanje — koliko je makedonska književnost prevodena na druge naše jezike, koliko je makedonskih umetnika ili ansambla pozvano na gostovanje u druge republike, koliko je likovnih umetnika izlagalo u kulturnim centrima izvan Makedonije i koliko je njihovih dela otkupljeno, da li se kritika ponaša blagonaklono ili ne i da li se u vezi sa svim ovim vodi računa u drugim republikama da moraju biti malo širi u svojim kriterijumima kada je u pitanju saradnja sa NR Makedonijom.

Dalje zблиženje naših naroda, učvršćenje jugoslovenske zajednice prožimanjem najužom saradnjom i međusobnom pomoći na planu kulturnog razvitka i

integriranja u jedinstvenu socijalističku kulturu, može imati osnovu samo u međusobnoj razmeni i usvajanju stvarnih kulturnih vrednosti i stvaralačkih dostignuća, i naši kulturni radnici, u prvom redu komunisti, moraju se dosledno boriti za tu osnovu.

★

Polovina Jugoslovena ne čita dnevnu štampu

„PREMA ANALIZI Kulturno-prosvetnog veća Jugoslavije, istakao je predsednik Saveza novinara Jugoslavije Jože Smole, na konferenciji Saveza novinara u Novom Sadu 12. marta, »od 27.932 naselja u Jugoslaviji, kolporterska mreža šesnaest dnevnih političkih listova pokrivala je 1962. godine samo 2.871 naselje, odnosno 10,3% od ukupnog broja naselja u našoj zemlji. U tim naseljima živi 8.745.000 stanovnika. To znači da je samo 8.745.000 stanovnika, odnosno 47,2% od ukupnog broja stanovnika Jugoslavije, imalo mogućnosti da kupuje dnevne listove. Više od polovina jugoslovenskog stanovništva, tačnije 52,0% živi u naseljima u koja dnevna politička štampa gotovo i ne stiže.«

Pitamo se šta bi nam kazali podaci o prodaji kulturnih publikacija u 27.932 naselja u Jugoslaviji?

★

Jedna protivrečna odluka ili šta se sve radi

»SAVJET ZA KULTURU Narodnog odbora općine Zadar donio je nedavno odluku o prestanku rada zadarskog kazališta za naredne dvije sezone. Budući da je ta odluka došla u času kad istu sudbinu doživljavaju i kazališta u Šibeniku, Karlovcu, Varaždinu i Pulji, ljubitelji scenske umjetnosti u Zadru s pesimizmom gledaju na budućnost kazališne kuće u svom gradu. Postoji uvjerenje da je termin od dvije godine prestanka rada zadarskog kazališta samo ablažujući motiv, i da su stvarni razlozi zatvaranja kuće nedovoljna materijalna sredstva, kao što je slučaj i s ostalim kazalištima u našoj Republici.

U zaključcima Savjeta za kulturu o prestanku rada zadarskog kazališta stoji da će se uprava kazališta (koja se ne ukida) brinuti za gostovanje ostalih an-

sambla, da će pomagati dramski amaterizam i da će se općina brinuti za izgradnju nove kazališne dvorane. Međutim, odmah se nameće pitanje: ako se prekida rad kazališta zbog nedostatka scenskog prostora, zbog slabih tehničkih uvjeta rada u postojećoj kući, gdje će onda gostovati drugi ansambli? Ako je dvorana Doma sindikata bila nepodnesna za izvedbe domaćeg kazališta, po čemu će odgovarati, recimo, jednoj predstavi zagrebačkog ansambla. A drugog scenskog prostora u Zadru nema...

Devet glumaca, koliko ih je bilo angažirano ove sezone u zadarskom kazalištu, dobilo je obavijest da im ugovor o angažmanu istječe 31. kolovoza ove godine, što praktično znači da otpada i ona druga obaveza uprave — pomoć amaterizmu...

Zakon o kazalištima jasno govori da profesionalno kazalište može postojati jedino ako ima 15 glumaca, reditelja i određeni broj tehničkog i administrativnog osoblja. Znači da zadarsko kazalište od 1. rujna ove godine ne može postojati kao ustanova. Dodamo li još i činjenicu da kazalište sačinjavaju glumci i publika, a zadarsko od rujna neće imati ni jedno ni drugo, onda opstojnost samo kazališne uprave nema nikakve zakonske osnove.

(»Slobodna Dalmacija«, 13. mart 1963)

★

Veber i Vebern

NEDAVNO SMO čitali u „Politici“ da su Zagrebački solisti, prilikom svog gostovanja u Londonu, drugi deo programa posvetili Hindemitu, Veberu i Sostakoviču, da su „s velikom sugestivnošću nametnuti publici čak i veoma složenu fakturu Veberovih Pet muzičkih komada za gudače i da je muzički kritičar „Dejli ekspresa“ u svom prikazu tog koncerta izveo sledeći zaključak: „Kad bi muzika, kao što je Veberova, uvek uživala prednosti izvođenja ovakvog kalibra, ona bi brzo izgubila svoj karakter „problema“ koji joj se katkad pogrešno pripisuje.“

Misao kritičara je tačna, ali se odnosi na kompoziciju Antona fon Veberna (1883—1945), učenika i prijatelja Šenbergovog, na opus 5, sačinjen 1909. godine za gudački kvartet i transkribovan 1930. godine za gudački orkestar, a ne na Karla Mariju Vebera (1786—1826), kompozitora poznate opere Čarobni strelac i vesnika muzičkog romantizma u Nemačkoj.

Slovne štamparske greške — u ovom slučaju ispadanje završenog slova n u prezimenu pominjanog savremenog kompozitora — mogu da izazovu pomešnju u svesti čitaoca, naročito kada pogrešno napisano ime jednog poznatog umetničkog stvaraoča donosi ime drugog poznatog stvaraoča sa istog umetničkog područja. Kada imamo na umu da je vrlo mnogim našim čitaocima dnevnih listova, željnih znanja, upravo dnevna štampa glavni, ako ne i jedini izvor podataka iz onih oblasti kulture koje nisu imali prilike ni mogućnosti da bliže upoznaju, onda društveno-moralna odgovornost korektora i lektora periodičnih publikacija, čak i kada su u pitanju obične slovne greške, raste i izdiže se do stepena odgovornosti (i obaveze) narodnog prosvetiteljstva.

Poštujemo svest o toj odgovornosti i — zahtevamo je. Od svakoga. (P. St.)

Kad bi — daleko bilo! — današnje civilizacije nestalo u prahu i pepelu i kad bi među retkim sveđočanstvima o njoj kakvim čudom ostalo nešto nesagorelih primeraka naše dnevne štampe, neki Šampolion daleke budućnosti mogao bi lako doći do savštim pogrešnog zaključka da su skribi najlonskog doba znali za samo tri strane sveta: zapad, jug i D.R.

To bi zaključio iz novinskih mapa, na kojima levo piše „Zapadna Nemačka“ a desno „Nemačka D. R.“, ili pak u gornjem delu „D. R. Vijetnam“ a u donjem „Južni Vijetnam“. Uostalom, i bez mapa bi mu poredenje tekstova dalo osnovu za pogrešan sud o našem poznavanju geografije — naročito onih tekstova gde se, u istom članku, u istoj vesti, jedno do drugog pomikaju Nemačka Demokratska Republika i Zapadna Nemačka, odnosno Južni Vijetnam i D. R. Vijetnam.

Od zablude bi ga, međutim, mogli spasiti primeri „Borbe“ i „Politike“ od nedelje, 17. marta 1963.

Iz „Politike“ bi saznao da je u završnim borbama na svetskom hokejskom šampionatu „reprezentacija Savezne Republike Nemačke pobedila ekipu Ne-

na marginama štampe

Kosta TIMOTIJEVIĆ

STRANE SVETA

mačke Demokratske Republike“, a iz „Borbe“ da je „Zapadna Nemačka pobedila Istočnu Nemačku“. Poredenjem te dve informacije konstatovao bi (uz pomoć tabela plasmana, gde se „I. Nemačka“ nalazi pored „Z. Nemačke“, a „Nemačka D. R.“ pored „S. R. Nemačke“) da: (a) D. R. nije sinonim za istok, a verovatno ni za sever; (b) onaj zemlji u levom delu mape zvanični naziv nije Zapadna, nego Savezna Republika; (c) nisu svi skribi bili aljkavi i nelogični, nego su neki ipak vodili računa o tome da za p a p a d t r a ž i i s t o k, a D. R. t r a ž i S. R.

život oko nas

Božidar BOŽOVIC

ONAKO, UZGRED

SVEMOĆ STATISTIKE

U modi je statistika, formula, grafikon. (Sve i svašta nazivamo analizom.) Kad se primenjuju naučno (što nije za široku javnost, jer ona nema prethodna znanja da bi ih shvatila), oni su osnovna sredstva za praćenje rezultata u relevantnoj oblasti. To nije slučaj kad se primenjuju nenaučno.

Postoje dva vica iz ove oblasti. Prema jednom, ja jedem dnevno kilo pečenja, ti kilo praznog pasulja; prosečno, nas dvojica jedemo dnevno pola kile pečenja i pola kile pasulja. U našoj bolnici danas u podne, prema drugom vicu, prosečna temperatura pacijenata iznosila je 37,2 C. (Nije rečeno da su tu bila uračunata i ona četiri pacijenta koji su se od jutros već ohladili.)

Ovo su, naravno, šale (u kojima je i delić istine). Ali se kod nas desi da se statistika upotrebi ovlažno, površno. Kao što se desi da se upotrebi i kao ozbiljan, suštinski element stvarne analize. Takav je primer bio, nedavno, sa sednicom Narodnog odbora Beograda, gde je opšti podatak o stambenim uslovima u glavnom gradu razlučen na one koji jedu prazan pasulj od onih koji jedu pečenje; to jest na kategorije građana prema tome koliko imaju kvadratnih metara stambene površine.

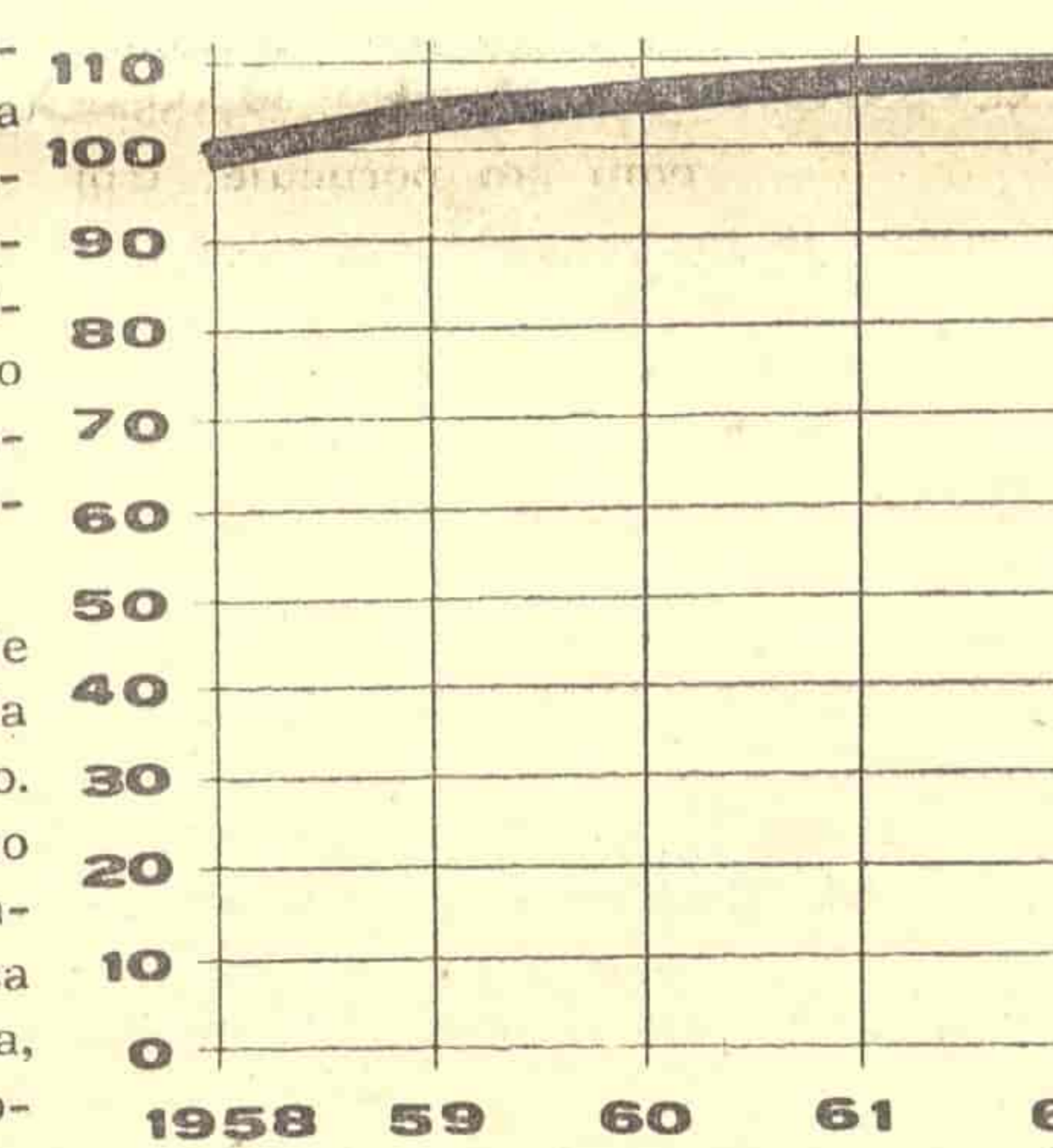
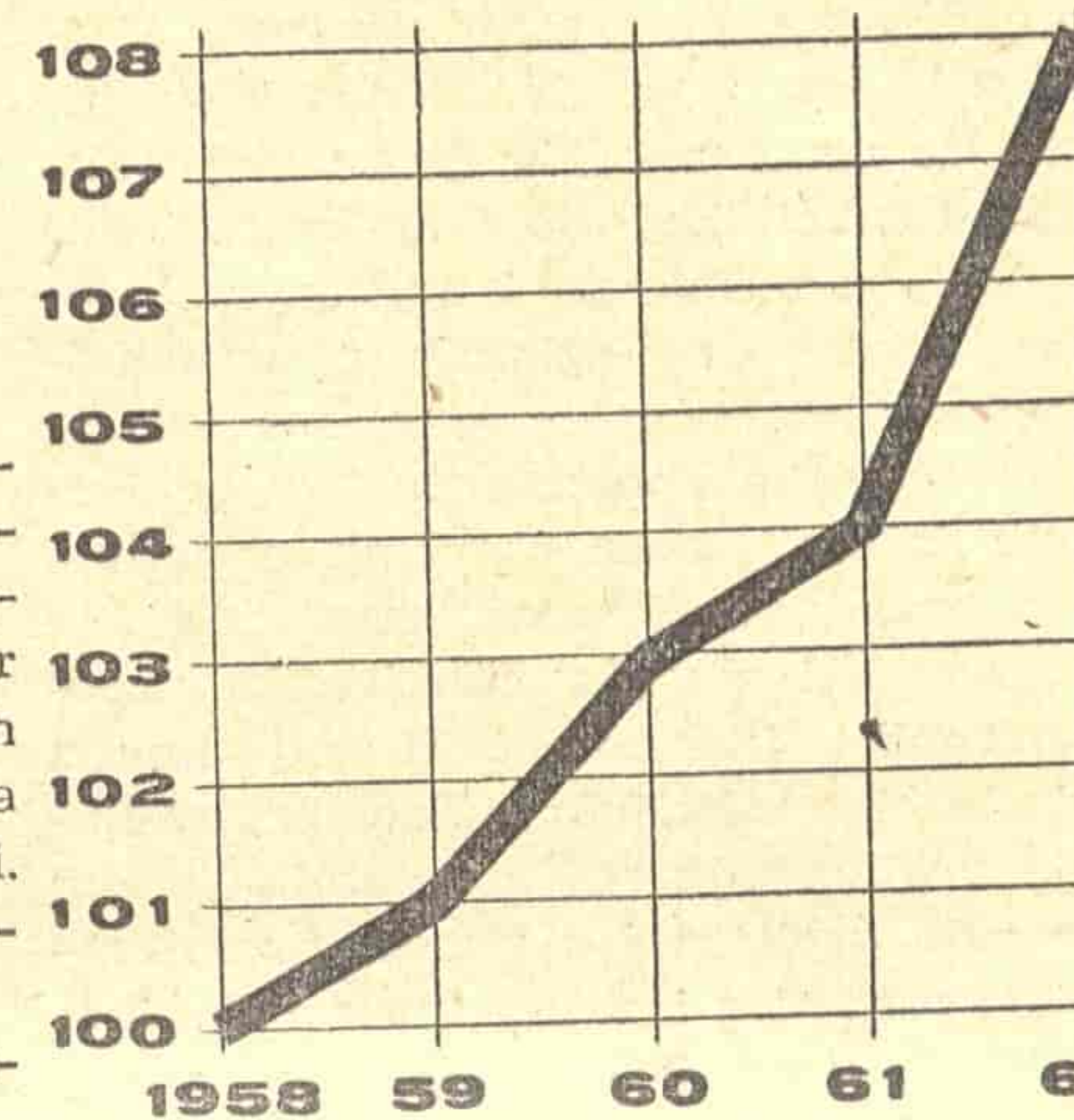
Prema jednom podatku, u Srbiji 20.000 odraslih ide u škole u kojima treba da nadoknade nedostatak osnovnog obrazovanja. Površnom čitaocu ovaj podatak rekao bi da se toliki broj odraslih, koji su nepismeni, uputio u osnovnu školu. Međutim, nije. Od njih samo oko 1.000 pohađa predavanja prve godine (s programom prva dva razreda osnovne škole), a oko 10.000 pohađa poslednju godinu, koja odgovara sedmom i osmom razredu. Kako je reč o odraslima, ovaj podatak, u stvari, znači da polovina pomenutog broja samo nastoji da se dokvalifikuje i dobije diplomu („mala matura“). Tek jedan dvadeseti deo koristi ovaj oblik obrazovanja da bi nadoknadio potpuno odsustvo osnovnog obrazovanja. A u Srbiji je 23% nepismenih.

Ili, iz iste oblasti, ali iz druge republike, U Makedoniji, kaže statistika, 84% dece obuhvaćeno je osnovnom školom. Međutim, prvim razredom je obuhvaćeno 99%, a poslednjim svega — 60%. Drugim rečima, dve petine dece i danas ne završi osnovnu školu.

Slične zabune dešavaju se ponekad i sa površno upotrebljenim (ne od strane stručnjaka) podacima o proizvodnji, produktivnosti, zaposlenosti i sl. Pročitao sam — na žalost, ne mogu da se setim gde — podatak da je tu i tu godišnje povećanje proizvodnje u prošloj udvostručeno u odnosu na prethodnu godinu. Nedostaje samo suštinski podatak — koliko je bilo prethodne go-

dine. Jer ako je 1961. iznosilo svega 1%, onda je 2% dvostruko povećanje, i to je tačno, ali je to i katastrofalno malo.

Uostalom, evo i dva improvizovana grafikona. Oba govore o istom preduzeću. Prvi prikazuje povećanje proizvodnje, u apsolutnim merilima, izraženo u procentima; drugi povećanje broja zaposlene radne snage. Kako se razvijalo ovo preduzeće?

Sasvim loše. Primenom (namernom) drugih polaznih elemenata pri grafičkom prikazivanju, dobija se površan utisak da proizvodnja raste krivoljnom oštrom, a broj zaposlenih krivoljnom vrlo blagog uspona. Tek kad se zagleda pažljivo, vidiće se kako i zašto se taj utisak dobija.

Prema jednoj anegdoti, Dž. B. Šo je tvrdio da je statistika divna nauka: kad god mu je trebalo da dokaže neku tezu, tražio je da mu se pribave odgovarajući podaci...

IGRE OKO „IGRE“

Stvari nisu jednostavne. Vukotičeva Igra dobila je, jednostavno prvu nagradu žirija na festivalu u Beogradu, i dobru kritiku, kao što je dobila i jednostavno prvu nagradu u Oberhauzenu, i nedvosmisleno najbolju kritiku na Zapadu, Severu i Istoku. Ipak, u jednoj anketi, od 21 našeg kritičara i pisca, njih 7 ne stavlja Igru na prvo mesto beogradskog festivala, ili čak ni među prvih pet. Od ovih sedam anketiranih osoba, šest je filmskih kritičara. Šta im se u ovom filmu ne sviđa, ili manje sviđa nego u drugom? Da li ga smatraju konzervativnim? Ili suviše modernim? Ili loše izvedenim? Ili bez pravog sadržaja?

Svako ima pravo na svoje mišljenje, svoj ukus. Ipak je ova anketa zanimljiv simptom. Šta je samo što u njoj anketirani nisu obrazlagali odgovore.

Uostalom, društvo uopšte nije dosledno na ovom polju. „Zagreb“, producent serije dela koja znače doprinos svetskom i stvaranju našeg crtanog

Satu na stranu. Ako Rusija ide s Amerikom, Sovjetski Savez sa Sjedinjenim Državama, a SSSR sa SAD — (red i poredak koji ne poštuju svi naši član-kopisci i redaktori, ali ga se pridržava velika većina) — zašto bi se u slučaju dve nemačke države parovi određivali po nekom drugom sistemu?

Izraz „Zapadna Nemačka“ kod nas je odomaćen verovatno stoga što je zgodnije od njega izvesti pridev zapadnonemački nego od S. R. Nemačka — srne mačk i. S druge strane, skraćeni NDR pokazala se veoma praktična, pa je, valjda povučen njome, puni naziv Nemačka Demokratska Republika potisnuto ranije upotrebljavani izraz „Istočna Nemačka“, iako je manje podesean za tvorbu prideva.

Ako se, pak, uz retka odstupanja, naši listovi u ovom slučaju drže službenog imena a ne geografskog nadimka — mada taj nadimak nije ni pogrdan ni uvredljiv (kao što, na primer, nisu uvredljivi nazivi Severna i Južna Koreja) — mogla bi se valjda i Zapadna Nemačka nazivati Saveznom Republikom, bar kad se obe nemačke države pominju u istom komentaru, u istoj rečenici...

filma, nalazi se u potpunom materijalnom škriljcu. Vukotič je obustavljao rad zbog rušenja tavanice u ateljeu! A milioni idu na indiferentne filmove, ili loše, i na području kratkog, i na području dugometražnog filma. Možda bi, ne čineći ništa ustupke administrativnim metodima i načinu finansiranja, trebalo potražiti ključ da se u ovakvom slučaju kvalitet i sistematski dobar rad pomognu na račun onog što je bez vrednosti.

STAMPASK“ i drUGE) GRSKE

Otkad je štampe, otada je i štamparskih, otkad je ljudi, otada je i svakojakih ljudskih grešaka.

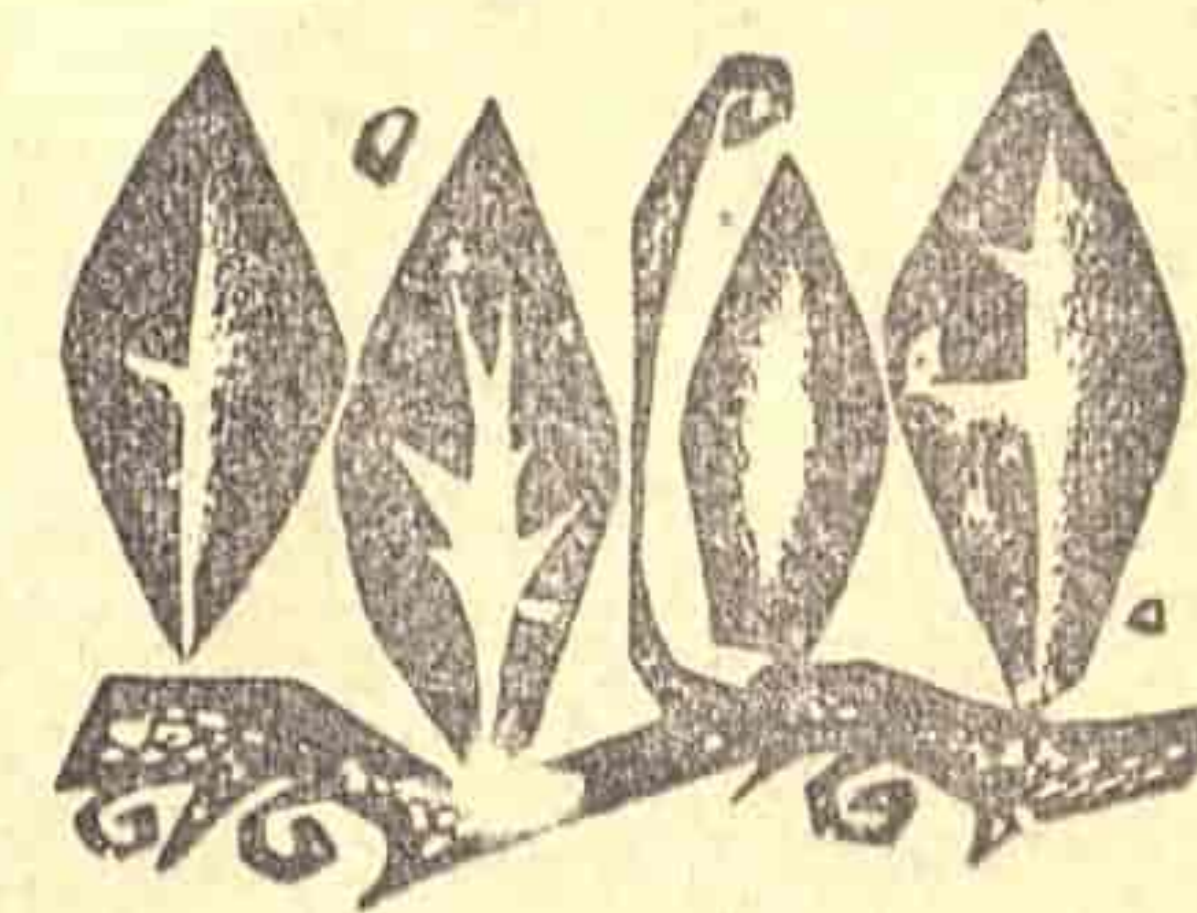
Bar kod nas pisanje u štampi nerazdvojno je vezano za greške, nastale prilikom prekucavanja teksta na mašini ili prilikom štampanja lista. Te greške mogu imati i loše i smešne posledice; napisati za predsednika jedne strane zemlje da laže (umesto kaže) to i to, nije zgodno, a ima i grešaka koje bi — da na njih ne posećamo — mogle ući u antologiju nenamerne pornografije.

Svaki je autor svestan da je taj tekst, čak i kad je svestan da je taj tekst bez neke vrednosti. I kada u odštampanom listu pročita nešto što menja smisao onoga što je želeo da kaže (kaže, a ne laže, i ovog puta), autor se muti (pardon — ljuti), a ponekad može samo da — tuguje.

U prethodnom broju ovog lista, u ovoj rubrici, umesto znalci umetnosti odštampano je znanici umetnosti, i autoru je ostalo jedino da setno zapevuši predratnu romansu Sad znanici smo samo. A u prošlom broju, ne štamparskom, već daktilografskom (što znači i sopstvenom, pri pregledanju učinjenom) greškom. jedan povod za šalu ispao je — zaista smešan. Pisao sam o tome kako je, omaškom, u jednom listu napisano Katarina Ambrozić umesto Katarina Ivanović; bilo bi sve u redu da nije ispalo Katarina Jovanović.

Greške su, od svake vrste, izgleda neizbežne. Ipak, ima tu i izvesne nepravde. Jer, bilo bi bolje da svet ugledaju samo one gluposti koje je autor sam napisao, a ne i druge, koje nisu njegovu delo. Što se mene tiče, oduvek sam voleo da potpisujem samo sopstvene.

P. S. „Beogradska nedelja“, u poslednjem broju, učinila mi je kompliment koji ni pošto ne zaslužujem, beleškom pod naslovom Od Katarine pogrešne do Božidara nepogrešnog. Moram svoje kolege da razočaram: nisam nepogrešan (ama de, i kvočka zgazi svoje pile, kaže narod). A što se tiče Katarine, u „Književnim novinama“ se radilo o pogrešci. U „Beogradskoj nedelji“ o totalnom ignoranstvu, ordinarnom neznanju (mislim: u ovoj prilici). Katarina Ivanović (ne Ambrozić i ne Jovanović) nije bila, zaista, operna pevačica (ni, recimo, maneken), ali nije bila ni vajarka — već slikarka. Ponekad je, eto, bolje ćutati.

VINJETA DRAGUTINA TILA

IZMEĐU PATNJE I DOSTOJANSTVA

Vjekoslav Kaleb: „OGLEDALO“; izbor Ranka Marinkovića; predgovor Vlatka Pavletića; „Prosveta“, Beograd 1962.

SVOJIM STVARALASTVOM Kaleb hoće da spozna čoveka. Njegov zadatak je — fiksirati mračno koje okiva ličnost, otkriti plemenito koje je vodi ka prerastanju sudbine. Težak zadatak. Tim teži što mu je moguće svakojako prići, što za njegovo rešavanje stoje na raspolaganju mnoga sredstva. Kaleb bira ono koje najviše odgovara njegovoj predstavi o svetu: sugestivnu, snažnu, gotovo ubitačnu objektivnost. On postupa onako kako su postupili veliki majstori realizma: život koji je snagom svog delovanja prodro u umetnikovu svest — samog sebe izražava. Prečišćen, dakle, uzdignut realizam, naročito komponovan. Tu je elemenat »romantičnosti kontrasta«: obračuni ljudski dešavaju se na svetlosti, u tišini sunčanoj, pod beskrajno plavim nebom. Tu je humor, ali napregnut i grčevit, tamne boje. Tu je, konačno, groteska, svetla i nekako vedra (zanimljiv kontrast): svaka reč, svako stanje, svaka ličnost upućuje na nju, pa se pitamo, čisto, je li to uopšte život ili njegova, u visini nadljudskog viđenja, izobličena slika, tako da je dan užarena ploča, noć baruštinna, sunce pauk a ljudi bedom i zlom opijene bube.

Prerasti sudbinu — znači razrešiti je. To je čitava drama, kompleks sudara živog i mrtvog, da bi se živo oduhovilo a mrtvo pokorilo. Tu Kaleb postupa egzaktno i inventivno. On daje okvir razrešenja sudbina, materijal za ta razrešenja i sam čin razrešenja, u uslovima mučnog života predratne Dalmacije.

Okvir razrešenja sudbina jeste zapravo okvir tragedije određenog postojanja, zgnusnutog i sveprisutnog gneva (i nemoći) koji zahteva izmenu apsolutno svih uslova života. »... Tu golo kamenje, gladna i krhka zemlja, suho klonulo bilje, golo brdo i sivoplavo nepomično nebo boluje od smirenja i umire zajedno sa življenjem, i gubi se jedno u drugome, predaje se jedno drugome praznih ruku, bez dara...« Epidemije, bolovanja, smrti. Kad se razboli — boluje se dugo i beznadno, gotovo sramno: niko, ni davo, ni bog, ni čovek ne može pomoći telu izmučenom gladu, potamnelom u borbi da pojača kosti i krv, da izbegne pretvaranje u »hladno meso, mesarsko«. Tiha umiranja, strašna svojom jednostavnošću: »Mali Ante Tokin preminuo je juče. Otegao se pod lopočikom kao pile. Vuкао se u vrućici, s velikim činom pod vratom, desetak dana, pa napokon svršio račun«. Besmislena ubistva. Počinja ih ljudsko biće olako, jer kontrola svesti ne može da zaustavi plimu mračnog na samom dnu duše.

Materijal za razrešenje sudbina čine same sudbine, tačnije — ljudi »pospani iz praznog želuca«, stavljeni na vetrometninu »sna i jave, između patnje i zaborava«. Čudesno vitalni: nemajući, rečeno biološki, ni najpotrebnije za normalnu razmenu materije u svom telu, ispijeni i kosturasti, oni su, uprkos tome i svim nesrećama, spremni da se ne pomire ni s gladu, ni s beznađem. Žive kao grm gloga, pucaju na suncu kao kamen, ali traju kao nebo — naporno i postojano, uz smene zamračenja i obasjanja. Pritisnuti neveselim mislima o neveselom svetu, o sebi usamljenima u njemu, dok uokolo, pod istim zvezdama, buja život buba i trava »koji tako raznoliko, a tiho, živi, oploduje se skriveno, zbrinjuje nastavak« — ljudi se boje maštanja, shvataju surovu nedovoljnost bajki o bilo kojim »dalekim krajevima«, o bilo kojoj »pravoj ljepoti«. Sa vodopadom ih valja uporediti: »Ima u toj skupnoj snazi vode nešto nemoćno, bolno, ta je snaga padanje — padanje, padanje, klonuće — a opet sve ostaje tu, sve stoji kao prije«.

»O čovječe, kako si prosjak!« — kaže Kaleb. A zatim: »Prosjaci ne idu noću, oni su djeca dana«. Evo biti njegove poruke: čovek je možda još uvek prosjak, ali on je još uvek i težnja svetlosti. Zbog toga Kaleba naročito

zanimaju sudbine »poniženih i uvređenih«: ljudi mahom gladnih, otupelih od jalovog a napornog rada. Kao da se rukovodi vidovitom mišlju. Ti ljudi, tako svirepo prepušteni životnom slučaju, ništi stomakom, napregnuti duhom, biće ona »veličanstvena armija« koja će u ime svoje patnje svaku patnju suzbiti do minimuma ne naročito karakteristične pojave. Ovo ljudstvo, utonulo u nemir od pustih želja do kamena, kao da zahteva mirovanje tela, nepokretnost duha — ne bi li sve što sačinjava osnovu bivstvovanja ostalo okvir, ne prerastajući u podstrek. Svaki podstrek kao da bi odveo do aktivnosti okončane u samoj sebi, pošto su nade u pobjedu nad bedom minimalne: onda bi, naprotiv, zlo krenulo u svoj vanvremenski, vanprostorni a konkretni pohod. Ali to je tako samo na prvi pogled. Problem Kalebovih junaka nije nikako problem lične sreće ili očuvanja ljudskog dostojanstva. Održanje života, golo i trogloditsko, u prvom je planu njihove celovitosti. Otuda kod njih previše direktnog očajja, prejakog primitivnog egoizma, snažne podložnosti zlu, naivnosti i nevinosti (i kad zabađaju nož između rebara). I otuda, konačno, kod njih proste težnje za prilikom koja bi dozvolila puno ispoljavanje dostojanstva. Oni, zaista, prevazilaze svoju vezanost za posao bez nagrade, za očekivanje bez podloge, pobjedu neljudsko, održavaju ljudsko, rastu izvan zahteva svakog providenja, izvan zakona težačke ili zanatlijske perspektive. Kako? Onim mogućnostima, onim snagama kojima raspolažu. Umiru nečujno i jednostavno, kao drvo; »gospodskog psa« primaju s pobožnom pažnjom, radosni što je lep i slobodan; šalju decu u svet, u pečalbu bez kraja i konca, možda za čitav život, a oblače ih kao za svečanost; udaraju po bogu i oltaru, po svemu što poručuje: trpi i čuti, podnosi i ne istražuje.

Dragoljub S. IGNJATOVIĆ

SASVIM JE OČEVIDNO da Špoljar pridaje izuzetnu važnost prvoj pesmi u svojoj knjizi i pesnički prilično nadahnutom proznom tekstu na njenom kraju. Oni mu, sva je prilika, služe kao objašnjenje onoga što je smešteno između početka i kraja, kao izvesno osmišljavanje, kao ispomoć čitaocu. Ukratko, pesma *Da bih postojao*, sa funkcijom prologa, treba da kaže: ovo što sledi nastalo je tako i tako, a predstavlja to i to; tekst s naslovom *Ne mogu ostati bez vas*, epiloškog karaktera, a s tomom naravoučenijom, sugerise sledeće: ovo što ste čuli nije to nego nešto drugo, a to drugo izgleda ovako... No, da ne bi pre vremena došlo do nesporazuma i konfuzije — idimo redom.

Ako sam dobro shvatio misao prve Špoljarove pesme — a nema razloga da ne bude tako jer stihovi su prilično komunikativni — ona treba da saopšti jednu pesnikovu psihološku situaciju čiji je proizvod najveći deo ove knjige. »Između strepnje i ljubavi moj se život zamrsio sa stvarima« — veli pesnik jednim svojim stihom u rečenoj pesmi, da bi malo niže objasnio svoj pesnički cilj:

*Podražavam samo prividno način ove nesigurne borbe
Da bih osigurao za sebe trag jednog nadahnuća*

*Volim tu ustrajnost ispraznih života
Kao što i rijetko viđenu zoru
Život je svijetlost što nam zasljepljuje oči*

Ali on se nalazi i u nizinama. Reč je, dakle, o stihovima koji u pesnikovom životu imaju vrednost katarze (»Ovom postoru i stvarima zahvaljujem pročišćenje / I mir ptice ubijene kamenom«), oslobađanja jednog emocionalnog i psihološkog tereta uzrokovano sećanjem na tešku prošlost, sagledavanjem mračnih strana života i niza ličnih problema. Vrednost očišćenja iz kog će — nadati se — rezultirati spoznavanje pravog smisla života.

ŽIVI PLAMEN PESNIŠTVA

Izet Sarajlić: „TRANZIT“; „Veselin Masleša“, Sarajevo 1963.

KRITIKA JE BILA ODVIŠE GORDA za svoj groš i odviše tvrda da u prethodnoj knjizi Izeta Sarajlića *Posveta* otkrije jednu od najljubljivijih pesničkih knjiga decenije. Među pesnicima koji tragaju za srcem drugog čoveka Sarajlić iz *Posvete* je bio najpremljeniji; čak i kada je u žurbi treperavog duševnog pulsiranja grešio protiv uobičajenih, »zakona« održavanja ritmičkog hoda ili pak, ne baš uvek srećno koristio svoju simpatičnu zalihu iznenađujućih rima, on je posedovao takvu meru nežnosti prema ljudima, koju nijedna pesnička tehnika niti spremna poslušnost prema teorijskim zahtevima »kritike« nisu kadri da kompenziraju.

Sarajlić se i pre *Posvete* predstavio kao vesnik solidarnosti svih ljudi u ime ljubavi, u ime sećanja na preživele teške dane, u ime opšteltjudske čežnje za srećom. Njegova *Posveta* je, u tom smislu, bila naivno lepršava posveta svim ljudima, za koje poezija znači mogućnost približavanja čoveka čoveku. U novoj zbirci *Tranzit* dominantno osećanje je opet ljubav, ali, čini se, ovo osećanje je sada transponovano zrelije, komprimiranije, s većom merom askeze prema vlastitom izrazu i bujici emocija.

U *Tranzitu* ljubav putuje svetom, i ako je u prethodnoj knjizi njeno žezlo bilo bojažljivije i, istovremeno, detinjasto razdražano i neuravnoteženo katkad, ovde je pesnik odlučniji u isticanju svog prava da ljubavlju blagosilja i posveti svet. Dok su u *Posveti* prevladavali stihovi upućeni ženi, dok su se sve muke svakodnevice pesnika odigravale ipak pod znakom volšebne, isceljujuće prisnosti s voljenom, u *Tranzitu* je Sarajlić — evidentniji putnik, smeliji ronilac u srce drugog čoveka, budniji ispitivač ljudske spremnosti da istraju u neizvesnom hodu života. Mislimo da je pesma *Rani Sarajlić* u ovom pogledu karakteristična; pesnik sam vaspostavlja granicu između čoveka koji je previše verovao

»svakome i svima«, koji je u prvim danima slobode mislio »jedino da ode«, i današnjeg pesnika, koji je spoznao gorčinu skepe, lepotu elegičnog doživljaja prošlosti i radost neumitne veze sa ljudima. Svojevremeno je jedan dobronamerni kritičar *Posvete* postavio pitanje novine ovog pesničkog saopštenja, inspirisanog idejom ljubavi i bratstva ljudi; rekli bismo da u proširenju dijapazona poruke *Tranzita*, u napuštanju izvesnih okvira kamernosti pesničke teme, u iznijansiranoj, uzdržljivoj gorčini i elegičnosti u dodiru s prošlošću i sadašnjošću, s poslovima svakodnevice i pitanjima večnosti, i leži ta novina, to, doduše, škrtu odmereno premeštanje koordinata pozicije srca u nova podneblja, u sferu produbljenih osećanja. I, u isti mah, a potpuno u skladu sa zamisli Sarajlićeve neobične memoarske proze *Pesnici*, objavljene prošle godine u časopisu »Život«, u najnovijoj zbirci se sa izmenjenom svešću pokreće važna tema pesničkog bratstva, sudbine pesnika srca uopšte, koja se u ranijim knjigama, čini se, Sarajliću takode nametala, ali ju je on izbegavao, zaobilazio, gledajući u njoj neminovnost oprostaja sa mladošću.

Vešto dovedene u vezu, neke pesme *Tranzita* sačinjavaju isečke nenapisane poeme o ulozu i sudbini pesnika, koji oseća kako je mladost prošla i kako, kao u pesmi *Montre*, umor od rvanja sa životnim raznovrvcijama ponekad probudi sumnju u svrsishodnost poetske reči. Nota sumnje, mada nagoveštena i jasno očitana, nije i naglašena, što Sarajlićevoj poetskoj ideji, naročito u pesmama *Na vest o smrti jednog gimnaziste*, *Sarajevo*, *Konstantin Bibl* i *A kakva će biti tvoja poslednja zima?* pridaje značaj jednog samostalnog pesničkog saznanja, dostojnog ozbiljnijeg i potpunijeg tretmana. Bez obzira na istoriju tragedije pesnika od Vijona do Majakovskog i Bibla, Sarajlić pokušava da u ime svih onih koji su drukčije postupili rehabilituje misao o dostojanstvu života po svaku cenu, koja je za njega duboko nacionalna i samim karakterom te svoje nacionalnosti — duboko kosmopolitska, opšteltjudska. Čak i neshvaćen (pesma *Na vest o smrti jednog gimnaziste*), pesnik je du-

žan da živi među svojim, da oseća radost opštenja sa ljudima i da im posvećuje svoje pesme, bez ostatka i bez rezerve; lepota života po svaku cenu kod Sarajlića je jedna stička pozicija, koja je nekadašnji dečak, s većitim stihovima ljubavi i maštarija na usnama, preobraćen u sanjara po osećanju dužnosti prema veku, koji prosto mol da »u takmičenju sa životom unapred ne predajemo bitku, u takmičenju s topolama, u takmičenju sa samim sobom« (*Miting na Trgu Konstitucije*). U istoj pesmi Sarajlić kaže: »Na žalost, pisati je postalo isto tako teško kao i umirati. Na svu sreću, pisati je postalo isto tako neizbežno kao i disati!«; sasvim je jasno da iz ovakvog shvatanja odnosa života i poezije potiču i sve njegove ideje o »tranzitu« većito lepih ljudskih osećanja kroz svet, o vrednosti pesničke solidarnosti (vidi ciklus *Iz pisama prijateljsima*), o uzdržano-samilosnom odnosu prema ljudskim greškama, o beznačajnosti proticanja vremena u svetu naoružanom ljubavlju (*Ipak, elegija*).

Tako obračena svima i svesna da je obraćenost svima ne podređuje kao sagovorniku umetnosti vekova, Sarajlićeva poezija ipak nije estradnog karaktera. Njen domen je — tiho razmišljanje o sebi i drugima, njen dom — plemenitost i mudrost poslanica, koji seju zrnelje solidarnosti, razumevanja i blagih emocija. Sarajlić je veliki poslušnik autentičnog poslanja koje dolazi iz srca; on je neizmenljiv kao i svet koji ga većito pokorava i uzbuđuje. Kao u slučaju njegove srpske pesničke braće Raičkovića, Markovića, Timotijevića, Antića i drugih, predstoje svakako detaljnije analize poetskih dostignuća, koja su godinama odolevala nametljivom pomodarstvu i vladavini promašenog ukusa; tada će biti kazane i pouzdanije reči o pravim vrednostima Sarajlićeve autentične poezije. Zasad, u suočavanju sa presekom poetskog čina u sazrevanju, možemo kazati da je Sarajlićevo poetsko delo krenulo dobrim putem u obuzdavanju i onog drugog protivnika u sebi, opominjući da je plamen manje varničav i prividno-raskošan, ai zato više prisutan dokle mogućnost novih kazivanja o ljudima i ljudskom srcu.

Milivoje JOVANOVIĆ

Neko će možda shvatiti

Krsto Špoljar: „RAJ“; Zagreb 1962.

Tri trećine svoje knjige Špoljar posvećuje pokušaju da izazove odzvanjanje akorda našeg vremena, najšire shvaćenog, među kojima najjači ton treba da bude izolacija jedinike, beznačajnost, dezintegracija osećanja. Vreme je ustoličilo moć mašine, donelo je većito aktuelan strah od nove apokalipse, nametnulo osećanje opšte prolaznosti intenzivnije nego ikad. Vladaju, takoreći, animalni zakoni i pravo jačeg. Ljubav je mogućna samo kao isforsirano osećanje, a zamenjuje je bespomoćnost, neodlučnost, pasivnost. Čak i spomenici nekadašnjih kultura besmisleni su pred ubrzanim hodom vremena. Sažeto i ukratko: »Iza svakog cvijeta otkrivam sićušni prostor nastanjen prevarom«.

Imajući dalje u vidu da je ovakvo shvatanje života — izraženo, istina, hvale vrednim umetničkim sredstvima — izraz pesnikove trenutne krize, čitalac ne može da ne uoči izvesne, nešto udaljene, sličnosti sa idejama koje je T. S. Eliot izrazio u svojim ključnim delima: *Pusta zemlja*, *Ljubavna pesma Dž. A. Prufroka* i *Šuplji ljudi*. Ma koliko da se pomenute Eliotove pesme, čiji je jedan od osnovnih smislova u isticanju kontrasta između nekih uzvišenih aspekata prošlosti i mračnih aspekata sadašnjosti, prividno vezuju za jedno određeno vreme, na isti način kao i Kafkino delo, one imaju svoj opšti i univerzalni misao koji se ne

mora usvojiti, ali se mora uzimati u obzir. Čitavim nizom pesama, koje predstavljaju kontinuirani i kompleksni tok misli, sećanja, slika i utisaka, pri čemu je slika u jasnoj asocijativnoj vezi sa emocijom ili smislom — naravno bez osnovne Eliotove teze po kojoj naša prošlost determiniše našu sadašnjost — Špoljar, zadržavajući se uglavnom na sadašnjosti, podseća na Eliota ne samo u idejama nego i u postupku. Reč je, naravno, o postupku koji su primenjivali imazisti, a koji se sastoji u slikanju stvari, u egzaktnom saopštavanju detalja, tako da poetska sredstva služe ne da izraze misao nego da je sugerišu. Uporedimo primere:

Hajdemo, dakle, ti i ja,

Kada se večer pruža do neba,

Kao što se bonik pruža u narkozi

kaže Eliot u *Ljubavnoj pesmi Dž. A. Prufroka*, a Špoljar

Slagali smo u pretince svoje povjerenje

ali smo ga postepeno gubili

Kao što se okrutnošću prirodnih

zakona gasio dan

ili

...Do ulica, što teku ko svade ljudi

I konačno te smute...

(Eliot)

...vidim život

Sad čist i pun fantazije, sad opet

prevrtljan

kao prividno uslužni trgovac koji vara i na automatskoj vazi.

(Špoljar)

Valja priznati da je Špoljar, mada se u nekoliko mahova otrgao, vraćajući poverenje čistim osećanjima i vedroj budućnosti (u jednoj pesmi čak, u toku sna o ostvarenoj ljubavi nailazimo na spremnost da se naprasno o svemu iz osnova promeni sud), dao uglavnom zaokruženu i kompletnu viziju opšte sterilnosti u kojoj čovek otaljava svoje dane. Njegov umetnički napor i snaga imaginacije, koja je pri tom ispoljena, stvorili su nekoliko veoma sugestivnih i snažnih pesama, u koje treba ubrojati i pesme sa istonjskim temama iz ciklusa *Sat narodne povijesti*.

Čitaocu je sve izgledalo jasno: naslov knjige *Raj* je ironičan. Emocionalne i psihološke peripetije, i pored svetlih momenata, mnogo su bliže krugovima inferna. Nikome ne pada na pamet da se bilo čemu suprotstavlja, jer je sve lepo unapred objašnjeno... Ali pesnik sam objašnjava, objašnjava objašnjeno i savršeno jasno: shvatite još jednom, sve je to bila trenutna slabost, to nisam bio ja, došao je deus ex machina i doneo misao: »Tek zaboravivši sebe nadograđuje se život drugima«. I na kraju, pod naslovom *Ne mogu ostati bez vas*, dolazi jedna zanosna i nadahnuta poema stvaralačkom naporu, požrtvovanju, umu ali i slabostima čovekovim, nalaženje smisla u identifikaciji sa svim vidovima aktivnog života... Ostaje nam posle svega da se upitamo — mada nam to verovatno pre poslednjih dvaju tekstova ne bi ni na um palo — uz šta se vezuje, i s kakvom intonacijom, naslov knjige *Raj* i šta u svemu ovome predstavlja izraz pesnikove ličnosti.

Neko će možda shvatiti. Ja nisam.

Bogdan A. POPOVIĆ

ISTORIJA I FIKCIJA u delima Dušana Baranina

Dušan Baranin: „DELIGRAD“, „Kosmos“, Beograd 1962; „ZAMKE“; Grafički zavod Titograd 1962.

NOVO I STARO O ANDRIĆU

„IVO ANDRIĆ“, posebna izdanja Instituta za teoriju književnosti i umetnosti, Beograd 1963.

ZA RAZLIKU od Džadžićeve knjige *Kritičari o Andriću*, u kojoj su sakupljeni već ranije objavljeni napisi o najuglednijem jugoslovenskom savremenom piscu, zbornik esejskih i naučnih radova *Ivo Andrić* donosi nove studije i priloge o našem prvom nobelovcu. Dok su neki od tih radova jedino novi po tome što se ovde prvi put publikuju, drugi donose nova rasvetljenja Andrićevog dela i masu novih, stvarnih rezultata koji svojim značajem i načinom na koji su saopšteni idu među najbolje rezultate postignute u proučavanju književnog dela ovog pisca. Neki od tih rezultata imaju vrednost otkrića; drugi predstavljaju ozbiljne napore, koji nisu ostali samo napori da se oda pravda i onim Andrićevim delima koja nemaju onaj glas, a često se smatra i onu vrednost kao najpoznatija dela njegova. Služeći se jednim, sada već poznatim, metodom koji je, koliko znamo, on uveo u poratnu srpsku esejistiku, Nikola Milošević je, pružajući „jedan antropološki vid“ Andrićevog dela, usmerio našu pažnju, između ostalog, na ponovno čitanje *Gospodice* i proveravanja suda o tome romanu. U sličnom smeru kreću se i nastojanja Vojislava Đurića i, delimično, Dragiša Živkovića. I jedan i drugi pisac nastoje, s dosta uspeha, da isprave uglavnom nepovoljna mišljenja kritike o pripovetkama iz zbirke *Lica*.

Metodi proučavanja Andrićevog dela bili su različiti; aspekti iz kojih je ono posmatrano isto tako. Međutim, dešavalo se, i to ne tako retko, da ispituvači, bez obzira na temu svoga rada i na istraživački postupak, dođu do sličnih rezultata. Uz to, mnogostruko složeno i bremenito različitim smislovima, Andrićev književno delo odvodilo je istraživače i van oblasti njihovih ispitivanja i oni su dolazili do zaključaka koji su, i onda kada nisu bili ispravni, bili zanimljivi. Otuda, neki od napisa u ovoj knjizi donose više no što bi se to po naslovu moglo očekivati. Milan Budimir, na primer, pored rasvetljenja Andrićevog odnosa prema antici daje jedno, ako ne, možda, u potpunosti prihvatljivo, a ono, svakako, zanimljivo simboličko tumačenje romana *Na Drini ćuprija*; Vladan Nedić, prikazujući odnos našeg pisca prema narodnoj književnosti, daje i korisne podsticaje za dalja ispitivanja porekla Andrićevog stila. U tim razgovorima o Andrićevom stilu moraćemo nesumnjivo da se uzmu u obzir i vrlo pronicljive opaske Berislava M. Nikolića o jeziku Iva Andrića i doista valjano urađen ogled Dragiša Živkovića, najbolje što smo od njega pročitali.

Ako su radovi o kojima smo do sada govorili nesumnjivo koristan podsticaj

za dalja proučavanja Andrićevog književnog dela, radovi Dragana M. Jeremića i Branka Milanovića mogu se oceniti kao definitivni i pozitivni rezultati. Prismo poznajući celokupno Andrićev književno delo, i duhovnu, i ne samo duhovnu, atmosferu vremena u kome je nastalo, Milanović je u svoja, izvanredno književno pisana, izlaganja uneo masu novih podataka, svežih i originalnih tumačenja i uspeo da dočara celovit Andrićev književni lik. Taj celoviti književni lik izradio je i Dragan M. Jeremić govoreći o filozofiji autora *Proklete avlije*. Sigurnom rukom valjanog pisca, raspoložujući za to svim prethodno potrebnim znanjima, Jeremić je uspeo da formuliše osnovne filozofske poglede Iva Andrića i da prikaže u potpunosti njegov odnos prema svetu, o čemu se u nas pisalo prilično mnogo, a reklo neobično malo.

Iako je teško tražiti najbolji rad u ovoj knjizi, u knjizi u kojoj su radovi nejednake vrednosti, ipak, nije teško takav rad i pronaći. To je, svakako, bez ikakvih rezervi i ograda, napis Iva Tartalje *Eseji i zapisi Ive Andrića*. U toj ozbiljno i savasno rađenoj studiji, koji ima tu odliku (ili manu) da posle nje svaki razgovor o Andrićevoj esejistici postaje bespredmetan, jer je o njoj rečeno sve što je imalo da se kaže, prikazan je razvoj Andrićev kritičke misli, njegov odnos prema različitim problemima književne teorije i prakse, prema piscima i delima, strujanjima i pokretima u savremenom svetu. I kao što to obično biva posle ovakvih radova, razbijena je zabluda o Andrićevoj sjajnoj izolaciji i pokazalo se da je Andrić pisac koji ima svoju određenu poetiku, koju nije samo primećivao u svojim romanima i pripovetkama već se za nju zalagao i u razgovorima u književnosti koju su drugi stvorili. Analizirajući Andrićevu disertaciju, Tartalja je jasno pokazao Andrićev odnos prema istoriji i ukazao na korene nekih njegovih polaznih inspiracija. Pisan poneseno, često briljantnom rečenicom kojom je redovno iskazivana zanimljiva misao, ovaj esej predstavlja jedan od onih tekstova koji ostavljamo s prijatnim osećanjem da smo iz njega dosta saznali i da smo njim mnogo dobili.

„Govorim o onome što mi pomaže da živim, o onome što je dobro“ — napisao je jednom prilikom Pol Elijar. Usvajajući ovaj put, ovo načelo, mi nećemo govoriti o napisima koji su nas ostavili sasvim ravnodušnim, o napisima iz kojih nismo saznali ništa novo. Jer, poznajući dobro njihove tvorce, reći da nismo saznali ništa novo ne bi bila nikakva naročita novost.

Predrag PROTIC

POSTOJE, čini nam se, dva osnovna načina na koja se može pristupiti istorijskim romanima Dušana Baranina. U jednom slučaju o njima je moguće govoriti kao o zabavnoj literaturi: uočavati njene bitne karakteristike, procenjivati u kojoj je meri pisac uspeo da ostvari svoje namere, koliko je ta literatura uistinu zabavna i koliko je literatura. U takvom jednom razgovoru kritičar o Baraninovima knjigama ne bi imao mnogo šta da kaže. Sama činjenica da je Dušan Baranin pisac čije se knjige čitaju, pisac koji ima svoju publiku, dovoljno rečito potvrđuje da njegova literatura poseduje izvesne kvalitete koje jedna vrsta čitalaca od književnosti isključivo zahteva i izvesne vrednosti koje tu literaturu čine za te čitaoce zanimljivom, pristupačnom i dopadljivom.

Moglo bi se, u toku takvog razgovora, pre svega reći da je Baraninova literatura literarno nepretenciozna i da se, u svojim osnovnim karakteristikama, svodi na pripovedanje događaja. Ostajući, najčešće, veran pouzdanosti istorijskih činjenica, Baranin, unutar njihove okvirne, opšte konstrukcije, u sklopu šireg istorijskog sagledavanja događaja u vremenskom razdoblju koje obrađuje, kroz sudbine istorijskih i fiktivnih ličnosti (češće prvih nego drugih), gradi svoju romansijsku konstrukciju. On u prvom redu slika spajajuće akcije svojih junaka, ali ne zanemaruje u potpunosti ni predele njihovog unutrašnjeg sveta. Međutim, njegova psihološka senčenja dosta su površna i uprošćena, a veoma često i shematizovana. Činjenica da je on daleko vičniji praćenju spoljašnje fizičke akcije nego sagledavanju unutrašnjih psiholoških procesa nesumnjivo doprinosi zabavnosti njegovih knjiga.

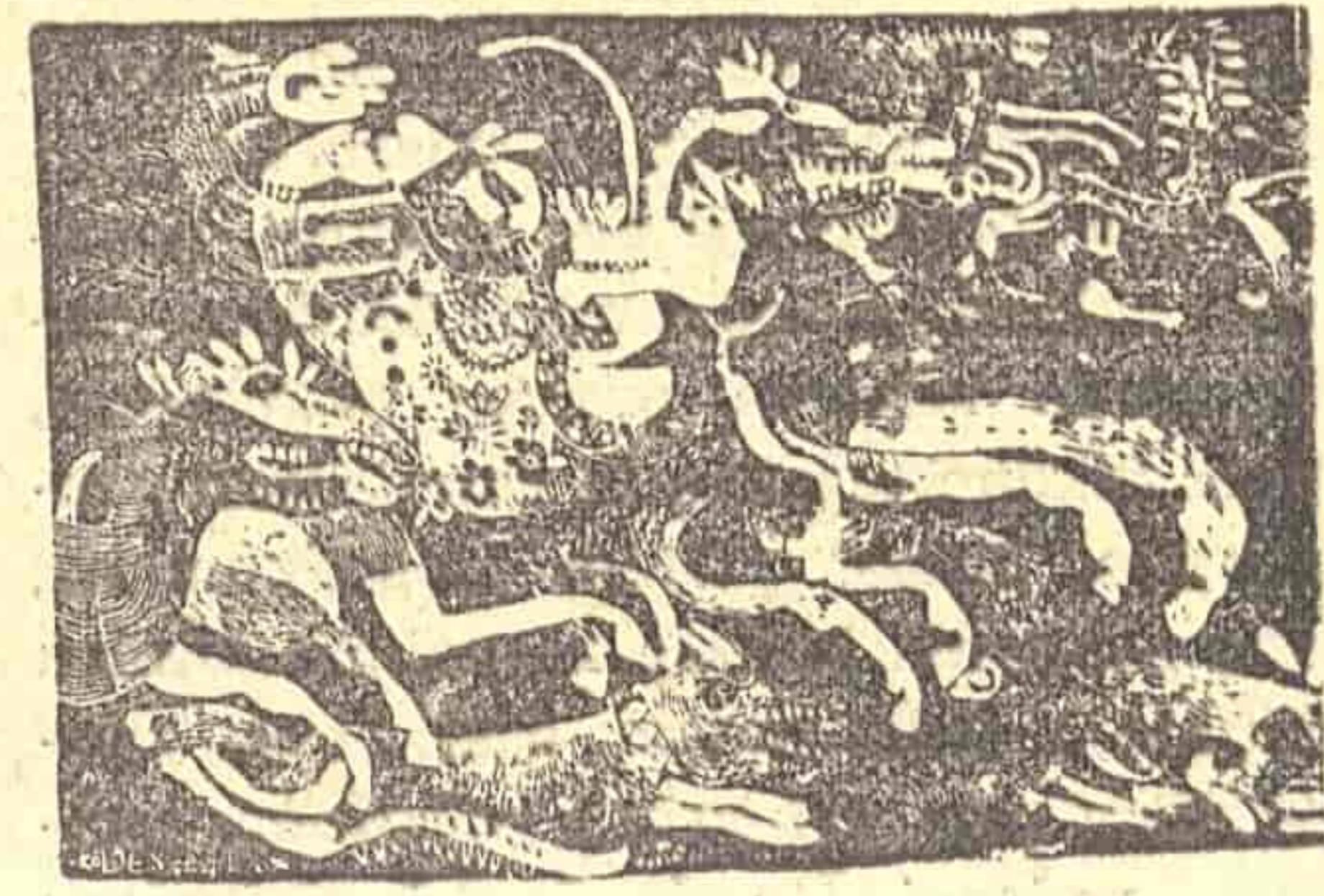
Baraninov jednostavni i pismeno korektni stil poseduje gipkost govorne proze, pravolinijskog usmenog pripovedanja, i pomoću njega on sa lakoćom izražava ono što smatra da o njegovim junacima treba znati. On, gotovo dosledno, upoznaje čitaoce s njihovom prošlošću, akcijama u kojima se otkrivaju bitne odrednice njihovih karaktera i priroda njihovog junaštva, s kompleksima njihovih uzajamnih odnosa (najčešće ljubavnim), s mislima koje prethode njihovim akcijama i koje ih prate, s razgovorima u kojima se otkriva njihov temperament, stav prema životu i sredini u kojoj žive, prema opasnostima koje surovi ratnički put nameće svima koji se njim upute.

Pregnantan i rečit dijaloz, sposobnost da veže čitaočevu pažnju za radnju svojih knjiga, veština da zadovolji u potpunosti nikad izživljenu strast za junačkim podvizima i uzbuđljivim tokom patetične pravde, sigurnost kojom dočarava atmosferu — najprivlačnije su vrline Baraninoveg pripovedanja. Bez želje da mudruje ili da prošlosti pristupa kao jednom vidu suočavanja sa sadašnjošću, Baranin svoje knjige piše kao pokušaj oživljavanja i popularisanja jednog istorijskog perioda.

U drugom slučaju, koji nam se kao mogućnost pristupa ovakvoj literaturi čini mnogo zanimljivijom, moguće je govoriti o načinu na koji pisac postupa sa autentičnim istorijskim podacima, prenoseći ih u svoje romane i koristeći ih u njima, o oživljavanju prošlosti kroz činjenice, o načinu na koji se ona posmatra u jednoj novoj, rekreiranoj perspektivi ili, bolje rečeno, o stepenu stvaralačkog u toj rekreaciji.

U Baraninovu slučaju o rekreiranju prošlosti može se govoriti na više načina. U prvom redu moguće je posmatrati istorijsku verodostojnost široke, okvirne perspektive u koju Baranin postavlja svoje ličnosti, njihovu istorijsku i njihovu neistorijsku sudbinu; potom se može porediti odnos fiktivnog i faktičnog u romansiranim istorijama junaka romana; i na kraju, moguće je tragati za načinom korišćenja autentične istorijske građe, o prilagodavanju zapisa, uspomena ili istorijskih interpretacija medijumu istorijskog romana.

Pre nego što predemo na razmatranje ovih pitanja u Baraninovima romanima hteli bismo da u najkraćim crtama ukažemo na istorijske okvire dva najnovija njegova dela, u kojima pokušavamo da utvrdimo odnos istorije i fikcije. U *Deligradu* Baranin opisuje jugoistočnu Srbiju u danima prvog srpskog ustanka, sudbine ljudi koji su svoje živote vezali za Deligrad od vremena koje je prethodilo njegovom podizanju, pa do prvog napada Turaka 1806. godine. Upoređen sa *Zamkama, Deligrad* bi se daleko pre mogao nazvati romanom jer je pisac u njemu, u sklopu siriših istorijskih kretanja, radnju daleko više usredsredio oko jednog osnovnog toka. *Zamke* su pre hronika nego roman. U ovom delu obraden je jedan vremenski period u oslobođenom Beogradu; od početka 1807. godine, do bekstva Karadordevog u Zemun 1813. godine. Dok je u *Deligradu* slika patetično vojničke pustolovne hrabrosti i romantiku jedne ljubavi koja se rađa i razvija u tom burnom vremenu, u *Zamkama* je, dajući knjizi širu istorijsku perspektivu, romansirao ne toliko sudbinu nekoliko ličnosti koliko ceo jedan određeni vremenski

period. U ovome delu najglavnije istorijske ličnosti iz prvog srpskog ustanka sukobljavaju se u borbama oko vlasti, bogatstva i uticaja (Karadorde, Mladen Milovanović, Ivan Jugović, Stefan Živković, Milenko Stojković, vladika Leontije, Rodofinikin i drugi).

Pošto je karakter ova dva dela različit, ni Baraninov pristup istorijskim činjenicama nije bio istovetan. U *Zamkama* on se daleko čvršće držao osnovnog istorijskog okvira. Pošto je u prvi plan postavio autentične istorijske spletke koje su se plele u oslobođenom Beogradu između Karadordevih privrženika i protivnika, između rusofilski i austrofilski nastrojanih političara, Baranin nije, romansirajući jedan period srpske diplomatske i političke istorije izneveravao osnovne fotografiske i psihološke podatke iz literature o ustanku kojom se obilno koristio (Vukićević, Batalačka, Milićević, Vuk Karadžić i drugi).

Glavne ličnosti Baraninoveg dela uvek su autentično istorijske. Na osnovu zabeleženih podataka o njima, podataka koji su prilično škrti kad su u pitanju njihove intimne istorije, a nešto obilniji kad je reč o njihovom učešću u širim istorijskim kretanjima, on gradi tkivo svojih romansijskih povesti. Na osnovu tih okvirnih podataka on traga za njihovom mogućnom predistorijom, ne ustručavajući se da radi uzbuđljivosti, izuzetnosti ili romantike izvesne činjenice zanemari, a druge fiktivne, saopšti. To je dozvoljen romansijski postupak kome se, u suštini, ne bi imalo šta zameriti. U drugim slučajevima, ostajući veran osnovnim činjenicama zabeleženim u literaturi, on grana niti svoje priče elementima iz intimnog života. Naročito ljubavne istorije (koje često imaju erotski prizvuk) pružaju Baraninu priliku da primeni svoj dar biografskog domišljanja. Sličan postupak primenjuje i kad govori o događajima koji su relativno eliptično zabeleženi u istorijskoj literaturi: on takvo kazivanje razdužuje, pretvarajući ga u dijaloge, ali ostajući u suštini veran dokumentovanosti građe od koje polazi.

U nekim slučajevima, u cilju romansijskog sazimanja, Baranin karakteristike jednog događaja, koji se desio u jednom vremenskom periodu, pripisuje događaju koji se desio na istom mestu, ali u drugo vreme. Tako, recimo, opisujući prvi napad Turaka na Deligrad, koji se desio u julu 1806. godine, Baranin priča ono što se, u stvari, odigralo gotovo godinu dana docije, u aprilu 1807. godine, pomerajući na taj način vreme smrti glavnog junaka gotovo godinu dana unapred. Ponekad se on toliko drži teksta koji bi trebalo da mu služi isključivo kao inspirativni podatak za romansijsku rekreaciju da se

potpuno gubi problem prilagodavanja činjenica jednom novom medijumu kroz njihovo oživljavanje i javlja drugi problem sasvim različite prirode: gotovo doslovno prepisivanje celih stranica. Da bismo potvrdili ovo svoje tvrđenje navešćemo jedan odeljak iz „Prijanja Petra Jokića“ (*Prijanja savremenika o prvom ustanu*, „Prosveta“, Beograd 1954, str. 137) i uporediti ga sa odgovarajućim odeljkom iz *Deligrada*. Opisujući jedan detalj iz bitke kod Ivankovca, Petar Jokić saopštava sledeći dijalog:

— Čuješ, Gospodaru, da izbacim i ja jedan top na Turke?
— Ostavi se sprdnje, boga ti, reče Karadorde.
— Molim te se, Gospodaru, samo da pogodim u onaj konak.
— Zar da ubiješ pašu? nastavi Karadorde.
— Pa da ga ubijem, ja, prihvatí Steva.
— Ha, ha, ha. Nemoj, bolan, ostaće mu deca sirote; nema ni ko kupiti patice, pa će ih pohvatati groznica od bosotinje.
— Baš ako će, reče nedostupni Steva, nego mi dopusti, sreće ti tvoje!
— Odlaži! reče Karadorde glasom koji pokazuje da mu više nije do šale.
— Gospodaru, reče Katić, eto te čovek zakle u sreću. Podaj mu što traži. Ako ništa ne učini, bar će Turke uznemiriti.

Karadorde usta s lafeta i reče:
— E, pa udri, kad si toliko navalio!
Steva brže uze navijati one šajtove onako veselo kao što beče i nanišani.
Tobdžija se smeše, a mi stojimo i gledamo šta napit čovek radi.
Kad udesi kako mišljaše da treba, on viknu:

— Sad pali!
Kumbara puče; dule kao svetlica izlete kroz vazduh i pade baš u onu kuću koja se najviše svetlila.

Na jedan mah sve se utiša; svirke umukoše. Nekakav pisak samo učini: kvik, pa tu i tulilo. Sveće se potuliše, vrela se stiša.

— Vidite li da ja ubih pašu, reče Steva ponosito.

— Kud će njegove sirote, reče Karadorde šaleći se.

Isti taj dijalog Baranin gotovo doslovno, tek sa neznatnim izmenama, prenosi na 152. i 153. strani *Deligrada*.

— Čuješ, gospodaru, da izbacim jedan top na Turke?
— Ostavi se sprdnje, bogati — vikao je Karadorde.

— Molim ti se, gospodaru, samo da pogodim u onaj konak — uporno je navaljivao Steva i pijano se klatio.

— Zar da ubiješ pašu? — našalio se vožd.
— Da ga ubijem — ozbiljno je odgovorio Steva.

— Nemoj bolan, ostaće mu deca sirota. Neće imati ko da im kupi patice, pohvatate ih groznica od bosotinje.

— Ako će, — odgovorio je Steva — nego mi dopusti da gadam, sreće ti tvoje!

— Odlaži, pijanduro — viknuo je ljutito Karadorde.

— Gospodaru, — reče Janko Katić, koji je ležao malo podalje — bećar te zakle srećom, podaj mu neka ispalj top. Ako konak ne pogodi, bar će Turke uznemiriti i pokariti im veselje.

— E pa udri, po duši te, kad si toliko navalio! — smešeci se odgovori vožd.

Steva pride velikom topu. Petljao je zađugo oko nišanskih sprava. Tobdžija ga je pažljivo posmatrao. Svi prisutni su zainteresovano gledali. Kad je Steva udesio top, kako je mislio da treba, okrenuo se i viknuo:

— Sad pali!

Top puče, dule izlete iz grla kao svetlice jurnu kroz mrak, i pogodi konak. Sve se naglo utiša, svirke umukoše, svetla se pogasiše i tursko veselje prestade. Steva je jedno vreme začuđeno gledao, zatim se grlato zasmeha, okrenu se Karadordu i viknu:

— Gospodaru, vidiš li da ubih pašu!

— Kuda će mu njegove sirote? — šaleći se odgovori vožd.

Ovakav, u svakom slučaju nedopustiv postupak, posmatran u sklopu drugih vidova Baraninoveg pristupa istorijskim svedočanstvima i fotografskoj građi i upoređen sa mišljenjem Dž. M. Trevelijena da istorijski romani, čak i oni najveći, nisu istorijska dela, već pokušaji kreiranja tipičnih slučajeva koji nisu identični s činjenicama već predstavljaju njihovo podražavanje, navodi na pomisao da su istorijski romani Dušana Baranina, usled neusklađenosti kreativnog i nekreativnog, više istorijski nego romani. Prevala nekreativnog nad kreativnim povećava njihovu faktografsku autentičnost, ali gotovo potpuno umanjuje udeo imaginativnog u njihovom realizovanju.

Dušan PUVAČIĆ

Žarko ĐUROVIĆ

Prolegomena za noć

Vladaš mnome noći posrnuta
Glas rinut put nade ništa ne
pomaže
Okrlja ne znaju šta pod njima luta
Mrtvi samo mogu žive da obnaže
Vladaš mnome noći posrnuta

Niko ne zna u šta se san premeće
Noć se u more i u pticu dvoji
Glas skače u organ kojim diše cveće
Gle nasuprot nama zloduha smrt stoji
Niko ne zna u šta se san premeće

Zvono noći nad glavom se klati
U srodnosti nisu pamćenja i nesni
U biću plamen vatre ne možemo dozvati
Umesto reči ptica kola u pesmi
Zvono noći nad glavom se klati

NIŠTA NAS VIŠE NE OMETA
DA STOJIMO NEGDE UMEMSTO DRVETA...

Umesto mora ruka se ova podiže
Noć se do kosmičkog zanosa propinje
Od noći se nikud nema ići niže
Pesma je usna presvučena injem
Umesto mora ruka se ova podiže

U noć se sve blago ništavnosti zida
Ko plače njega kao zemlju oru
Ja osećam galaksiju sred vida
Brda pre nas na pleća prime zoru
U noć se sve blago ništavnosti zida

Ja znam šta misle o noći koju gradim
Svet luta kroz svet da vatru sebi stvori
Našu trošnost ne može ništa da podmladi
Kad voćka uzrene plod se sam obori
Ja znam šta misle o noći koju gradim

Noć je crkva koje se svi klone
Drvo raste da nas opameti
Snevači samo pravim zvonom zvone
Ko nema ništa ne mogu mu čutanje uzeti
Noć je crkva koje se svi klone

Zalud se svijamo oko toplog doma
Ludaci razgrću vatru da se njom otople
Nema zvučnije rime od razdirućeg groma
Ptica je izmislila i strelu i koplje
Zalud se svijamo oko toplog doma

Noć se med rebra jednako zavlači
More i mi zaposleni smo setom
Reči šaljemo u Nedodin kao da su harači
Oko naše glave vrti se žed i leto
Noć se med rebra jednako zavlači

Ne znamo šta glas a šta noć može
Što smo raspustili samo se od sebe spoji
Te čudne sraslosti nas odveć izmažde
Da više nismo ni tuđi ni svoj
Ne znamo šta glas a šta noć može

Uzalud moja reč od usta do usta šeta
Nada ni ovaj put nadu da probori
O noći crna u uhu crnog sveta
Glas je grešna roditilja što ko vatru gori
Uzalud moja reč od usta do usta šeta.

GORAN JE POSTAO ZEMLJA

„U planini mrkoj nek mi bude hum,
Nad njim urlik vuka, crnih grana šum.“

Mladost? Toga, možda, nije ni bilo; kada su godine i krv tražile svoje, kad se otkrivalo da i pod koporanima devojke imaju lepe grudi i neki čudan sjaj u očima, kada se u snu, i pored umora, prevrtalo i budilo znojnog čela, onda se jurišalo i napadalo, i smisao postojanja povezivao sa smislom borbe; to je bio život najživotniji, smisao najsmisleniji, pa su i pesnici ginuli kao vojnici ne samo borbe i pobe radi, već i radi poezije, kao što je Koparec poginuo, onako mladalački predat i zanesen, i kao što je Goran izjednačio, jednom gestom, jednom rečju, svoj pesnički svet mesečevih sonata i usnulih dragana sa jamama i leševima na Savi, sa svetlošću koju i slepi vide, izjednačio čitav onaj svoj i hrvatski i pučki, lukovdolski nemir za pravdom i pravicom u koraku preko zagrebačke mitnice, koraku koji ga je doveo do istine o čitavoj našoj mladosti ratnoj i o poeziji i o sebi. „S vašom borbom oživotvorila se poezija, pjesništvo je postalo stvarnošću, običnom pojavom, koja u svim svojim najfinijim nijansama, riječju i djelom, manifestira svakog časa“. To je, uistinu, bilo oživotvorenje mnogostruke i stoletne

pučke žudnje koja se u istoriji i u pesniku povlačila još od kako su Frankopani Frankopanima Severin predavali, lena od česara darovnicama dobijali, zamkovi, šume i duše baštine povekljama i sinovi se velikaški delili, Jurju Gašparevom to, Nikoli to, a Vuku Krsti, docnijem velikom generalu karlovačkom, ovo, od kakog su kmeti frankopanski i nikogovići vraničarski „... davali klako. Se so mu delali. Davali so mu još desetino, kada so želi šenico, ali rš. Ako je bilo deset rastev, gospodaru je pripalo 9, a Vraničaru deseteta. Ako je ike skrivel, on je del pred cerkvo klop. Kada so šli ljudi iz cerkve, tuklo ga je pred celim narodom...“ — od kako je „srebrna kolajna za junaštvo mom ocu“ blistala u očima detinjim kao kad „sniježi na Monte Grappa“.

To oživotvorenje borbe i poezije pesnik je „manifestirao svakog časa“, od trenutka kad se pred umornom partizanskom publikom na govornicu popeo da Nazora predstavi, ne, zapravo još od pre, davno pre, pre nego što se i rodio i propevao, pa sve dok ga nisu poslednji put videli u dubini šume zelenogorske, „... bujne kose u bijelom suknenom odijelu. Imao je sa sobom malu pušku i jednu torbicu, valjda sa njegovim stvarima, na kojoj je visio jedan par opanaka od govede kože, sav oko-

ren i zgrčen, dok je inače bio potpuno bos... Bio je neobrijan, a u ostalom je bio kao i mi, i ne zna se, da li je ličio na čovjeka ili pak na nešto drugo... vidjelo se da je umoran i gladan. Kape nije imao, te mu je kosa padala preko lica“.

I više ga nisu videli, nikada, mada su novine pisale kako su ga četnici u selu Vrbnici zatekli, poveli sa sobom i zaklali na nekoj livadi gde i danas, odavno već zemlja, miruje „u planini mrkoj“, ostavljen, ko zna kad sahranjen, u neznanom grobu koji je još za života priželjkivao, hoteći da ne bude drugo do zemlja iz koje je iznikao i kojoj je, oduvek, pripadao.

U tome sudbinskom sjedinjenju svoje mladosti, svoje poezije i svoje borbe, Goran je, za mnoge, postao simbol. Kada se, tek nakon rata, u prvim danima, njegova *Jama* pojavila u izlozima knjižara, valjda kao prva knjiga dobijena u novim prilikama (onako izdata kako mi i danas, ponekad, izdajemo, bez komentara, bez napomena), mnogi su se, u čudu, pitali da li je to uistinu delo nesrećnika koji je jamu preživio, koji je sve to na sebi doživio i posle svega stvorio tu poemu jeze i veličine. Ako ne na sebi, pesnik je u sebi doživio svoju pesmu jer njegov život je postao život malog čoveka, nesrećnog i svetog, kao što je i njegova

mladost bila mladost njegovog lukovdolskog kmeta, banijskog dilkoša i kozarskog dečaka, koga još uvek, ponekad, noću iz tame, podseća na rat i na izgublenu mladost detinji glas: Ti si ubio moju majku, zašto si ubio moju majku. Goranova sudbina je simbol jednog plemenitog zanosa i izvrsnog osećanja zahteva vremena i čovečnosti, jer sve to, ta mladost što se gubila porovovima i noćnim akcijama, po kamejaru i divljini, što se gubila u samosavladvanju i svesnom žrtvovanju, sve je to bilo jedan kontinuirani rast ka nebu i zvezdama pod kojima i danas leži pesnik, pogreben bez pompe i venaca, posmrtnih govora i lafeta, istinski poistovećen sa zemljom.

I zato neka ga tamo gde jeste, jer tamo je njegovo mesto. Novine su pisale da bi ga trebalo naći i kosti njegove preneti, grob spomenikom obeležiti i o praznicima kitići cvećem — čemu to? Treba u šaku zagrabiti zemlje, ove zemlje po kojoj svaki dan gazimo i koju tako često ne primećujemo jer, šta će nam to i šta je to kad to stoji samo po sebi, zagrabiti tu zemlju koja je toliko muka i krvi upila i shvatiti, bez reči, onako kao što se život shvata: to je pesnik.

Više mu ništa ne treba. On je postao zemlja.

Predrag PALAVESTRA

Branislav PETROVIĆ

Dolazio poštar

Šalje mi cveće. Dete!
(Ko da sam pčela ili biljožder bedni.)
Hvala ipak.

Samo ti cveće beri!

Al
znaj
da su ljudi iz moga plemena
mesožderi
i ljudožderi.

Naše su gozbe nadaleko znane.
(Zar već nisi čula?)

Još su čuvenije naše divne gladi.
Mi jedni druge žderemo kad ostanemo
bez hrane,

ljubljeni cvete.
tako se to kod nas od iskona radi.

Zivotinju živu zakolje u trku
dečak moga soja!
Zapamti šta kažem: ŽIVOTINJU ŽIVU!
Živi žive jedu, devojčice moja,
devojčice moja devojčice moja,
počuj počuj:
Moja moćna glava iz večnosti piše
da bez tvoga srca ne može da diše.

Zivotinjo mala!

Lane!
Jare!
„VREMENA SE PARE“
Slatko lane!
Greši učiteljica koja dake tuče
kad ne mogu moju bolest da nauče.
Kako volim tako teče
Dunav pada veče
munja tako seva
kako plačem zemlja peva!

Pada veče.
Zivotinju već čereče već čereče.
Urla zverski.
Slatko lane!
Kao čovek tako urla.
Samo zvezda tako urla kao dva čoveka.
Samo čovek kao zvezda.
Samo zvezda.
Slatko lane!

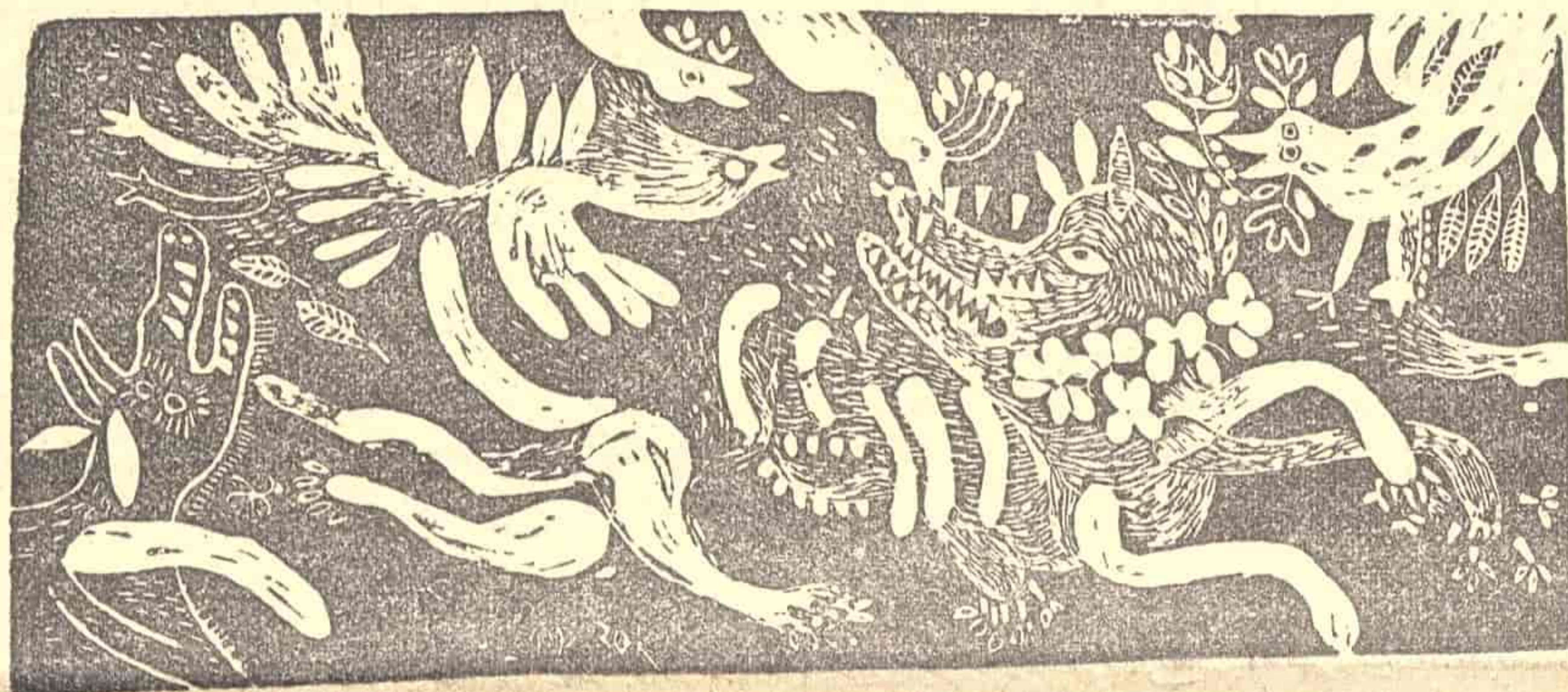
Pun nebesa pun nebesa
život gubim.
A još živim a još živim a još živim!
Još te ljubim.

U ponore u ponore
sunce vuče
nad ponorom nad ponorom
golub guče!

Večeraju večeraju večeraju ljudi.
Glad bez mere.
Jadni ljudi:
celog dana ubijaju zbog večere.
Slatko lane.

Tode ČOLAK

GORANOVI PRVI KORACI

Pitomo gorskokotarsko selo Lukovdol, u čijoj neposrednoj blizini teče plahovita Kupa, u osvit prvoga prolećnjeg dana — 21. marta 1913. godine — pred sam prvi svetski rat, dobilo je još jednoga stanovnika: Ivana Kovačića, dete koje je raslo kao i ostala deca, igralo se i veselilo, radovalo se suncu i oblaku, kiši i vetru, snegu i valovima reke, radovalo se — sve do odlaska u grad, u Zagreb — svemu, jer mu je sve mamilo osmeh i razdraganost; ono je bilo prepuno snova, snova o snazi i lepoti sebe i prirode. Sve mu je izgledalo kao i drugoj bezbrižnoj deci. To dete snevalo je o veličini svoga života koji je trebalo da mravima, malim ljudima, pruži radost življenja, zadovoljstva i sreće. Ali, kada je odraslo, kada je spoznalo protivurečnosti i dno velegrada, ono je osetilo da je maleno, da ljudski životi nisu u njegovim rukama, da se njima ne može igrati, već obratno, uvidelo je: „Smiju mi se, igraju se mojim životom, mojim siromašnim životom!“ — uzviknulo je u jednoj od svojih prvih lirskih crtica.

I od tada, od odlaska iz Lukovdola, od groba male sestre, njegova čežnja za selom postajala svakodnevno sve veća, jača i teško podnošljiva. Otuda su, možda, posve jasna njegova česta bekstva iz grada, naročito za letnjih školskih praznika, u pitomine i opojnosti, raskošnosti prirode Gorskog Kotara. Tu kao da je nalazio utehu, melem rani, tugi i prvom ljubavnom nemiru. U Zagrebu se uspomene iz detinjstva budile, a ovdje, na senokosima iznad Kupe, oživljavale su i postajale stvarnost, ona ne tako davna, draga, nezaboravna, topla. Grad i selo — njihovi svetovi — trzali su njegovu psihu, razapinjali je, lomili, jer je i jedno i drugo, svako na svoj način, voleo. Ako mu je selo omogućivalo povratak danima detinjstva, grad mu je ipak pružao nešto drugo, isto tako drago, neophodno i nužno: željan znanja, učenja (ali ne grubog, banalnog, školskog), širih horizonata, on u njemu nalazi sve mogućnosti za ostvarenje upravo tih želja; grad mu je nudio jednu drugu, posebnu, uzvišeniju nasladu duši i srcu.

Ti nesporazumi i te rastrzanosti obojili su Goranovu psihu nekom nostalgijom i mehanholijom, nekim nezadovoljstvom i, uz to, pobunom, otporom. Jer, on nije bio zagledan samo u sebe, u izvesnu razrovanost svoje duše, tihe, nemirne; on je svet doživljavao potpunije i kompleksnije, daleko intenzivnije i šire nego što se to na prvi pogled može učiniti. Živeći život, pred njim su pucali vidici razvalina i haosa, ljudskih poniženja, sramote, pada i zla; malo je svetlog oko sebe video, jer su ga svuda okruživale sve same crnine i pustoši. Zato on — kada je, u zagrebačkim gimnazijskim klupama, čeznući za rodnim selom, stao da ispise svoj prvi, ni u kom slučaju naivni doživljaj sveta — malo govori o svome ličnom bolu ili tugi, onaj ljubavnoj; potiskujući sve to, on se sav okreće ljudima — čoveku sela i čoveku grada — malim, zgaženim, uništenim, obeščašćenim ljudima, beležeći njihove sudbine, njihove tuge, izgubljenosti i njihova razočaranja. Goran tako već u prvim svojim zapisima liči na onu „žalosnu pjesmu ševe“ što tuži nad svojim malim, poklanjam pticima.

Ako poneka njegova prva crtica — a Goran je svoje književno stvaralaštvo započeo prozom — i deluje kao neki školski zadatak, obojen svetlošću radosnog detinjstva (*Moj prvi lov na srne*), ostali radovi iz tog perioda — perioda njegovih prvih čvrstih i smelijih koraka u život i u literaturu — nose sugestivne pečate pesnikove tuge i njegovog saosećanja sa ljudima koji stradaju i koji su u nemogućnosti da se odupru neminovnostima vremena i života. Crtice i pripovetke *Jedan slučaj iz škole*, *Za prozorskim staklom* (*Tragedija jedne devojke*), *Štef Droždjek*, *Mlinari* i *Iza ugla* potvrda su njegove sposobnosti da uoči karakteristično, bolno i tragično u čovekovom svakodnevnom tavorenju; sve su tu ljudi srušeni, bez radosti i osmeha, bez topline zagrljaja i ljubavnog sna, bez smisla i lepote života. Prezreno siromaštvo, obeščašćena i veneričnom bolešću zaražena seoska devojka, život obespravljeno radnika, tragedija sela i nemila sudbina ratnih invalida — to

su okosnice ovih prvih Goranovih zapisa, koje je bojio i napajao toplim, prozračnim lirizmom i tako tupio oštrice grube stvarnosti, da život ne bi iskočio u svoj svojoj drastičnosti i da ne bi bio naslikan naturalističkim, preterano crnim bojama. Taj lirizam i, još, nenametljivo pripovedanje, meko, jednostavno i jezgrovito — osnovne su karakteristike njegovih prvih proznih tekstova, od kojih se neki (navedeni) izdvajaju u čvrste pripovedačke celine, s odličnom kompozicijom dobro uhvaćenom atmosferom i s uspešno uočenom raspetosti čovekove psihe.

Razgovor sa samim sobom, sa srcem svojim, najprisutniji je u Goranovim prvim — kajkavskim i štokavskim — pesmama. Tuga, bezdana tuga, koja se graniči s crninama, bezizlazom i porazom, uvukla se u njegove pesme, tuga zbog izgubljenog detinjstva i hladnoće velegrada, u kome „je svega najti, samo ni toplega srca“. Ti razgovori značili su preispitivanje sebe, svojih htenja i svojih snaga u vremenu nesnosnom, teškom i zagušljivom, u gradu u kome, kako bi rekao Cesarić, „dušu imadu tek lopte nogometa“. Iz svega toga, iz življenja i razmišljanja, iz susreta s ljudima i čovekoljubivosti, iskristalisali su se njegovi pogledi na život i svet, na njihove probleme; već pri kraju gimnazijskog školovanja on se nedvosmisleno, bez patetike i pozerstva, opredelio za borbu, za svetlost i slobodu čoveka:

Ja neću tvojeg užitka,
ja neću kuće ni dvora,
tornjeva tvojih, čija je slika ohola
i vitka,
a u njima zrak je leden i vječno
pretvaranje,
dok druge siluje mora...

Moje je drugo načelo —
to bog moj je i mati:
Trpi za bijedne i pati!

— A ako, krvniče, pružiš za izdaju
meni srebra,
skovat ću od njega nož
i sjurit ga tebi u rebra...

Završivši gimnaziju i upisavši se na sveučilište (1932), Goran je stao intenzivnije da se bavi literaturom, skoro svim njenim rodovima — pripovetkom, pesmom i kritikom — želeći da tako kompleksnije i dublje zahvati i izrazi život i vreme, ljude i sve oko sebe: što nije dorekao u pesmi, kazao je u prozi, i obratno, a svoje nazore na literaturu i svoje zahteve od nje proklamovao je u svojim kritikama i esejima.

Goranovi prvi koraci pali su između 1929. i 1932. godine, u dane gneva našeg čoveka i potonulih jedrenjaka njegovih mladalačkih snova.

pisma uredništvu

Za nastavljajanje Vukovog djela

VJERUJEM da je predstojeća proslava stogodišnjice smrti Vuka Stefanovića Karadžića jedna od vrlo povoljnih prilika da se razmisli, i ne samo razmisli, o daljim putevima ujedinenja jugoslovenske kulture, utojima koje nameće izgradnja našeg novog društva.

U oblasti srpskohrvatskog književnog jezika, u čije je temelje uzidano najviše Vukovog truda i znoja, susrećemo mnogo stvari koje smetaju našoj, jugoslovenskoj, kulturnoj integraciji. Profesori, pogotovu oni koji tumače jezik i književnost, nailaze u svakodnevnom poslu na mnogo takvih apsurdna. Pitanje jedinstvenih udžbenika sigurno bi se moglo najjednostavnije riješiti kad bi se samo istinski pokušalo i sad bi kulturna i ekonomska računica stajala iznad partikularističke. Zar ne bi mogao postojati neki jugoslovenski kriterijum za pisanje udžbenika? Ima li smisla da danas, kad osjećamo da nacionalna pripadnost predstavlja preživjelu bilješku koju uklanjamo čak i iz matičnih kartona, književnike uporno razvrstamo na hrvatske i srpske? Ako je to samo regionalna oznaka, zašto je onda Njegoš srpski? (Ne liči li to na razvrstavanje na pravoslavne i katolike?) A diskriminacija prema ćirilici i latinici? Na području latinice, na primjer, učenici-srednjoškolci će vas dočekati s negodovanjem ako ste pokušali da nešto napišete ćirilicom, a ako umjesto Šekspir na-

pišete Shakespeare, čak i kad to ne znaju pravilno ni pročitati, neće reagovati.

Ima svakako vrlo mnogo i pozitivnih činjenica koje znače krupne pobjede na putu našeg zblizavanja. Ali zar tu ne bi mogla da se primijeni ona Zmajeva: „Ko uradi mnogo, a moglo bi više, malo mu se piše“?

Naš pokušaj izrade jedinstvenog pravopisa i njegovo donošenje i usvajanje daju nam mogućnost da jasnije sagledamo potrebu da se ne ostane na pokušajima. Moraju se sistematski i smišljeno uklanjati sve vještačke međe i barijere, jer to zahtijeva pozitivan razvitak naše društvene stvarnosti.

Zar nije sazrelo vrijeme da organizujemo jednu instituciju koja bi kompleksno i bez ikakvih provincijskih trvenja proučavala našu jezičku kulturu, njegovala njene plodove i pomagala nam da sigurnije zakoračimo stazama kulturnog jedinstva? Mislim da bismo se baš na taj način najdostojnije odužili Vuku i našim sadašnjim potrebama da nastavimo njegovo djelo. Zar jedan istinski Vukov jugoslovenski institut ili akademija, jedna nova matica jugoslovenske socijalističke kulture, ne bi nadmašili sve obeliske i tirade lijepih riječi? Jer Vuk je bio jugoslovenski neimar.

Momčilo DESPOTOVIĆ
profesor, Šibenik

KERKEGOROVA FILOZOFIJA ŽIVOTA U AFORIZMIMA

POVODOM 150-GODIŠNJICE ROĐENJA S. KERKEGORA

Danski filozof Seren Kerkegor (1813—1855) ima u evropskoj filozofiji značajno mjesto. To je mislilac koji je iz dubine svojih osjećaja pokušao preobraziti čovjeka, društvo i svijet. Nikakvi autoriteti nisu mu bili zapreka. Pokušao je reći sve, otvoreno i iskreno. Borio se za principe koji su bili dio njegovog habitusa. Zbog toga je angažirao cijelo svoje biće u životni vrtlog koji je duboko osjećao, ali ga nije mogao promijeniti.

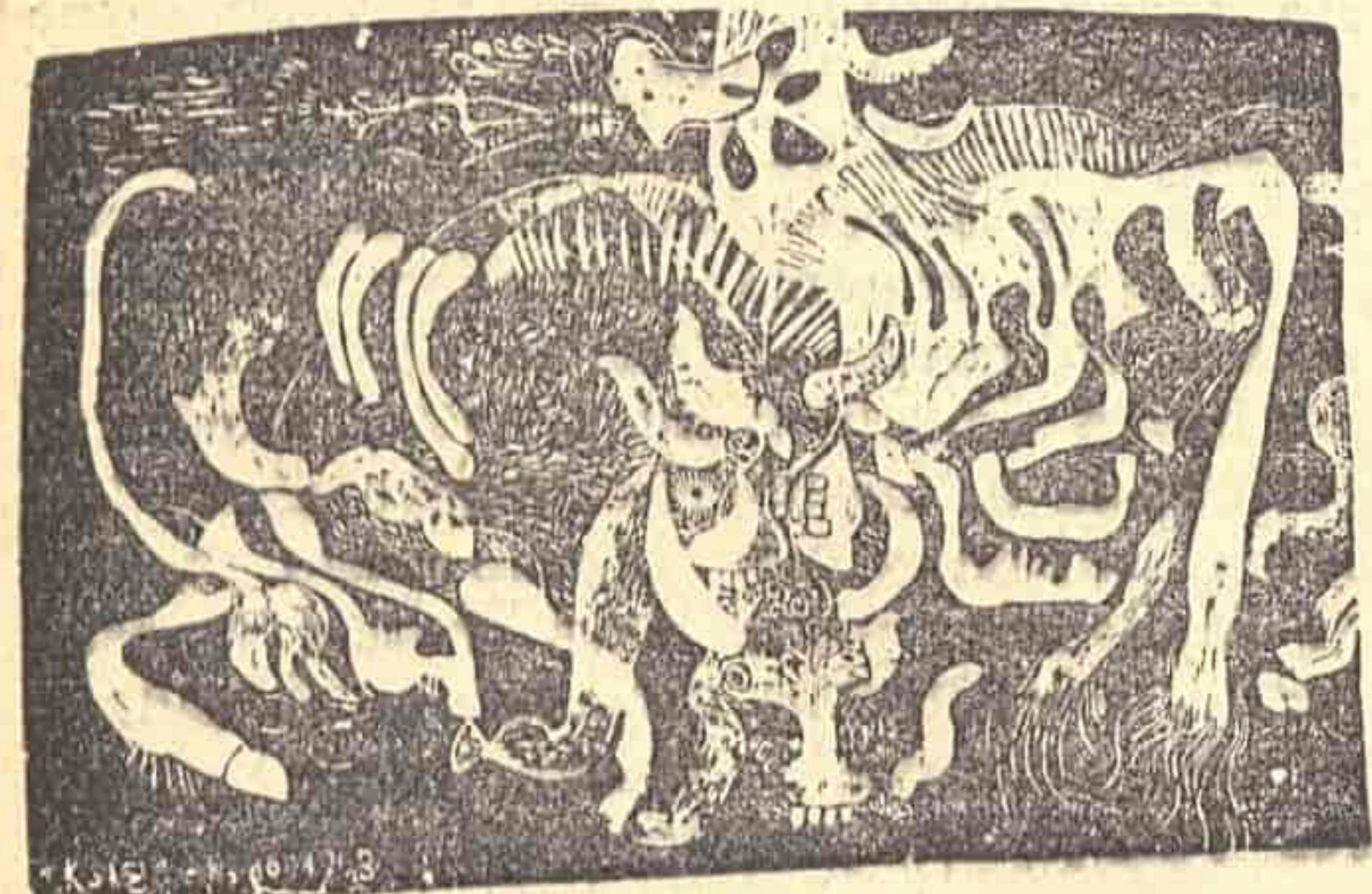
Mnoge kategorije života dobijaju vremenom veliku moć. Pokušaji reforme izazivaju najprije uzbunu, ali to još nije i dokaz da je namjera uspjela. Kerkegor je živio za uzbunu u koju je stalno nosio u sebi. Imao je mnogo zapreka, tim prije što je svoje shvaćanje previše zatvorio u subjektivitet. Kerkegorovo stvaranje i mišljenje stalna je polemika protiv Hegela i službenog kršćanstva u kome je on htio biti novi apostol.

Kerkegor nije želio apstrakcije koje je veliki dijalektičar Hegel izveo u grandioznom sistemu. Tu je sve bilo rečeno i potpuno određeno. Sistem je imao apsolutni početak i apsolutni završetak. To je Kerkegora toliko zbnjavalo da je svim svojim snagama bježao iz takve koncepcije. Tražio je život, ali ipak ne u vedrini i zbiljskim idealima nego u strahu pred Bogom, pred kojim su svi ljudi grešni i krivi. Kerkegor je to osjećao cijelog svog života. Sve njegove misaone preokupacije bile su uvjetovane brigom, neizvjesnošću i strahom pred Bogom.

U svojoj stalnoj osamljenosti Kerkegor nije mogao shvatiti zašto se ljudi s toliko napora muče da bi postigli »jedan dan« kad cijeli život (ovaj na zemlji) nema neku posebnu a još manje apsolutnu vrijednost. Iz takvog negativnog uvjerenja i sumnje prema ljudima i životu Kerkegor je u sebi nosio stalnu snagu ironije prema svemu. To je bila njegova moć i utjeha, djelovanje i nada, pravi životni sadržaj ali i neiscrpno vrelo sjete i duševnog nemira.

Kad je tako sebi objasnio životne kategorije, potrudio se da to i drugima saopći. Nikoga nije štedio. To mu je bilo moguće, jer je u svom uvjerenju i mišljenju prevladao sve životne »slabosti«. Postao je hrabar jer više nije imao šta izgubiti. Sve što je htio smjelo je poduzimao. Bio je siguran jer se svega odrekao. No to nije učinio iz lažne skromnosti, nego iz dubine osjećaja da je mnogo toga u životu smješno a ljudi to ne vide i smatraju uglavnom sve veoma značajnim. Jednom ispoljena ironija počela se sama dalje širiti. To djelovanje bilo je nalik na nastajanje krugova u vodi kad se baci kamenčić. Taj »kamenčić« bio je njegova osnovna orijentacija. Dalje što je slijedilo bilo je po principu osnove iz koje je to poteklo. Kerkegor je znao da će steći mnogo protivnika. No on nije za to kriv. On je smatrao da je njegov životni poziv u tome da stvara poteškoće. Svi se trude da raznim pronalascima olakšaju život društva i čovječanstva, a tehnička dostignuća to najbolje potvrđuju. A dokle tako i zašto? Ako svi olakšavaju ovaj život, onda se može jednome dozvoliti da svijetu stvara poteškoće. Kerkegor ima oruđe za takvo djelovanje. To je njegova ironija. »Kopenhaski Sokrat« hoda ulicama i sa svakim želi da razgovara. Pozna ga cijeli grad. Djeca za njim trče i viču: *Ili — ili* (naslov jednog njegovog djela). Humoristički list *Korsar* uveseljava čitaoce raznim karikaturnama u kojima se smiju filozofu. No, on im nije ostao dužan. Svoje sugradane Dance smatrao je zlobnima i bez duha.

Kler i crkva napadali su ga jer je savremenom formi kršćanstva osporio svaku evandeosku vrijednost. Tako se do-

godilo da filozof nije imao ni društva ni prijatelja. Bio je sam, ali uporan. Vječno melankoličan izazivao je svoje borbu.

Njegovi aforizmi — razasuti po njegovim djelima — puni su oštre satire. Kerkegor se osjećao nadmoćnim, jer je odlučio da u »ovom svijetu« odustane od ideala. O mnogim ljudima i društvenim kategorijama našao je pravu riječ da se nasmije u svojoj patnji.

Na primjer, mladim piscima daje očinski savjet da budu strpljivi. Može se lako dogoditi da će se duh ili originalnost pojaviti u štamparskim pogreškama. To uopće nije neadekvatno dostojanstva čovjeka, jer imamo neospornih dokaza za takvo uvjerenje. Kad, na primjer, vinogradari ili čuvari vrtova hoće da osiguraju voće od ptica, tada naprave »strašilo« — ali svakako u formi čovjeka.

U ljudskom životu spavanje je najveća genialnost, a tautologija jest i ostaje najviši princip mišljenja. Zar je čudo da je većina ljudi upotrebljava? Tautologija može, iako je veoma mršava, ispuniti čitav život.

Sve što ljudi rade nalik je na pozorišni komad. Jednom, za vrijeme predstave, izlazi na pozornicu Pjero i kaže: vatra. Svi mu se smiju jer misle da se šalji. Kad je on to primjetio, ponovi jače i ozbiljnije: vatra. Publika mu još više plješče i viče: još. »Ja mislim da će tako svijet propasti u najvećem odobravanju šaljivih glava, koje misle da se radi o lošem vicu«. Taj vic može postojati u nesporazumu. No tragika je baš u tome što ima veoma mnogo ljudi koji svagdje hoće plesati samo ne na Rodosu gdje im je mjesto. Stoga se događa da je rezultat života (tu Kerkegor ni svoj život ne izuzima) nalik na sliku onog umjetnika koji je trebalo da naslika prelaz Jevreja preko Crvenog Mora. Prijateljima se hvalio da je slika gotova. Došli su radoznalo da je vide. No na platnu se nije ništa vidjelo osim crvene boje. Začudeni, upitali su: a gdje je slika? Umjetnik je objasnio: Jevreji su već prešli, a Egipćani su se utopili.

Ako se život imitira može biti olakšan. No, na žalost, dijete prve batine dobiva od roditelja. Na području umjetnosti taj odnos je nešto drugačiji. Recenzent je na dlaku nalik na pjesnika, samo što nema muka u srcu ni muzike na usnama.

Socijalna briga lijepa je simpatija, tim bolja što se više proširuje. No u Lajpcigu se obrazovao komitet koji je iz saslušanja prema starim knjizama zaključio da ih jede.

pisma uredništvu

Dokle će knjiga biti »sporednik« artikal po knjižarama unutrašnjosti

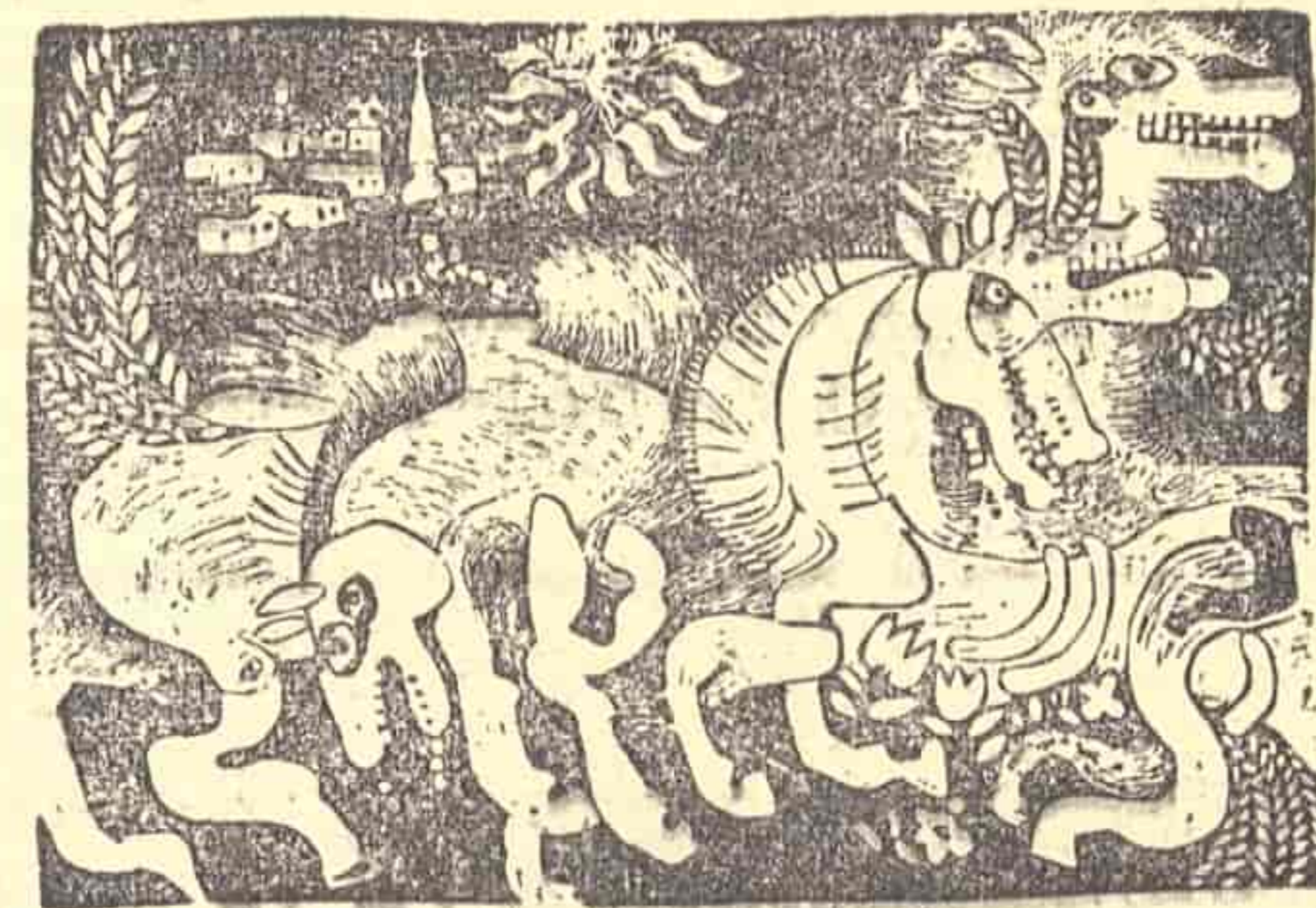
PRE NEKOLIKO MESECI izišla je iz štampe knjiga Tagorinih eseja koju sam želio dobiti. Nešto ranije objavljene su i romansirane biografije Petra Kočića (jedna Gojka Banovića, druga Todora Kruševca), a isto tako i romansirana Bodlerova biografija pod naslovom »Ukleti pesnik«, kao i niz drugih veoma zanimljivih i korisnih knjiga koje sam želio dobiti za svoju ličnu biblioteku. Međutim, to mi nije pošlo za rukom po knjižarama Loznice i Sapca.

Kao seoski učitelj prinuden sam, zbog samog poziva (takode i iz potrebe za sopstvenom kulturnom raznodom), da tražim čela veće vrednosti od petparačkih romana. Naravno, ne mogu se pomiriti ni s činjenicom da iznova čitam veći broj dela koja sam još kao dak čitao ili tokom službovanja kupovao. Ni knjižni fond seoskih knjižnica i čitaonica ne donosi potpuna rešenja (bez obzira što svaka od njih ne raspolaže dovoljnim brojem knjiga)... Kada sam se zasitio uzaludnog objanjanja praga po knjižarama Loznice i Sapca, obratio sam se gradskoj biblioteci Loznice da privremeno dobijem na čitanje romansiranu Kočićevu biografiju Gojka Banovića ili Todora Kruševca. Rečeno mi je da imaju, ali zbog malog broja primeraka nisu u mogućnosti da mi dozvole iznošenje knjiga iz biblioteke. Takva je situacija i po mnogim srezovima i komunama gde seoski učitelji ne mogu da dobiju bolje knjige iz gore već navedenih ili sličnih razloga.

Zato mi dozvolite, druze uredniče, da vas na ovaj način uznemirim pitanjima:

Svijet treba upotrebljavati, ali ne i zloupotrebljavati. Koliko smo svi slični Neronu, koji je zapalio Rim da bi imao predodžbu razaranja Troje. Za taj doživljaj nije potrebno biti car. Ali, evo nove nepravilke. Kaligula je poželio da glave svih ljudi stoje na jednom vratu, pa da jednim udarcem uništi cijeli svijet. Stoga je historija mnogo više nego slobodno djelovanje slobodnih individua. Dok se kormilar odlučuje šta da napravi s brodom, brod u međuvremenu ipak plovi. Tako i život ide bez obzira da li si pred dilemom da postaneš pop, glumac ili advokat.

Sve što nastaje ima nešto polemično. Ali što manje »zašto«, tim više ljubavi. Brajk je škola karaktera. U toj školi uloge su tačno određene. »Žena je u izvjesnom smislu savršenija nego muškarac i to izražava *Sveto pismo* time da ženi pripisuje veću krivicu«. No ipak: na vjenčanju pitanja koja se postavljaju nemaju svrhu da mladence pokolebaju, nego da ih učvrste. U pravoj ljubavi ne može biti koncentriran vremenski raz-

mak. »Stoga ni poezija ni umjetnost ne mogu prikazati idealnog muža«. Taj se idealni muž borio protiv najopasnijeg neprijatelja — protiv vremena. »Da se to umjetnički ne može prikazati, ne treba da žalimo: lijepo je da se upravo ono što je najviše ne može čitati, čuti ni vidjeti, nego samo živjeti«. Ali, na žalost, ljudi se dijele u dvije velike grupe: jedna uglavnom živi u nadi, druga u sjećanju.

Svoje shvaćanje ljubavi iznio je Kerkegor u tekstu koji je poznat pod naslovom *Dnevnik zavodnika*. To je ironija o ljudima, njihovim lažnim namjerama, skrivenim zlobama, ljutnji i srdžbi, neiskrenosti i samouvjerenju. Vrijednost u životu nije u gotovoj mjeri. Sve ima svoju dijalektiku, nastajanje i izmjenu.

U obilju životnih kontrasta Kerkegor je iznio načine istinitog i lažnog. U svemu tome on je svoju patnju odvažno trpio, a drugima se stalno smijao. »Moja je duša kao Mrtvo more, koje ni jedna ptica ne može preletjeti. Na sredini leta nešto je vuče dole u propast i unište-

nje«. Ništa ga ne može pokolebati. Sav taj paradoks treba izdržati, jer bačeni kamen leti iznad površine vode, no čim prestane letjeti odmah pada u dubinu. Nemojmo prestati. Uporno tražimo. Ako nismo dovoljno našli, šta onda? Odgovor na to Kerkegor nalazi — kako sam kaže — u jednoj srpskoj narodnoj priči. O čemu se radi? Priča govori o divu koji je imao ogroman apetit. Taj div je došao u kuću nekog siromaha i s njim htio ručati. Siromah je iznio na stol sve što je imao. Div je sa svojim pohlepim očima sve već odmjerio i vidio da mu to neće biti dosta. Sjeli su za stol. I siromah je primjetio da nema dosta. Div podiže ruke da sve zgrabi, a siromah ga zadrži i reče: kod nas je običaj da se najprije pomoli. Div se tome pokori, i gle — bilo je dovoljno za obojicu.

Smisao priče je jasan. Svatko treba sebe da ispita i da utvrdi koliko sam unosi za sebe i za druge i da li u svom životu postupa kako treba. Taj problem ispunio je cijeli Kerkegorov život.

O svojoj ulozi i mjestu u društvu i svijetu Kerkegor je našao veoma slikovitu usporedbu. Život je kao spakovana kutija haringi. U toj zatvorenoj kutiji jedne haringe su gore, a druge dole; ostale su u sredini. One gornje štite ove u sredini. Stoga su gornje više izložene pritisku nego druge. Sloj haringi — to su generacije ljudi. Ti slojevi moraju biti. Život nije drugačije moguć. Kerkegor za sebe kaže da je on gornja grupa haringi, koje trpe da bi drugima bilo lakše, tj. da ne budu izlomljene.

I na kraju — Kerkegor je bio svjestan da je veoma poznat. Svoju popularnost smatrao je medom koji insektima daje apetit. Izlaz iz »stanja insekata« Kerkegor nije vidio u društveno-socijalnim promjenama. Ostao je u sebi i iz sebe htio sve stvoriti. Događaje iz 1848. godine uopće nije shvatio. I pored simpatije za Foerjaha, nije napuštao zamisao za reformom crkve kojoj bi on dao nove ideje.

Iako je shvatio životnu složenost Kerkegor nije mogao naći rješenja životnog i povijesnog događaja samo u kategoriji »pojedinaca«. No, ipak, njegova razmatranja ostaju svjedočanstvo epohe koja je na svoj horizont iznijela mnoge mislioe, među kojima Kerkegor ima trajno značenje.

a ostale — kancelarijski materijal, magnetofone, pisane mašine, radio-aparate, gramofone, kao i niz drugih (istini za volju) kulturnih potreba koje kupujemo po robnim kućama ili drugim prodavnicama koje nigde u unutrašnjosti nisu u srodstvu s knjižarama?

Smatram da od knjižara, kada već nose to ime, s punim pravom možemo zahtevati da se u njima u svako doba i iz raznih oblasti mogu kupovati knjige, a dački pribor i kancelarijski materijal po posebnim i u te svrhe napredno osnovanim prodavnicama (što znači: RAZGRANICITI IH PO ARTIKLIMA PRODAJE). Bar danas knjiga nije nikakav luksuz, već sredstvo za širenje kulture i duhovna hrana. I čemu služi takvo lišavanje zadovoljstva mnogih intelektualaca u unutrašnjosti zbog toga što je za knjižare knjiga još uvek sporedni artikal?

Buda MILENKOVIC, učitelj, Tršić — Loznica

Tumačenje književnih rodova po školama

NOVA STREMLJENJA u nastavi književnosti u našim školama, izražena u neophodnosti sistematskog i postupnog uvođenja učenika u književnost, pri čemu je književno delo i njegovo doživljavanje u središtu nastave, učinila su vidljivijim mnoge nepravilnosti u ovoj nastavi uopšte, a posebno pogreške u obradi pojedinih pitanja teorije književnosti.

Jedno od takvih teorijskih pitanja, u čijoj obradi vlada u školama veliko šarenilo, jeste i razrada i tumačenje književnih rodova. Ogromna raznorodnost nije samo u metodskom postupku već i u obimu obrade, tumačenjima književnih rodova i takvom njihovom tretmanu koji je u priliknoj mjeri u neskladu sa označenom koncepcijom nastave književnosti.

Najčešće nepravilnosti u obradi književnih rodova u našim školama su u tome što se izučavanje ne vrši uvek na tekstu, odnosno na književnom delu. Uvodne programske teze o književnim rodovima često se shvataju i tako da se pojmovi o lirici, epici i drami obrade na jednom od prvih časova. I tako učenici još pre nego što obrade pogodne tekstove »saznaju« da je »predmet prikazivanja lirike osećanja«, »premet prikazivanja epike neki događaj«, a dramske poezije »ličnost u akciji«. U daljoj obradi polazi se od ovoga kao već »dobro poznatog«, pri završetku se, takode, malo zadržava, te ovi pojmovi u toku čitavog procesa ostaju nedovoljno razjašnjeni

Ne zovi me

Jer gledam sunce koje se niše u našem prozoru još od podne.

U očima mi odjekuju dva ognjena petla koji pevaju još od jutros.

Telo je u senci vuka što vrebalo.

Ne grli me. Noćas moje ruke su dve tanke zelene zmije opijene suncem.

TIHA PESMA

Svi su slušali noću: krš, polja i šume, kako je tužila moja pesma i nisu mogli spavati; kruške u vrtu treperile su lišćem, tamo daleko negde bor je podrhtavao. Samo čovek koji je imao kosu kao ždrebac grivu mirno je spavao. Nije slutio da mu pevam jer su mu snovi milovali čelo. Svu noć su slušale šume, polja, krš i kruške treperile lišćem. Bor nije spavao. Sutradan izmučeni su se digli i jutro je s tihim suncem upitalo: svu noć niste spavali?

— Rosa je zablistala — a ždrebac je rcao u jutro i tukao kopitama kao da je silniji od sunca i zemlje.

i produbljeni. Posledice su verbalističke karakterizacije koje mnogo ne koriste već često »sprečavaju razvijanje pravih doživljajnih postupaka« i utiču da učenik zna da kaže koje su odlike rodova, pa i kom rodu pripada delo, ali ne ume da pronikne u suštinu i samostalno zaključiti zašto pripada baš tom rodu.

Nisu retki ni malobrojni u našim školama i primeri da se pri obradi književnih radova prednost daje razlikama u načinu prikazivanja. I kada se uzimaju tekstovi i na književnim delima uočava pripadnost književnom rodu, često se to čini po spoljašnjim, formalnim odlikama dela. U lirskoj poeziji se »raspoznavanje« vrši po umetničkim slikama kojima su iskazana osećanja. U epskoj poeziji se, istina, pripadnost utvrdjuje lakše i s manje grešaka, ali i tu počesto sa naglašenim »epskim načinom prikazivanja«. Za dramu kao književni rod ove pogreške su najkarakterističnije. Drama se »raspoznaje« i sistematiše na osnovu spoljašnjih odlika: lica u akciji, dijaloga, izražajnih sredstava i drugog. Time se prevlada da odlika drame kao književnog roda jeste prvenstveno u njenoj suštinskoj strani. U svim ovim slučajevima nastava, čini se, usredsređuje pažnju više na spoljašnje odlike i izražajna sredstva. A pogreške ove vrste su opasne i nedopustive jer učenici nisu u stanju da uvide i otkriju suštinu, društveno-istorijski smisao lirizma, epike i dramatičnosti. Kod njih se zapostavlja uočavanje logike razvoja stvarnog života odraženog u delu, otkrivanje suštinsko-sadržinskih karakteristika, shvatanje unutrašnjih veza da bi shvatili i razumeli i književni rod i svako književno delo.

Uz sve ovo ima i primera nedovoljnog ukazivanja na međusobnu povezanost književnih rodova a zapostavlja se i produbljeno tumačenje istorijske uslovljenosti književnih rodova i shvatanje književnog roda kao dinamičnog pojma.

KRATKI METAR DUBOKO SONDIRA

Nastavak sa 1. strane

ospori izuzetni umetnički i politički značaj koji ima naša sve češća supremacija na međunarodnim kratkometražnim filmskim manifestacijama, ali ta devizna integracija u svetu trebalo bi da bude prepuštena samo nekim izuzetnim stvaralačkim individualnostima, kadrim da, postajući građani sveta, ne iznevere svoje matično državljanstvo. U kulturnoj i političkoj klimi koja trenutno u svetu vlada mnogi lovački psi krenuli su tragom konjunkturnih tema u toj trci za zecom koji će onemogućiti u nekoj od filmskih metropola, pretvorivši se u čarobnu koku koja nosi zlatna jaja. Njihovi spekulativni filmovi kadri su da zavedu i auditorijum suptilnog mentaliteta i izgrađenog ukusa upravo zbog toga što sviraju na žicama svetim za sve nas, zaslepljujući nam ono malo, spasenošću čulo koje u umetnosti služi razlučivanju originalnosti i istinoljubivosti od koketerije i zavodljivog kiča.

Ti i takvi dobro očuvani četrdesetogodišnjaci, koji naivnim pubiscentkinjama još uvek pripovedaju onu staru, onu oveštalu skasku o ucveljenoj usamljenosti, o neurotičnim noćnim bdenjima i urbanizovanim traumama stali su na Desetom festivalu jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma rame uz rame kraj kočetnih guščijih pera koja ubiru aplauz golicajućih svetinje, kraj tehničkih perfekcionista crtanog filma koji su, tražeći savremenog junaka, izumeli In-spektora Masku, Prehlađenog Džoa, Šizu i druge. Njima su se pridružili i nekolicina foto-kopiranti, švenkujući s kraja na kraj potresnih fotosa i tradicijskih dokumenata iz prošlosti, ljudi koji su svoju neinspirativnost nastojali da kompenziraju jednim naizgled najjednostavnijim, a uistinu najkomplikovanijim manrom. Ponajpre, taj kaleidoskop žanrova prezentirao nam je neophodne i utilitarne za ovaj trenutak filmove — ogledala, filmove istine, filmove žive empirije. Umesto njih i njih na prvom mestu, pored navedenih sumornih pokusa, bili smo svedoci nekolicina projekcija takozvanog apstrakcionizma kojem mnogo bolje pristojni naslov pretencioznog provincijalizma, oličenog u konfuoznim i nebuloznim pokušajima da se održi korak s najpomođnijim filmskim krojačima Evrope. Ti nejakni epigonj, brižljivo skrojenih hlača po modi za koju veruju da je poslednja, nikako ne napuštaju ludu trku. Njihova situacija danas nalik je na groteskni položaj slabšašnih učesnika

u nadmetanju na, recimo, deset hiljada metara koji su zaostali za čitav krug i koji samo prividno trče u korak s pobednikom.

Nabrajanje ovih sumornih primera, međutim, nikako ne pretenduje da omalovaži mnogostrani uspeh ovogodišnjeg, desetog po redu, Festivala jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma, čiju šestodnevnu projekciju bez rezerve možemo nazvati zalogom verovatne buduće dominacije u svetu kratkog metra. Kao najpogodnijom ilustracijom i dragocenom investicijom za budućnost poslužecemo se

**Gordana
TODOROVIĆ**

Pesma naše ljubavi

Znojem smo zastri svoje njive
i ruže što isturaju grudi
cvet sunca na trotoaru
i sobe gde slapovi proleća u očima žive.

Znojem smo zasuli zvezdane lance
ljudske dubine i melodije,
čekiče cvrkuta duboke
i u lišču zaspalo sunce.

Znojem smo prekrili suton jorgovana,
mesečinu trešnje i derdane zvezda,
pa kad cvrkuti podižu planine
i osmeh svoj polažem na osmeh cvetova,

ja sam razlitičenog dana zlato
i pevam, poljupce žubora otkidam,
da sve vatre što u ljudima gore
budu svetlosti cvetimice mog vida.

Uočene nepravilnosti u obradi književnih rodova, a njija ima i u drugim formama, ističu postavljajući mnogih pitanja. Nije li, možda, opravdano odbaciti ovakvu podelu i usvojiti u školama najopštiju podelu na poeziju i prozu. A zatim, ako se zadržava ovakva podela, šta učiniti da se nepravilnosti u nastavnoj praksi otklone? Na mnoga od pitanja obrade književnih rodova postoje već sasvim ili delimično dati odgovori, ili bar naglašeni putevi traženja izlaza, i u našoj nauci o književnosti i u našoj pedagoškoj teoriji i praksi.

Tačno je da je „klasifikacija književnih dela u književne rodove vrlo delikatno pitanje“ i da je ona „više istorijsko“. Bez sumnje ima opravdanja postavljanje pitanja da li je ovakva klasifikacija održiva, kao i dosta istine u tvrdnjama pojedinih naučnika i kod nas i u svetu da se ne može služiti postojećom definicijom književnih rodova, jer „ne postoji poseban, lirski način pisanja“. Ali, ako je danas ova podela primljena „u teoriji književnosti kao nužna“ i u školi kao potrebna, onda se mora činiti da u nastavnoj praksi bude manje isključivosti i shematizovanja. Može se vršiti razgraničavanje samo u nužnim razmerama i na književnim delima uz posebno

primerima dvojice autora čija pregnuća smatraju najautentičnijim i najoriginalnijim manifestacijama socijalističkog stvaralačkog duha.

Dušan Vukotić, slavni autor već proslavljene *Igre*, utisnuo je u svoje najnovije delo najboljni od svih žigova po kojima će naše vreme biti upamćeno. Birajući između brojnih mogućnosti uz pomoć kojih je mogao da izrazi svoju viziju konfliktnu situaciju u kojoj se guši savremeni svet pod sablasnim zvonom hladnog rata, Vukotić je odabrao najneviniji i, zato, najstravičniji putokaz, put spontane dečje igre koja manifestuje onu psihološku zagonetku koju bi Jung nazvao „kolektivnom podsvesću“. Vukotićeva „igračka-plačka“, po našem dubokom uverenju, neuporedivo manje je značajna u svojoj mogućoj primeni na odrasle ljude, no što je značajna kao sjajna ilustracija podsvesne kolektivne psihoze kojom se nove generacije po pravilu infiltriraju u pre nego što ih matere odbiju od sise. *Igra*, dakle, nije parabola, nije metafora, nije alegorija; *Igra* je duboko realistično delo, oslonjeno svom težinom na tekovine moderne psihologije, delo blisko našem atavističkom osećanju smrti, delo našeg doba, u najnevinijem značenju te reči. Tražeći u nje-mo evidentnu klicu genialnosti, dugo smo bili u nedoumici jer takva je jednostavnost zagonetna i fascinantna baš kao i one definitivne, perfekturne forme koje priroda daje samo privilegovanim predmetima; ptičjim jajima i belucima, izlzanim vremenom, na obali neke davne vode. Čini nam se da ne grešimo ako zanos u koji nas taj film baca nazovemo nedorečenošću i tišinom.

Vlada Slijepčević, autor filma *Danas u novom gradu*, pribegao je jednom sasvim drugačijem, ali ne manje strasnom, tretiranju savremenosti. Njegov film-reportaža, film ogledalo, film istine, snimljen u Novom Travniku, delo je jednog zaljubljenog, kritičkog zaljubljenika, može se reći, delo ljubopitljivca, znatiželjnika i sanjara. Način na koji je Slijepčević krenuo u potragu za ljudima u jednom gradu, u kojem nema drugačijih smrti doli onih koje se mogu okvalifikovati kao nesreće na radu, primer je autentične socijalističke u-metničke istinoljubivosti koja je u starnju da kompenzira sve gorke čaše ispijene na ovom festivalu. Jedan od završnih kadrova Slijepčevićeve poeme, krupni plan zagrljenih zaljubljenika koji brode kroz vetar, kadar je koji bi trebalo usvojiti kao amblem narednog festivala jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma.

Vuk VUČO

mora da bude s ili h; ako je č, u osnovi mora da bude t.

Prema tome, ako bismo želeli da vidimo da li su sledeće izvedene reči pravilne i književne: Kruševčanin (od Kruševa), Kruševljanin (od Kruševca), Požarevljanin (od Požarevca), Kladovčanin (od Kladovo), Drvarčanin (od Drvar), Daruvarčanin (od Daruvar), Argejčanin i Argejavčanin (od Argeja), i mnoge druge, pogledaćemo koji su jotovani glasovi. U Kruševljanin (od Kruševca) i u Požarevljanin (od Požarevca) jotovani glas je lj, što znači da u osnovi drugog padeža jednine osnovne reči mora da bude l, koji s glasom j daje lj. Sada posmatramo toponime. Genitiv od Kruševca i Požarevca glase Kruševca i Požarevca. Kada odbijemo padežne nastavke, a to je glas a, dobijemo osnovne Kruševc- i Požarevc-. Poslednji glas u osnovi je, kao što se vidi, glas c a ne l, jer od c postaje č a ne lj, što znači da su izvedene reči pogrešne. Kada na te osnovne dodamo nastavak -janin, koji ima funkciju za tvorbu etnika, dobijemo: Kruševč+janin =Kruševčanin (od Kruševca), Požarevc+janin=Požarevljanin (od Požarevca), a ne Kruševljanin i Požarevljanin koji ne ulaze u književni jezik, mada ih narod kao takve upotrebljuje. Tako isto i etnici Kruševčanin (od Kruševa) i Kladovčanin (od Kladovo) pogrešne su tvorbe, jer imaju izvedeni glas č što znači da u osnovi genitiva mora da bude k ili c od kojih postaje č. Međutim u osnovi Kladov- i Krušev- poslednji glas je v, koji s glasom j daje su-slednji glas je v, koji s glasom j likovi glasničku grupu vlj, te književni likovi glase Kruševljanin (od Kruševa) i Kladovljanin (od Kladovo). Isti je slučaj i sa etnicima od Drvar i Daruvar koji u narodu glase: Drvarčanin i Daruvarčanin. Kako je ovde u osnovi poslednji glas r, dodavanjem nastavka -janin, glas j otpada kada se nade iza r po glasovnom zakonu i dobijemo književne oblike: Drvaranin i Daruvaranin. S druge strane, pak, od toponima istog tipa imamo pravilne etnike kao što su: Hvaranin, Kotoranin itd. **Stevan N. NICOTA**

Srbo IVANOVSKI

BELI KAMEN

Od tuđih snova gradim dužne grobnice
svaki beli kamen je uzglavlje mrtvog sna.
Darivaš mi za svaki prst po jedan hladan prsten
velike zime tako se u nas useljavaju.

Bose noge i prah su rođeni negde daleko
nosovi će sići i sa belog zida.

Izmislili smo nebo da bi postojalo i nešto nedostižno
a za smrt ne nadosmo ništa udobnije od belog kamena.

Između dva zelena jutra je naš nemir,
reč je ona strašna gusenica što nas brsti.

Kada nas napuste plodovi
krenuću u potragu za svojim belim kamenom.

(S makedonskog Branko KARAKAŠ)

pozorište

BUDENJE IZ SLATKOG SNA

„NA KRAJU UZMI SVOJE LICE“ M. Đurđevića u izvođenju beogradske dramske družine „A“

DANAS najmanji i najosobenjačiji profesionalni pozorišni kolektiv u našoj zemlji, Beogradska dramska družina „A“, četa ekskluzivnih teatarskih poslenika i entuzijasta, svikla nas je već na velika povremna iznenađenja, otelotvorena u neočekivanim nastupima upravo na onim tribinama koje ponajmanje pogoduju ritualnim opterećenjima konvencionalnog teatra. Ta mala kometa, hirovite putanje i neobičajenog sjaja, pojavljuje se uvek tamo gde je najmanje očekivana i uvek u času kada se pokaže neophodnim narušavanje dostojanstvenih i osveštalih orbita onih glomaznih pozorišnih tela koja se već uveliko hlade i obrastaju mašojinom konformizma. U nastojanju da do kraja proklamuje svoje dragoceno osobenjaštvo i da u potpunosti deteatralizuje osveštane pozorišne rituale, Beogradska dramska družina „A“ u svom asketizmu uskratila je sebi i svojim gledaocima, mimo nepotrebnih, čak i one neophodne atribute jedne teatarske igre. Lišivši se dekora, kostima i monstruozne osvetlivačke mašinerije, ona je takode izostavila i učeske reditelja i svela na minimum publicitet svoga posla, inače neophodan za svako komuniciranje s publikom. Nastupi ovog zanimljivog kolektiva u poslednje vreme nalik su na nepredvidljivu tumaranja propovednika i asketa — opsenara koji žive od dobrih srdaca što prolaze kraj njihovog tasa i koji su srećni što tako žive.

Ovog puta, u dvorani Narodnih heroja na Prirodno-matematičkom fakultetu, Beogradska dramska družina „A“ izvela je prvi put pred beogradskom publikom novi komad Miodraga Đurđevića *Na kraju uzmi svoje lice*, delo začeto iz postojane zaljubljenosti u teatar i demonstracije jednog nesvakidašnjeg i inteligentnog duha. Komedi-ja Miodraga Đurđevića svedočanstvo je duboke zainteresovanosti svog auto-

ra za brojne mutacije kroz koje goli život i ljudske komunikacije prolaze, uspinjući se uvek u nove i nove nivoe stvarnosti. Sačinjen iz približno četiri subjektivistička agregatna stanja, iz četiri egzistencijalne platforme, na kojima se uistinu odvija samo jedna jedinstvena radnja, komad Miodraga Đurđevića *Na kraju uzmi svoje lice* je kao stvoren da spokojna srca iščaši iz indiferecentne ravnoteže, da svuče s ljudi sve one prevrtljive sedimente koji kriju autentična lica i da hi tako, naizgled obezluđene, a u stvari duboko humanizovane, hitne u bestežinske prostore u kojima se ljudi mogu ponašati isključivo kao ljudi. Ta je ambicija Miodraga Đurđevića doista dobro skrivena i zakukuljena u ovom komadu, koji inače deluje kao nepretenciozna, šarmanтна komedija iz pozorišnog života i o pozorišnom životu, krcata duhovitim aforizmima, drskim obrtima i suptilnim humorom za kojim, inače, plače naša dramaturgija. Mada kontaminirana iz četiri deformisana ogledala, namenjena razgobljivanju stvarnosti, Đurđevićeva pripovest je u suštini izuzetno realistična i nezaboravna po svom jedinstvenom finalu koje u kontekstu moderne dramaturgije predstavlja pravi kuriozitet, beležiču čitavu evoluciju buđenja iz jednog slatkog sna i sukcesivnog povratka u stvarnost.

Rade Marković, nosilac jedne od vodećih rola u Đurđevićovoj komediji, bio je u neku ruku i duhovni otac ove predstave. Njegovo suptilno ironiziranje teatarsko persifliranje, potpomognuto strasnošću i pitoresknošću Olivera Markovića, asketskom komedijskom britkošću Pavla Minčića i amizantnošću Miće Tomića, bilo je pravi okvir ove drage predstave kojoj je pošlo za rukom da u nekoliko rastera oblake na našim sumornim pozorišnim horizontima.

Vuk VUČO

vesti

Solženjicin — Andrić — Kafka

Februarski broj budimpeštanskog časopisa za svetsku književnost „Nagyvilág“ (Velik svet) na uvodnom mestu objavljuje u celini roman Aleksandra Solženjicina „Jedan dan Ivana Denisovića“, koji je baš ovih dana objavljen i kao posebna knjiga u neobično popularnoj seriji izdavačke kuće „Europa“ — „Moderna biblioteka“, u masovnom tiražu.

Pored romana Solženjicina, časopis „Nagyvilág“ — između ostalog — objavljuje novelu Iva Andrića „Igra“ (u prevodu Stojana D. Vujičića) i neobično interesantnu prozu Franca Kafke „Pismo ocu“.

NOVI PODACI O BAJRONU

Posle spaljivanja Bajronove autobiografije 1824. godine, u kojoj je on izneo razloge neuspeha svoga braka, o tom događaju ostala je samo verzija Bajronove žene, koju je ona nadopunjavala tokom mnogih godina posle njegove smrti. Bajronov unuk, grof od Lavlesa, sakupio je ne samo sav ovaj materijal, već i mnogi drugi koji se odnosio na Bajronov nesrećni brak i njegove posledice. Lord Liton, u čijem se vlasništvu nalaze Lavlesovi spisi (naziv pod kojim je ova zbirka poznata), zamolio je Malkolma Elvina da iskoristi ovaj materijal i napiše knjigu u kojoj bi izneo istinu „i to samo pravu istinu koja se može proveriti“.

Kako se tvrdi, Elvinovo delo „Zena lorda Bajrona“ predstavlja „prvi potpuno dokumentovani prikaz Bajronove ženidbe i razvoda zahvaljujući iscrpnom korišćenju

Lavlesovih spisa“. Vrednost ovog dela je u tome što slika glavne ličnosti onako kako su one same sebe zamislile (ili kako su želele da se predstave). Knjiga je hronološki protkana pismima i predstavlja prvu knjigu iz serije predviđenih izdanja koja će se zasnivati na Lavlesovim spisima.

SEKSPIR NAJPRIKAZIVANIJI AUTOR NA NEMAČKIM POZORNICAMA

U pozorišnoj sezoni 1962. Sekspir je bio autor koji se najviše igrao na pozornicama u Zapadnoj Nemačkoj. Prema statističkom izveštaju „Nemačkog pozorišnog društva“ najveći uspeh imali su klasičari. Iza Sekspira, koji sa 2563 izvođenja stoji na čelu liste, dolazi Gete sa 2015 izvođenja, zatim Dž. B. Šo sa 1564, Hajnrih fon Klajt sa 1487, Šiler sa 1346 i Molijer sa 1153 predstave. Predstavnicima modernog pozorišta Breht i Anuj zauzimaju sedmo i osmo mesto sa 1083, odnosno 1078 izvođenja. Nakon Maksa Friša (768 predstava), sledeća četiri mesta ponovo zauzimaju klasičari.

„ZLATNA MIMOZA“ SIMON DE BOVOAR

Unija italijanskih žena daje svake godine odlikovanje „Zlatne mimoze“ onim ženama koje su u svom polju rada i u javnom životu postigle istaknute uspehe.

Ovogodišnju „Zlatnu mimozu“ dali su u Rimu trima ženama: prva je Dina Bertoni Jovine, istaknuti radnik na polju italijanske pedagoške nauke, druga je Erminija Romano, dirigent, a treća je Simon de Bovoar, i kod nas popularna francuska spisateljica.

O tvorbi izvedenih reči

NAJGLAVNIJE I NAJVAŽNIJE pravilo našeg jezika jeste pravilo da se sve izvedene reči tvore od osnovne drugog padeža jednine. To znači: od genitiva jednine odbiti padežni nastavak i na ono što nam ostaje, a to je osnova, dodati onaj nastavak čija nam je funkcija potrebna.

U svih naših reči poslednji glas u osnovi jeste suglasnik. Taj suglasnik daje u izvedenoj reči s glasom j svoj jotovani novi glas, a ako je poslednji glas u osnovi jedan od glasova b, v, m, p, f, onda se stvara nova suglasnična grupa s glasom j

i dobijamo grupe blj, vlj, mlj, plj, flj, i obrnuto. Ako bismo želeli da vidimo da li je jedna izvedena reč, na primer, etnik, tvorena u duhu i po zakonima jezika i da li je književna, pogledaćemo njegov jotovani glas. Ako je u izvedenoj reči glas ž, poslednji glas u osnovi one reči od koje se izvodi mora da bude g ili z; ako je glas č, u osnovi mora da bude glas dž; ako je glas č, u osnovi mora da bude k ili c; ako je lj, u osnovi mora da bude l, ako je nj, u osnovi mora da bude n; ako je š, u osnovi

Preveo

Nikola TRAJKOVIĆ

stvaralaštva»

vala kraljica sposobnosti. Ona je zadovoljavala naše potrebe zamišljanja. Ali ih više ne zadovoljava. I tako je neka druga umetnost morala preuzeti tu dužnost.

Umetnosti se radaju i nestaju. Slikarstvo, onako kakvo smo ga zamišljali i upražnjavali kroz vekove, nije uvek, nije oduvek postojalo. Pojedine umetnosti su nestale, kao što su živa gravira rasvetljenja minijatura. Pozorište je nastalo iz religioznih ceremonija. Ono je ispunjavalo razne duhovne potrebe, pa i estetsku potrebu. Zatim se verska služba posvetovnjčila, i rođeno je pozorište koje više zadovoljava estetsku potrebu, a takođe i potrebu zanimljivosti i dramskog iznenađenja, koje liturgijska služba nije mogla više da ispuni. U epohama prinčeva postojala je jedna umetnost koju su negovali najveći umetnici: umetnost svetkovina. Ta umetnost, danas potpuno zaboravljena, doživela je veliki sjaj u vreme francuske revolucije, i najveći francuski umetnik tog vremena, David, proslavio ju je.

Jedna umetnost je rođena u naše vreme, umetnost koja nije postojala ranije. To je film. Film je od sada oblast mašte. Kraljica sposobnosti ima jedno novo kraljevstvo.

Rekli smo: mašta je proizvodila slike. U prvom strupnju te proizvodnje treba zapaziti zadovoljstvo koje je imao čovek u ponavljanju stvarnih slika. Otuda realizam. Mi volimo da vidimo ponovo, da ponovo prihvatimo, da ponavljamo slike koje nam pruža ulica i priroda. Tako smo sigurniji u stvarno postojanje stvari. Videli smo jedan voz kako ulazi u stanicu kad polazimo na put ili dočekujemo nekog putnika. Ali osećamo neobičnu radost kada, sedeći u mračnoj sali, vidimo još jednom kako voz ulazi u stanicu. Takva je bila, znamo dobro, slika koju je pratio publici prvi film, kao i izraz radnika iz fabrike Limijera, kao i čovek koji poliva baštu.

Zadovoljstvo se docnije komplikovalo. Ono što nalazimo u tim slikama iz stvarnog života, to je neka skrivenija, čudnija stvarnost, kao neka nadstvarnost. Film nam otkriva u najobičnijim predmetima neku mnogo jaču stvarnost, iz koje se izvlači neka poetska osobina.

Najzad, izvan te stvarnosti, film nam daje slike zaista izmišljene. On je sposoban da stvara svet čuda i fantastike. Najlepše je to što su se već od njegovog rođenja, dok se još nije verovalo da će biti sposoban da obogaćuje naša saznanja, kao i da nam pruža one slike stvarnog života o kojima smo maločas govorili, otkrile u isto vreme neograničene mogućnosti u domenu fantazije, i to blagodareći Milijesu, geniju ravnom piscu koji je u književnosti pokazao jednu od najsmelijih mašti koje su ikada postojale: Žilu Vernu.

Na kraju, film izražava i sveukupnost života. Sve što mogu da izraze roman i pozorište, izražava i film. Sve bogatstvo očevidnosti i mogućnosti života njegov je delokrug. On izražava stvarnost, stvarnost u pokretu. On izlaže sve bogatstvo pustolovine, sve bogatstvo sudbina. Sudbina ličnih i sudbina kolektivnih. Na ovoj poslednjoj tački treba priznati da je stvorio socijalne i nacionalne epopeje našeg vremena.

Uzbudjenje što oživljuje proživljeni život film postiže svojim zadivljujućim sredstvima. To se stvaranje realizuje u izvanrednim okolnostima i svim mogućim sredstvima: tamom, muzikom, glasom, pokretom, pozorišnim i koncertnim sredstvima, pa i sredstvima plastike, igrom prostora, proporcijom, osvetljenjem, korišćenjem prostora i svetlosti u prostoru. Jer, ovde je prostor ponovno osvojen. Film je monopolisao maštu. Čak ju je i mobilisao.

Eto, vidite da sposobnosti čoveka ne nestaju. Može se samo govoriti o sumraku i renesansi mašte. Ona, zaista, nije više na istom mestu, ali je ipak tu.

Književnost, muzika i slikarstvo osećaju nesumnjivo obavezu da sebi pronađu nove primene, da zadovolje druge potrebe, da okušaju druge sposobnosti. Jedan ekspert za apstraktno nazvao je sadašnje slikarstvo, posvećeno apstraktnom, jednom drugom umetnošću. Moguće da je u pravu.

Ali moguće je, takođe, da će mašta ponovo osvojiti umetnosti iz kojih je bila izgnana, i njima nadahnuti nove pravce. Ja mislim, na primer, da mašta nije potpuno napustila skulpturu i da upotreba novih materijala i sadašnja, tako zanimljiva istraživanja kinetičke skulpture, projektujući slike u beskrajnom vremenu, nude umetnosti skulpture nova rešenja. Mašta će najzad i u njoj naći svoj deo.

Ja govorim ovde po čudi pretpostavki i sanjarija. I ja maštam, takođe. Nastavimo tako da maštam, na primer, i u oblasti književnosti. Ja ne verujem, što se mene tiče, da će praznina moći da se održi u književnosti, podrazumevam u francuskoj književnosti. Tu se mašta može ponovno pojaviti, zauzeti svoje mesto i nastaviti svoje gospodstvo.

Književnost se vraća osnovnoj školi primitivne uobražljivosti, naivne, onakve kakva se javlja u svoja dva roda: kriminalnom romanu i romanu naučne fantastike, potcenjenim rodovima, ali kojima se ne treba smežati koliko se ne treba smežati ni slikarstvu slikara-amatera.

Zatim, treba da kažemo da se književnost, umetnost pisanja, obraća izvesnom tipu čoveka koji je čitalac. Čitalac je živo biće, oživljeno unutarnjom dinamikom, koja se identifikuje s dinamikom pročitane knjige, proživljenog romana. On ne može zadržavati svoj život u jednoj statičkoj kontemplaciji, mešajući se sa estazom, odnosno, na kraju krajeva, s prazninom. Ne, njegov život se meša s životom lektire. Roman čitaoca — to je roman romanišera.

Mi pripadamo vlasti mašte i ona nas hoće cele celate. Oterana s jedne tačke, mašta se pojavljuje na drugoj. U suštini, ona hoće da nas osvoji na svima tačkama nas samih. Jer mašta, to smo mi sami. Mi smo Mašta, sloboda i neograničeno rašćenje, bogatstvo, bogatstvo koje se rađa iz bogatstva, mi smo bogatstvo. Večni pokret, život i volja za životom.

OGIST KONT

Kurs pozitivne filozofije

DVA UVODNA PREDAVANJA: „MALA FILOZOFSKA BIBLIOTEKA“, „KULTURA“, BEOGRAD, 1962)

IAKO SAMO FRAGMENT, naše izdanje čuvenog Kontovog dela dobro reprezentuje filozofiju pozitivizma. Tu se nalaze od samog tvorca pozitivizma navedeni podaci o trenutku u kome je saopštio svoju osnovnu ideju (1826), tu je i prva formulacija te ideje, koju je on, zatim, in extenso izlagao u svom „Kursu pozitivne filozofije“, tu je, najzad, i poznata Kontova klasifikacija nauka. Sročavamo se, u prevedenom odlomku, sa istorijski značajnom idejom pozitivizma, sa onom koja je od prvog časa svog postojanja saodređivala filozofsku situaciju (ne samo u Evropi), sa idejom koja je, dođuše u modifikovanom obliku, i danas aktuelna. Ako se ne samo Kontov pozitivizam nego i nepozitivizam mogu danas uglavnom smatrati prevaziđenim, onda je to tačno samo u smislu jednostranosti tih shvaćanja, pa se dijalektička kritika današnje filofske situacije može dati samo tako, što će se u „ukidanju“ dvaju najjačih filozofskih struja, pozitivizma i egzistencijalizma, priznati njihovo delimično pravo, kao što je to uvidelo T. W. Adorno, polazeći od Hegel-Marksove tradicije.

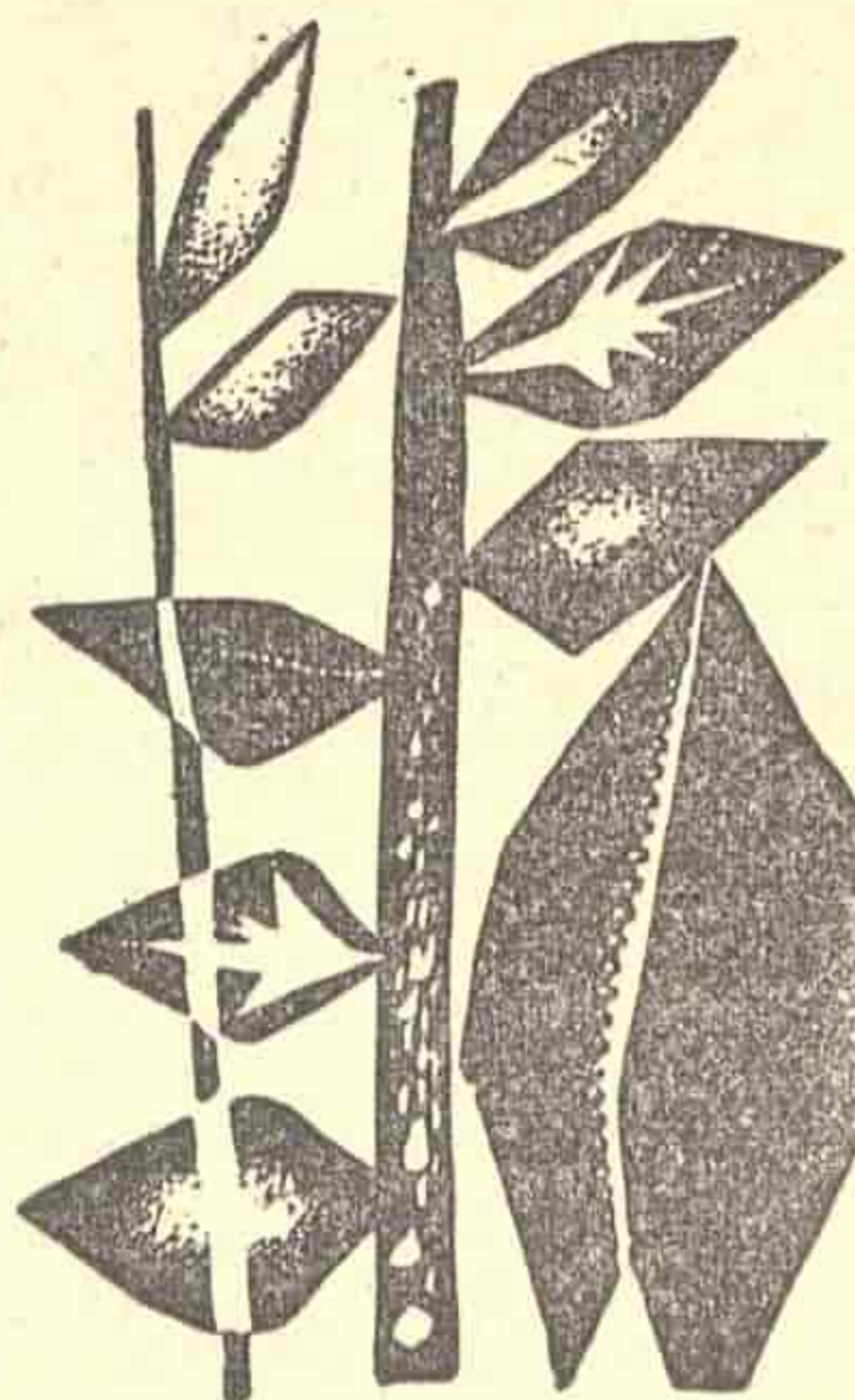
Iz Kontovih uvodnih reči za njegov „Kurs“, koje možemo čitati u korektnom prevodu dr Vlada Draškovića, lepo se može razabrati ona karakteristična neodoumica ovog autora, koji nije znao šta da otpočne s mnogoznačnim terminom „filozofija“. On ga ipak prihvata i upotrebljava poput starih, u smislu oštrog sistema ljudskih shvaćanja. U borbi protiv teološke i metafizičke metode filozofiranja Kont je u mnogome vodio borbu protiv same filozofije, ne uviđajući njenu pravu prirodu u odnosu na posebne nauke. Apsolutizujući činjenice u borbi protiv metafizičkih i teoloških dogmi, Kont je dogmatički shvatio same činjenice.

U svojoj značajnoj teoriji o tri stanja Kont je zastupao ideju o zakonitom progresivnom hodu ljudskog duha, u kome pozitivistički preokret postaje neminovan. Ta ideja ima formalno sličan značaj kao i Hegelova ideja o razvoju duha, kao Marksova ideja o besklasnom društvu, kao Tojmibjeva ideja o univerzalnoj religiji. To je značajna koncepcija o duhovnoj povesi čovečanstva, iako se danas bez rezerve može smatrati prevaziđenom. Ideja o neizbežnoj poveri naučne pozitivnosti, po Kontovom mišljenju, nije neka njegova srećna ideja i dosetka, već je u pitanju proces koji se, kao i svi krupni događaji, vrši stalno: porekto mu se ne može tačno utvrditi, i mi ga zatičemo u Aristotela, u Aleksandrijskoj školi, ali se duh pozitivne filozofije sasvim jasno izdvaja s Dekartom i Galilejom. U odnosu na teološku i metafizičku filozofiju, jedino je pozitivna filozofija stalno napredovala, pa tako Kont s pravom govori o „us-

ponu naučne filozofije“. Moderni akcenti se mogu razabrati i u onim Kontovim rečima, kojima se on zalaže za istinite pojmove u filozofiji u borbi protiv metafora.

Uviđajući da njegova metoda nema potrebnu universalnost, Kont je specijalno želeo da pozitivnu filozofiju primeni na području socijalnih fenomena, pa je tako zasnivanje socijalne fizike odnosno sociologije (koju je on, kao nauku, imenovao i utemeljio) smatrao glavnim ciljem svoga „Kursa“. Od pozitivne filozofije on je, između ostalog, očelivao preobražaj vaspitnog sistema i temeljnu društvenu reorganizaciju, budući da „ideje vladaju svetom“.

Iz ovog kratkog izlaganja osnovnih Kontovih ideja već se mogu uočiti pravci jedne moguće kritike njegova sistema. Iz upravo navedenih reči može se razabrati idealistička inverzija stvari koja ima još mnogo dublje i granatije ko- rene nego što je ovde moglo biti naznačeno. Kontov filozofski sistem se s pravom može kritikovati kao nefilosofski, njegovo shvaćanje činjenica kao dogmatičko, a njegov „veliki osnovni zakon“ kao metafizički.

Predgovor dr Radmile Sajaković, informativno pisan, i ipak je ponešto siv i usiljeno kritičan, pa ne daje pravu sliku o značaju pozitivističke ideje, ni o njoj aktuelnoj snazi. U našoj filozofskoj literaturi nedostaju studije o pozitivizmu kao jednoj mogućnosti filozofiranja koju su neki istraživači otkrili čak i u razvoju indijske filozofije.

(M. D.)

VASKO POPA

Ponoćno sunce

(„NOLIT“, BEOGRAD, 1962)

IZVESNO JE da su antologičarske težnje Vaska Popa, danas isto toliko karakteristične kao i njegovo pesništvo, u slovljene nadrealističkim istraživanjima osebnih i skrivenih često bizarnih oblasti života. Njegovo nastojanje da, u rela-

tivno kratkom vremenskom razdoblju, pruži našoj čitalačkoj publici uvid u verbalne egzibicije i istančanost narodne poezije, u neomeđena i spontana ispoljavanja pesničkog humora i, sada, u tekstove celokupne srpske književnosti označene atmosferom snoviđenja i podsvetnih simbola — podudara se s koncepcijom nadrealista okupljenih (1924. i 1925. god.) oko časopisa „Sve- dočanstva“. Nervno-moždani sadržaj, kreativno-ispovedna ostvarenja pijanaca, prostitutki, zločinaca, ludaka, mistifikatora bili su, u glavnom, materijal ovog časopisa. Iskrenu spremnost njegovih saradnika da čovečanskom zahtevu za spoznajom udovolji otkrivanjem svečova koji su iz razloga predrasuda ili neobaveštenosti zapostavljeni — evo kako Popa nastavlja, nešto modifikovano, svakako sistematičnije.

Specijalističke antologije imaju svojih prelmućstava i svojih nedostataka. Preimućstvo im je u tome što preokupacije onoga koji ih sastavlja a priori upućuju u određenom pravcu, spasavaju ga, dakle, od nepotrebnih dilema i nedoslednosti. Njihov nedostatak je čisto objektivnog karaktera i sadržaj je u činjenici da one, same po sebi, to jest specijalističke kakve su, ne mogu u dovoljnoj meri obezbediti integralnost tekstovima koje predstavljaju.

Ovaj „Zbornik pesničkih snoviđenja“ (da li samo pesničkih?) karakterističan je upravo i zbog jednog i zbog drugog. Uz neznatna odstupanja (nisu uzeti u obzir baš „svi“

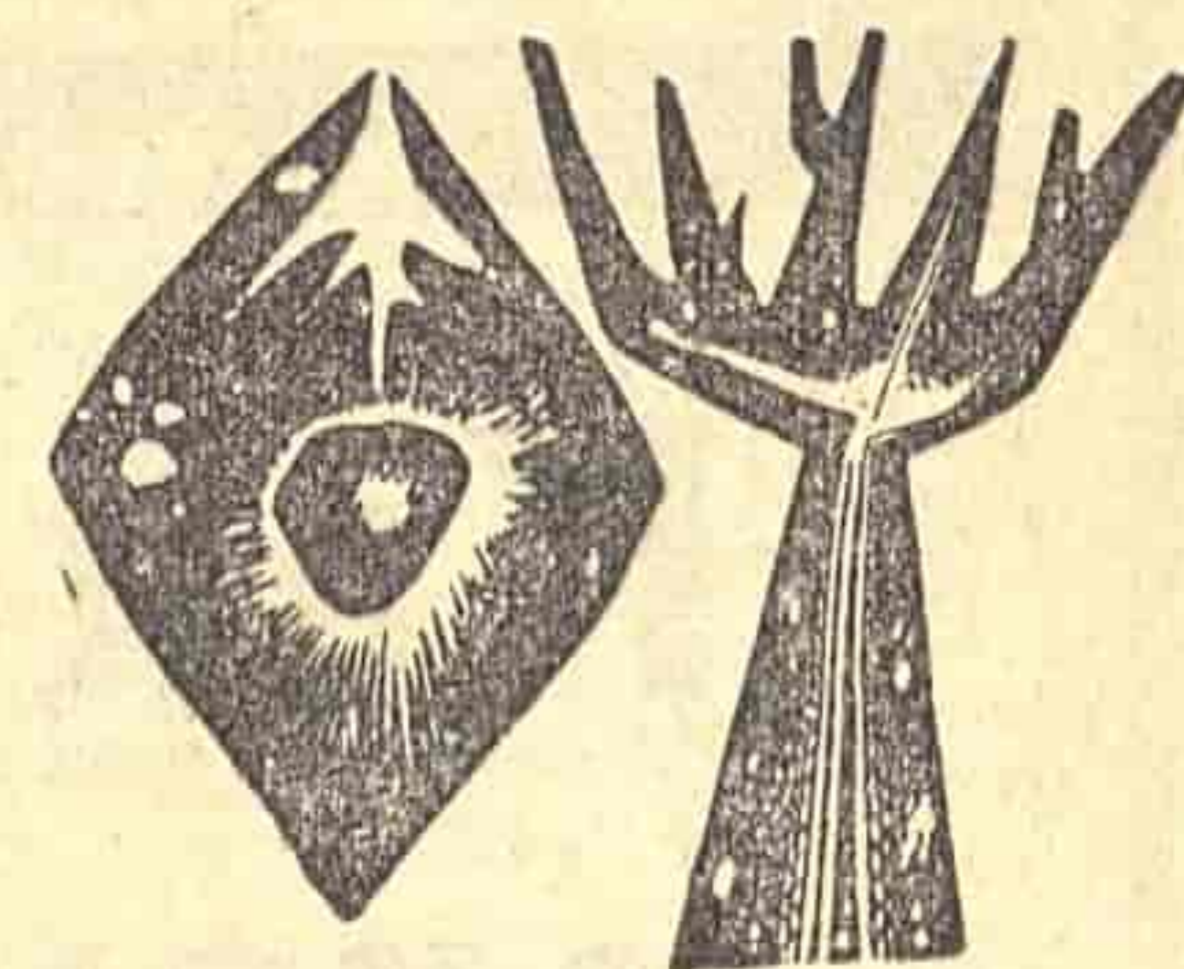
ANDELKO VULETIĆ

Drvo s paklenih vrata

(„PROGRES“, NOVI SAD 1963)

IZGLEDA da se sunce opako zamerilo nekim našim mladim romansijerima, pa ga u svojim delima optužuju za svakovrsne krivice i zlodela prema svetu, dosledno prenebregavajući onu narodnu „ko se sunca krije...“ Tako i Anđelko Vuletić, u svom drugom romanu, posmatra taj „ogromni usjani bijeli cvijet na nebu“ kao simbol tragedije koja prati njegove junake. Kad god se dogada neka nesreća, javlja se sunce; žega odgovara samo zmijsama, koje pište, palacaju jezicima i ujedaju, u nosiće još veću pometnju u ovaj pometeni svet.

August Putar, glavno lice ove knjige, kao da se rodio pod nesrećnom zvezdom — u ostalom i Sunce, kao nebesko telo, ubraja se u zvezde, a njegovo pogubno zračenje do- vodi do ludila i tragedija među ljudima. August nikoga ne može da voli: ni roditelje, ni ljubavnice, ni svog teško obo- lelog brata Tibula. A oni su svi prema njemu blagi, molećivi, puni ljubavi i praštanja. Kroz moralne dileme izražene samnabulističkim snoviđenjima i lutanjima, August Putar teži nekakvoj neodređenoj ka- tarzi, čijeg postojanja i sam- nije vestapan, i koja ne dolazi; on biva tučen, on se valja po blatu, poluje, ali on isto tako tuče, gura i vuče u blato, zbog njega se razboljeva- ju. Krećući se u sumornom mi-

Ispražnjena koža

(„PROGRES“, NOVI SAD 1962)

OVA „NEDOVRSENA PO- VEST“, kako je sam autor naziva, može da izgleda, na prvi pogled, kao jedna fanta- smagorična vizija života, koja je i njegova afirmacija i negacija u isto vreme, koja o- buhvata i početke i svršetke njegove, i uzete i padove. Ali u kojoj, istini za volju, uskr- snuća ne postoje. Ma koliko da je „egzistencija belančevi- ne“ u lednim beskrajima kos- mosa fascinantna pojava, ma koliko da je snaga osnovnih životnih nagona pokretačka, neodoljiva i neutoljiva, mada se ljudi i njihovi postupci, u krajnjim linijama, mogu deliti na pozitivne i negativne, život je, ipak, povest (razume se uvek nedovršena), napisana na su- vom listu koji svakog časa može da nestane u smrtonos- nim kovčacima vetrova.

Ali istinost svoje vizije Micki je i tekstualno i šiježno o- pravdao i dokazao. Njegova fabula je, moglo bi se reći, skoro neuhvatljiva. I to ne sa- mo zbog nepoštovanja hrono- logije. No, treba li ponavljati, Micki nije ni prvi a neće, verovatno, biti ni poslednji u- metnik koji ličnosti i zbiva- nja suprotstavlja prema impe- rativima razvoja određene at- mosfere, određenog trenutka i, prema tome, van određenog konteksta oni nemaju skoro nikakvo značenje. Izuzimajući izmišljenog autora, sve su li- čnosti ove proze, u klasičnom smislu reči, nerealne. Ne samo fizički. One, na primer, izgo- varaju nelogične i, pokašto, pijane rečenice. Cinjenice i fi- gure se i kod samog „autora“ često mešaju. Ali u ustima ličnosti koje nisu ljudi rođeni, koje ne žive i ne umiru po zakonima materijalne stvar- nosti, nego po imperativima njihovog tvorca-autora (svaka od njih postala je da bi „za- menila“ jedan izgubljeni or- gan obogaljenog heroja iz ra- ta), one nose čudnovatu isti- nitost i ubedljivost. Te lično- sti, koje potvrđuju psihološku zakonitost o kompenzaciji ne- dostataka, muče svi problemi ljudske stvarnosti. Na osnovu toga, i ne samo na osnovu toga, može se tvrditi da one nisu istinite, ali da su odre- dene istine. U svom svetu o- ne su neprikosnovne. Njihovi sudovi i istupanja, mada su, u širem smislu reči, lirskog karaktera, imaju punu vero- dostojnost i opravdanost čak i van njihovog ambijenta. Ni- je aktuelnost jedina vrednost koja krepki ove boine (fronče- ne, sarkastične, vapljuce vr- lo često) izlize protiv svega lažnog što se krije u osvešta- nim vrednostima.

Ukratko, u okviru jedne najsvakodnevnije priče o čo- veku koji je, kao dečak, s nji- ve pobegao u svet i koji je kao „ogorčen stvor počeo da piše, poželevši da bacil svet pod noge“, Dragoslav Nikolić- Micki je uspeo da udahne je- dan po mnogo čemu jedinst- ven, dinamičan i umetnički motivisan život. Pored čisto estetičkih draži njegov tekst, koji kao da je napisan u jed- nom dahu, u jednom zamahu mašte, imponuje svojom sme- lom, nekonvencionalnom struk- turom i širinom: „Bilo je mnogo priča a ipak su sve sadržane u mojoj“. (S. B.)

Vuletić nije razjasnio dra- mu svog junaka. Pojedine epi- zode ovog romana deluju izvorno, ima u njima teksta i podteksta, ali za njima naj- češće sledi neinventivnost i ponavljanje, konvencionalni pseudoavangardizam i tamne naočale, koje ne štite od sun- ca već od života. Iako se ne može reći da je August Putar u potpunosti papirna ličnost, proizvod određene stvaralačke koncepcije, on je ipak nedo- voljno definisan i nepotpun. Kroz moralne dileme izražene samnabulističkim snoviđenjima (mestimično se poruka dela može tako shvatiti) nedovoljno ubedljiva i nebulozna. Doda- mo li tome ne malobrojne proizvoljnosti i nepotrebnosti sme- lo, nekonvencionalnom struk- turom i širinom: „Bilo je mnogo priča a ipak su sve sadržane u mojoj“. (S. B.)

neprevedene knjige

БОЈАН НИЧЕВ БРАНИСЛАВ НУШИЧ

Издательство на Българ- ската Академия на науки- те, София 1963

SAMA POJAVA ove knjige odredila je njenu vrednost među radovima o velikom srpskom komediografu. Ona je opširno monografsko delo mla- dog bugarskog naučnika Boja- na Ničeva u kome autor, s pretežnom tendencijom za popularnu estetsku analizu, raz- oduje poznata gledišta o stva- ralaštvu Nušića. Kritičkih ele- menata u njoj ima, ali oni ne idu dalje od sintetičkih li- terarnih uopštavanja i služe kao sredstvo kojim autor hoće da da bliža objašnjenja u- metničkoj specifičnosti knji- ževnog dela Nušića i njihovoj problematiki.

Struktura knjige ide za hro- nološkim razvikom stvaralač- kog puta Branislava Nušića. Po tom putu nađen je i onaj element veze između posebnih perioda koji veoma jasno pokazuje uspon pisca i nje- gov izlaz iz okvira šaljivosti i

humorizma prema humoru, u- čvršćenim snažnom društve- nom satikom. Autor knjige razradio je i odredio tri glav- na perioda Nušićevog života i stvaralaštva. Prvi period — to je period od početka ovog stoleća, koji se može nazvati periodom pojave humorista. Drugi period je, možda, naj- duži i najkompliciraniji — period od početka 30-tih godi- na; u njemu su posebno istak- nute protivurečnosti s kojima je Nušić bio u sukobu. Treći period — to je period od smr- ti — prema B. Ničevu najplod- nij i najvažniji period u Nu- šićevom stvaralaštvu.

Karakter dela ne može se nazvati strogim naučnim. Na- protiv, po svemu sudeći, au- tor se više oslanja na svoju invenciju, na svoja subjektiv- na osećanja da bi odredio svoje mišljenje o piscu. Sa- nim tim nije izbegnuta crta

prekomernog sociologiziranja o Nušićevim delima na račun njihovih umetničkih kvalite- teta. Zato se delo može naz- vati književno-istorijskom monografijom. Svuda se mo- že primetiti ona snažna želja da se nadu po svaku cenu a- nalogije sa istorijskom stvar- nošću, da se sve argumentiše s detaljima društveno-istorijs- kih činjenica. Uz to je B. Ničev tražio i ozbiljnu umet- ničku argumentaciju, iako mu to uvek ne polazi za rukom. Ipak, njegov najveći uspeh je da je on mogao da podvuče svoje osnovno mišljenje koje se poklapa sa mišljenjima napredne jugoslovenske i mo- derne kritike o Nušiću.

Sto upravo hoće da dokaže svojim knjigom Bojan Ni- čev?

Prvo, da odbaci sve one sta- re, buržajske, dogmatske i konzervativne kritike, koje su

predstavljale Nušića kao obič- nog humoristu. Drugo, da ob- njavi i protumači satiričnost Nušićeva pozorišta u njegovom stalnom usponu, da odvoji mo- derno od konzervativnog, vulgarnog tumačenja Nušiće- ve komedije. U skladu sa o- vim autor se veoma precizno i detaljno osvrnuo na literatu- ru u kojoj se o tome rasprav- ljalo u Jugoslaviji. Da bi do- kazao veličinu Nušića on je ve- zujući oslonca i u nitima koje tezažu velikog pisca za Ste- riju, Gogolja i uopšte svetsku književnost.

Bojan Ničev je u svom ra- du otkrio i neke nove momen- te i erte stvaralaštva B. Nu- šića. On je, na primer, dao opširnu analizu stila pisca, otkrivši da je u načinu izob- ličavanja, u slikovitosti i si- muje bio podstajao za nova otkrića u oblasti humora. No- vi momentat je i tumačenje si-

stema „razmršivanja kompozi- cionog ugla“ u Nušićevim komedijama i njegovog raspa- danja u posebne linije. B. Ničev razrađuje posebno i problem „patrijarhalnosti“ i odbacuje sva shematska gledi- šta — on dokazuje da Nušić nikad nije bio nosilac patri- jarhalnog pogleda na svet.

Sa svojim savremenim kon- cepcijama prema stvaralaštvu Branislava Nušića, knjiga Bo- jana Ničeva, iako opsednuta balastom sociologiranja, ve- ma je koristan rad za šire i kompletno upoznavanje kla- sičnog srpskog komediografa. (G. S.)

PISU: MILAN DAMNJANO- VIĆ, DRAGOLJUB S. IGNJA- TOVIĆ, IVAN SOP, STANOJ- ČO BOGDANOVIĆ I GANČO ŠAVOV.

Dve pozorišne teme

NA PLENUMU Saveza dramskih umetnika Jugoslavije, održanom pre nekoliko dana u Ljubljani, u diskusiji o umetničkim i staleškim problemima ove organizacije i njenih članova, izuzetno mesto pripalo je preispitivanju dosadašnje umetničke prakse i karakteru neposrednih zadataka koji se pred članovima nalaze. U diskusiji, čiji je smer bio određen željom da se ovim problemima pride kritički, da se uloga i zadaci članova Saveza dramskih umetnika Jugoslavije posmatraju u sklopu reči druga Tita i novih ustavnih promena, podvučeno je da se, uprkos brojnim teškoćama s kojima se suočavaju pozorišne kuće, naš pozorišni život iz dana u dan razvija, postajući bogatiji, raznovrsniji i kvalitetniji. Izrazivši želju da svoje umetničko delovanje usklade sa tendencijama koje u ovom trenutku dolaze do izražaja u svim oblastima našeg kulturnog života, učesnici plenuma Saveza dramskih umetnika Jugoslavije saglasili su se da je nužno voditi računa, ne zanemarujući brigu o potrebi neprestanog traganja za novim i boljim, o željama pozorišne publike i izbegavati nesvesno unošenje zbrke među nju delima koja su joj daleka i strana.

U vreme održavanja ovog plenuma ponovo je postala aktuelna jedna tema koja se već godinama, nerešena, nalazi na dnevnom redu svih rasprava o pozorištima. U vreme razgovora o finansiranju kulturno-umetničkih ustanova, kako piše „Politika“ od 19. marta, pozorišta se, zbog visokih troškova, prva nađu na udaru. Stiču vesti da se u sled toga neka pozorišta zatvaraju, a druga pretvaraju u poluprofesionalne ustanove.

Zalažući se da se sistem finansiranja pozorišta izmeni, pošto se u mnogome izmenio i njihov karakter, dat je jedan veoma koristan predlog, kome bi trebalo prići sa više dobre volje i razumevanja nego do sada. Pozorišta su, činjenica je, proširila obim svojih delovanja. Umesto da svoje umetničko dejstvo ograniče isključivo na matični grad, mnoga pozorišta su postala polu-putujuća i redovno gostuju u daleko širim područjima nego što je njihova komuna. S druge strane, međutim, što se finansiranja tiče, i dalje su ostala na teretu komune na čijoj se teritoriji nalaze. Na taj način komune koje dotiraju pozorišta dotiraju istovremeno i građane — pozorišne posetiocne onih komuna u kojima pozorišta gostuju.

Predlog da se ovaj paradoks uskladi i da u finansiranju pozorišta srazmerno sudeluju sve komune na čijoj teritoriji pozorišta održavaju predstave ima svoje puno opravdanje. Sigurno je da bi se na taj način neprijatni proletnji pozorišni razgovori skinuli s dnevnog reda i da bi pozorišni ansambli, oslobođeni straha da ne ostanu materijalno neobebeđeni, mogli više pažnje posvetiti dizanju umetničkog kvaliteta svojih predstava.

komentari

Kako prevode Andrića

(IVO ANDRIĆ: Der Verdammte Hof, prevod: Milo Dor i Reinhard Federmann, izdanje: Suhrkamp Verlag, Frankfurt na Majni, 1962)

ZA DELA IVA ANDRIĆA, naročito otkako je postao nobelovac, postoji veliko i živo interesovanje u svetu. Njegova se dela užurbano prevode i objavljuju, kao što je to običaj s knjigama nobelovaca, jer su konjunkturalna roba na knjižarskim tezgama. Ta užurbanost često šteti ugledu pisca i njegovog dela. Zagledala sam, na primer, jedno izdanje Andrićeve *Proklete avlije* na nemačkom jeziku. Tim prevodom je, već na prvi pogled, interesima ovog velikog pisca, pa i jugoslovenskoj književnosti, učinjena rdava usluga.

Divni opis *Proklete avlije* unakažen je mnogim proizvoljnim izmenama i neadekvatnim izrazima; upravnik Avlije naziva se „Direktor“, kao da se radi o nekom preduzeću ili kartelu XX veka; *Prokleta avlija* je uvek pod navodom *Der verdammte Hof*, kao da u ovoj priči Avlije postala pojam i ime; turski izrazi kao kadija, valija vezir,

vilajet mogu se preneti i u nemački, čime bi se sačuvalo lokalni kolorit, a prevodioci to ne čine, niti razlikuju šta je valija a šta vezir — jedno i drugo prevode sa „Stathalter“ (= namesnik); reči ičindija i sevap (str. 105 i 162) izostavljaju; umesto galije kažu (str. 112) pogrešno „Galeone“ (= galijun). „Fra Petar“ je kroz čitavu priču „Bruder Petar“ (= brat Petar), nigde nema bar prevoda sa „Frater“, mada se u celom svetu kaže „Fra Diavolo“ i sl., i „jedna kliješta velika, kresavska“ su im prosto (str. 10) „eine grosse Zange“ (= velika kliješta).

Dirljivi lik Damil-Džemov prosto je upropašen. (Sledeći primeri uzeti su sa str. prevoda: 82, 83, 128, 131, 134, 138.) „Vršnjaci s kojima je još pre nekoliko godina provodio vreme u igri i zabavi“ — Seine Altersgenossen, mit denen er noch vor einigen Jahren gespielt (!) und allerhand Unfug getrieben (!) hatte (= vršnjaci s kojima se pre nekoliko godina igrao i terao svakojake nestašluke); „Govorilo se da je, proučavajući istoriju turske carevine, „preučio“ — Man erzählte, dass er — während er die Geschichte des türkischen Kaiserreichs immer wieder durchstudiert habe = übergeschnappt sei (übergeschnappt = čaknut); „Nizali su se“ — u Haimovoj priči — „Džemovi srećni i nesrećni dani, njegovi susreti i sukobi, ljubavi, mržnje i prijateljstva“ — Er zählte Dschems glückliche und seine unglück-

lichen Tage auf, seine Begegnungen mit Freunden und Feinden, seine Liebesbeziehungen (!) (= nabrajao je Džemove srećne i njegove nesrećne dane, njegove susrete sa prijateljima i neprijateljima njegove ljubavne odnose; „neodoljivi talas ludila“ = unsichtbare Wellen des Wahnsinns (= nevidljivi talasi ludila); „nemoćni napori Džemove majke“ — mit ihren übermenschlichen Anstrengungen (= sa svojim natčovečanskim naporima); u opisu Damilove ćelije Andrić kaže: „Stvarao je nov noćni svet i u njemu su stali da se javljaju sitni nestvarni glasovi i blešci od igre sluha i vida u tami i nesanicom“ — ... Welt, die sich mit fernem, unwirklichen Stimmen füllte, mit einem Widerhall und einem Widerschein, hervorgebracht von dem Spiel, das Augen und Ohren mit Dunkelheit und Schaflosigkeit trieben (= svet koji se punio sa dalekim nestvarnim glasovima sa odjekom i odsjajem nastalom od igre koju su oči i uši terali sa tamom i nesanicom), dakle — nešto sasvim drugo.

Slična izvitoperavanja smisla postoje na mnogim drugim mestima (str. 92, 129, 156, 169). Valija izmirskog vilajeta kaže: „Ja zanoktice ovde ne trpim“ — ich dulde hier keinen, der sich auffällig benimmt (?) (= ne trpim ovde nikoga koji se ponaša upadljivo). A ona posmatranja Andrićeva o „Ja! — Teška reč...“ potpuno su nedostojno prevedena kroz čitav pasus. I kad je reč o atlet-

skom čoveku: „čovek niskog porekla, koji je svojom velikom snagom i svojom umešnošću dospao u društvo gospode“ — Er war von niedriger Herkunft, war aber durch seine Kraft und seine Kunstfertigkeit (!) in die Gesellschaft besserer Herren (!) eingedrungen (= ... ali je svojom snagom i vestinom (u smislu zanatlijske vestine!) prodro u društvo bolje gospode. I najzad, kad se Fra Petar zagleda u noćni Carigrad i misli: „Koliko je trebalo da se užegu tolika svetilja? Ko će ih ikada moći pogasiti?“, prevod kaže: Wieviele Jahrhunderte waren nötig, diese leuchtende Wunderstadt zu schaffen? Wie lange würde man brauchen, um alle diese Lichter zu löschen? (= Koliko je stoleća bilo potrebno da se stvori ovaj svetleći divni grad?...) itd. itd.

Za mnogobrojne primere izostavljanja i dodavanja nema ovde dovoljno mesta. Sa bolom upoređuje čovek, recimo, sam početak i kraj romana: opis snega zametenog sveta prevod daje u imperfektu i sa teškim greškama (llovača mu je „rostbraun“ = boje rde, nepravilan krug „unförmig“ = neobičan krug, celac sneg prosto „Schnee“ (= sneg), bez imalo poezije, potpuno nedostojan originala; takav je i setni zavrtetak, opet u imperfektu i opet s greškama: visok sneg — der neue Schnee (= nov sneg), hladna pustinja — eine riesige Wüste (= ogromna pustinja) itd. — a one velike sete nigde nema.

Mislim da postoji duboko opravdanje da se na vreme spreči ponovno izdavanje *Proklete avlije* u ovom neobzbilnom i nedostojnom prevodu.

Ludvika RAZBORSEK

vesti

ČESTITKE

„Književnim novinama“

Povodom petnaestogodišnjice „Književnih novina“, pored niza listova i institucija iz zemlje, našem listu postale su čestitke i posvetile komentare neke publikacije iz inostranstva. U broju od 7. marta list „Literaturnaja gazeta“ objavio je sledeći komentar pod naslovom „Petnaestogodišnjica Književnih novina“: „Ovih dana je književna javnost Jugoslavije proslavila 15-godišnjicu izlaska prvog broja lista Književne novine. Na stranicama lista, koji vodi istaknuti pesnik i kritičar Tanasije Mladenović, objavljuju se materijali iz oblasti književnosti i umetnosti, društvenog života zemlje, a često se svojim prilozima javljaju i istaknuti Jugoslovenski pisci i kritičari. U telegramu upućenom u Beograd „Literaturnaja gazeta“ je od sveg srca čestitala jubilej Književnim novinama.“

Poljski list „Nova kultura“ u broju od 17. marta takođe je zabeležio jubilej „Književnih novina“: „Književne novine“ — list opštejugoslovenske orijentacije, koji među svojim saradnicima okuplja predstavnike svih jugoslovenskih republika i obaveštava o zbivanjima u raznim oblastima umetnosti, a pre svega u literaturi, kako jugoslovenskoj tako i inostranoj — proslavile su u februaru svoju petnaestogodišnjicu. Celom kolektivu Književnih novina, a posebno njihovim urednicima T. Mladenoviću i P. Palavestri, šaljemo povodom ove godišnjice srdačne kolegijske pozdrave i želje za dalji plodan rad i razvitak književnosti.“

Ovim putem uredništvo i kolektiv „Književnih novina“ zahvaljuju svima na srdačnim čestitkama primljenim povodom petnaestogodišnjice, nalazeći da pažnja, upućena njima predstavlja lep primer drugarske saradnje među književnicima i priznanje dosadašnjem trudu svih saradnika našega lista.

ISPRAVKA

U prošlom broju našeg lista, u naslovu jedne pesme Desanke Maksimović, potkrala se greška. Umesto „Za one koji umiru na vreme“ treba da stoji „Za one koji ne umiru na vreme“.

Izinjavamo se autoru i molimo čitaoca na ovu ispravku uvažiti.

STIHOVI JUGOSLOVENSkih PESNIKA NA TURSKOM

„Birlik“ („Jedinstvo“), nedeljni list turske nacionalne manjine koji izlazi u Skoplju, posvećuje veliku pažnju popularizaciji savremene jugoslovenske poezije. Kulturna rubrika „Birlika“ redovno donosi stihove pesnika sa srpskohrvatskog i s drugih jezičkih područja u prevodu na turski jezik. Treba odmah istaći da izbor stihova ukazuje ne samo na želju da se čitaoci informišu o jugoslovenskoj poeziji, već i na težnju da se ide u korak sa stremljenjima i dostignućima naše lirike i svega onog što je u njoj aktuelno.

Između ostalih, u „Birliku“ su objavljeni prevodi stihova Gustava Krkleca, Antuna Branka Šimića, Vaska Pope, Koče Racina, Esada Mekulija, Branka Miljkovića, Ferenc Fehera i drugih. Posebno je zastupljena dečija poezija stihovima Dušana Kostića, Milovan Danojlića, Brane Crnčevića, Gustava Krkleca, Dragana Kulidžana, Mire Alečković, Dragana Lukića, Slobodana Lažića, Šiptarskog pesnika Mehmed Ali Hodže i ostalih stvaralaca s ovog područja literature.

I pored znatnih teškoća koje se javljaju pri prevodenju na turski, prevodioci su u mnogim slučajevima dostigli zavidan dolet. To naročito važi za specifičnu popinsku fakturu stihova i njeno prenošenje na turski jezik. Melodikom i zvučnošću ističu se i stihovi Branka Miljkovića („Tito“) u prevodu istog prevodioca. Poređenje sa originalom ukazuje da je sačuvana puna sadržajnost Miljkovićevih metafora. „Birlik“ donosi i stihove stranih pesnika (između ostalih i Jevtušenka), kao i priloge pesnika — predstavnika turske nacionalne manjine (S. Kamo,

H. Merdžan, I. Emin, N. Zekerlija i dr.), a nedavno su objavljene i dve pesme Nazima Hihmeta.

U MOSKVI ODRZANO KOMEMORATIVNO VEĆE POSVEĆENO NUSICU

U moskovskom Domu prijateljsstva sa narodima stranih zemalja održano je komemorativno veće povodom 25-godišnjice smrti Branislava Nušića. Već e je otvorio glavni režiser pozorišta „Vahtangov“ R. Sirmonov. O stvaralaštvu B. Nušića govorio je književni kritičar Jevgenij Surkov. Prisutnima je prikazan jugoslovenski film „Gospoda ministarstva“, snimljen po Nušićevoj istoimenoj komediji.

USPEH ANDRIĆEVOG DELA U TURSKOJ

Izdavačka kuća „Altın kitaplar“ („Zlatne knjige“) objavila je prevod romana „Na drini ćuprija“ Iva Andrića. Delo je sa originala prevela Nerija Mustakimoglu, a predgovor napisao Hasan Ali Ediz. Knjiga je veoma uskusno opremljena, s višebojnom slikom višegradskog mosta na korice.

Hasan Ali Ediz u svom predgovoru ističe značaj pisca i dela a posebno se osvrće na prevod zbog velikog broja turskih reči koje Andrić upotrebljava. „Verujemo da je turski prevod „Na Drini ćuprija“ najuspešniji od mnogih prevoda na strane jezike, jer u delu dosta mesta zauzimaju turske reči, od kojih su neke neposredno upotrebljene, a neke prilagodene srpskoj fonetici. U prevodima na druge jezike značenja posrbijenih reči često ili uopšte nisu data, ili su pogrešno preneti“, kaže on.

Andrićevo delo pobudilo je pažnju turske kritike i dobilo više pozitivnih ocena u štampi. Jedan od najpoznatijih časopisa, „Turk dili“ („Turski jezik“), donosi prikaz Perihan Toke, koja kaže: „Ivo Andrić je vešt umetnik, koji s pesničkom lepotom opisuju zbivanja i nalazi rešenja. On je nenametljiv filozof i objektivni istoričar.“

„BALADE PETRICE KEREMPUHA“ NA ČESKOM

Obeležavajući sedamdesetogodišnjicu Kriležnog rođenja, praško Državno izdavačko preduzeće za lepu literaturu i umetnička dela pripremiло je u redakciji dr Irene Venigove prevod „Balada Petrice Kerempuha“ na češki jezik. Otvorivši uvod je napisao Dušan Karpatski, priredivač Kriležnih eseja koji su ove godine izdati u izdavačkom preduzeću „Čehoslovački pisac“.

„Balade“ je preveo pesnik Jozef Hirsal. On je na ovom poslu radio pune tri godine uz pomoć Irene Venigove. Sam Krilež, kako piše čehoslovačka štampa, u mnogobrojnim pismima objašnjavao je prevodiocu istorijske okolnosti, identifikovao prave ličnosti od fikivnih i osvetljavao svoje posebno izlaganje hrvatske istorije. Na prevodu je takođe saradivao i profesor Zagrebačkog sveučilišta Ljudevit Jonke, koji se bavio pitanjima stila prevoda.

Ističući uspeh Hirsalovog prevoda čehoslovačka štampa podvlači da „češkog čitaoca zadivljuju ogromna Kriležina paleta izražavanja, rableovska sočnost, bogat rečnik. Kriležine pesme imaju snažan emotivan sadržaj, koji savladava izvezeći, od kojih su neke neposredno upotrebljene, a neke prilagodene srpskoj fonetici. U prevodima na druge jezike značenja posrbijenih reči često ili uopšte nisu data, ili su pogrešno preneti“, kaže on.

SEZDESETI ROĐENDAN G. F. KUNGUROVA

25. marta 1963. godine navršava se 60 godina od rođenja sovjetskog književnika Gavriila Filipovića Kungurova. Kungurov već četrdeset godina radi na književnom polju. Pod njegovim perom nastale su pripovetke „Grudva“, „Artamoška Luzin“, „Svet nije ugašeno“, „Tako nareduje srce“, romani „Albazinska tvrđava“, „Nataša Brusкова“ i knjiga priča o Mongoliji „Zlatna stepa“.

Knjige G. F. Kungurova često su izdavane u centralnim, republičkim i oblasnim izdavačkim kućama, a takođe i u inostranstvu. Kungurov je istaknuti javni radnik. On je član uprave Saveza pisaca RSFSR, a već pet godina nalazi se na položaju sekretara Irkutskog odeljenja Saveza pisaca RSFSR.

NOVA STUDIJA O KRISTOFERU MARLOU

Pre kratkog vremena izišla je veoma ozbiljna studija Dagleasa Koula „Patnja i zlo u delima Kristofera Marloa“, u kojoj pisac razmatra intelektualnu pozadinu Marlovljevog života, njegove studije u Kembriđu i ličnosti koje je upoznao i koje su mu poslužile kao prototipovi za njegove junake, u prvom redu. Koul ističe da Marloa nikako ne smemo da identifikujemo s junacima njegovih dela. On smatra da se Marlovljeve drame odlikuju raznolikošću, da je u svima prisutna crta lake ironije kao i tendencija da se pouka izvuce iz same radnje bez komentarisanja. Sto znači da je ono što je Marlo imao da kaže u kontradikciji sa herojskom retorikom njegovih junaka. Tragične patnje u njegovim dramama, kaže Koul, predstavljaju udaljavanje od „Metuen“, a uskoro treba da dođe i bogat i svode se na izotšteno osećanje gubitka, danju „Feltrineli“ u Milanu.

SMRT Viljema Karlosa Viljemsja

Viljem Karlos Viljems, jedan od vodećih američkih savremenih pesnika, umro je 1. marta u sedamdeset devetoj godini života. Sjedinjujući u svom životu poziv lekara i strast pesnika, on je, kako piše američka štampa, pomogao da dođe na svet više od 2.000 beba i objavio više pesničkih zbirki za koje je dobio brojne književne nagrade.

Viljems se školovao u rodnom gradu Raderfordu, u Svajcarskoj, Francuskoj i Njujorku, a Medicinski fakultet je završio na Univerzitetu u Pensilvaniji. U mladosti je prijateljevao sa Ezrom Paundom i to prijateljstvo se, nesumnjivo, odrazilo na njegovo poetsko stvaranje. Kad je počeo lekarsku praksu 1910. godine, već je štampao prvu zbirku pesama. Ne zanemarujući lekarsku praksu Viljems je počeo intenzivno da saraduje u avangardnim časopisima, pokušavajući da uvede poetske inovacije i oslobodi američku poeziju mnogih ograničenja. Njegove najpoznatije zbirke su „Kora u paklu“, „Kiselo grožđe“, „Proleće i sve“, „Adam i Eva u gradu“, „Klin“ itd. Objavio je i nekoliko knjiga proze: „Noć vremena i druge priče“, „Bela mazga“, „Veliki američki roman“ i dr.

NOVI PREVODI „VELIKOG MAK“ ERIHA KOŠA

U izdanju moskovskog „Izdavačkog preduzeća za inostranu literaturu“ treba uskoro da izađe zbirka pripovedaka Eriha Koša. Pored „Velikog Maka“, po kome je knjiga dobila ime, biće objavljeno još nekoliko priča s ratnom i posleratnom tematikom.

„Veliki Mak“, koji je prošlog leta objavljen u Sjedinjenim Američkim Državama i vrlo je povoljno ocenjen u štampi, objavljen je pre petnaestak dana i u Londonu, u izdanju poznatog izdavačkog preduzeća „Metuen“, a uskoro treba da izađe i italijanski prevod u izotšteno osećanje gubitka, danju „Feltrineli“ u Milanu.

KNJIŽEVNE NOVINE

• Direktor i odgovorni urednik: Tanasije Mladenović. Urednik: Predrag Palavestra. Tehničko-umetnička oprema: Dragomir Dimitrijević. Redakcioni odbor: Miloš I. Bantić, Božidar Božović, Dragoljub S. Ignjatović, Slavko Janevski, Dragan Kolundžija, Velimir Lukić, Slavko Mihaljić, Bogdan A. Popović (sekretar redakcije), Predrag Protić, Dušan Puvčić, Izet Sarajlić, Pavle Stefanović, Dragoslav Stojanović-Sip i Kosta Timotijević.

• List izlazi svakog drugog petka. Pojedini broj Din. 30 Godišnja pretplata Din. 600, polugodišnja Din. 300, za inostranstvo dvostruko.
• List izdaje Novinsko-izdavačko preduzeće „Književne novine“ Beograd, Francuska 7. Redakcija Francuska 7. Tel. 626-020. Tekući račun 101-20-1-208.
• Štampa „GLAS“, Beograd, Vojkovića 3.